

Sisekaitseakadeemia
Sisejulgeoleku instituut

Miina Frank

ORGANISATSIOONIKULTUURI TOETAVA
VORMIRIIEUSE KONTSEPTSIOONI VÄLJA TÖÖTAMINE
(POLITSEI- JA PIIRIVALVEAMETI NÄITEL)

Magistritöö

Juhendaja: Lauri Tabur, MA

Tallinn 2013

ANNOTATSIOON

Sisejulgeoleku Instituut	Mai 2013
Töö pealkiri: Organisatsioonikultuuri toetava vormirietuse kontseptsiooni välja töötamine (Politsei- ja Piirivalveameti näitel). Töö pealkiri võõrkeeles: <i>Creating the conception of uniform what supports the organizational culture (On the example of the Estonian Police and Border Guard Board).</i>	
Töö autor: Miina Frank	Olen nõus oma lõputöö kättesaadavaks tegemisega elektroonilises keskkonnas. Allkiri:
<p>Lühikokkuvõte: Magistritöö on kirjutatud eesti keeles, eesti- ja ingliskeelse kokkuvõttega. Töö on kirjutatud kokku 152 lehel, millest 78 lehte moodustab põhiosa. Magistritöö koostamisel kasutas autor kokku 109 erinevat eesti-, inglis- ja venekeelset allikat. Töö sisaldab kokku 16 tabelit, 31 joonist ja 8 lisa.</p> <p>Magistritöös käsitletav probleem seisneb vormirietuse arendamisepõhimõtete puudumises 2010. aastal ühinenud kolme sisejulgeoleku asutuse jaoks.</p> <p>Töö eesmärgiks on välja töötada kontseptsioon sellise PPA vormirietuse arendamiseks, mis toetaks organisatsioonikultuuri, -identiteeti, täidaks oma funktsiooni ja motiveeriks kandjaid. Töö eesmärgi saavutamiseks on püstitatud järgmised uurimisülesanded:</p> <p>1)Analüüsida vormirietuse ja organisatsioonikultuuri vahelisi seoseid; 2)Analüüsida erinevatest aspektidest vormirietuse kujunemist selliseks nagu ta praegu on; 3)Uurida empiiriliselt vormirietuse kandmise printsiipe; 4)Sünteesi tulemusena jõuda järeldusteni, mille põhjal koostada Politsei- ja Piirivalveameti vormirietuse kontseptsioon.</p> <p>Töö koosneb neljast peatükist ning andmekogumismeetodina on töös kasutatud vaatlust, ekspertintervjuusid ja ankeetküsitlust. Uurimisstrateegiana on kasutatud kaardistavat uuringut ning analüüsimeetodina nii kvalitatiivset kui kvantitatiivset andmeanalüüsi. Kokkuvõttes jõuab autor töö analüüsi tulemusena välja töötatud PPA vormirietuse kontseptsioonini, mis on aluseks vormirietuse arengukava loomisel.</p>	
Võtmesõnad: vormiriided, politseivorm, grupi identiteet, kuvand, organisatsioonikultuur.	
Ingliskeelsed võtmesõnad: <i>uniform, police uniform, group identity, image, organizational culture.</i>	
Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia ning Politsei- ja Piirivalveamet	
Kaitsmisele lubatud:	
Sisejulgeolekuinstituudi juhataja: Annika Talmar-Pere allkiri:	
Kaitsmisele lubatud:	
Juhendaja: Lauri Tabur	allkiri:

SISUKORD

MÕISTETE JA LÜHENDITE LOETELU.....	5
SISSEJUHATUS.....	6
1. ORGANISATSIOONIKULTUURI, VORMIRIETUSE JA KONTSEPTSIOONI TEORIA ANALÜÜS.....	11
1.1 Vormiriietus kui sümbol organisatsioonikultuuris.....	11
1.2 Vormiriietus kui psühholoogiline mõjutegur.....	17
1.3 Vormiriietuse arendamine kui kontseptsioon.....	24
2. VORMIRIETUSE KUJUNEMINE	31
2.1 Vormiriietus läbi ajaloo.....	31
2.2 Vormiriietus tänapäeva Eestis.....	38
3. EMPIIRILINE UURING.....	45
3.1 Uurimismetoodika ja valimi kirjeldus.....	45
3.2 Vaatluse, ekspertintervjuude ja ankeetküsitluse analüüs	50
3.2.1 Vaatlus	50
3.2.2 Ekspertintervjuud.....	50
3.2.3 Ankeetküsitlus	57
4. JÄRELDUSED	60
KOKKUVÕTE	65
SUMMARY	69
KASUTATUD ALLIKAD	72
LISA 1 POLITSEI VORMIRIETUSE KUJUNEMINE PILDIS.....	79
LISA 2 PIIRIVALVE VORMIRIETUSE KUJUNEMINE PILDIS.....	83
LISA 3 VORMIRIETUSE ARENGU VÕRDLUS.....	88

LISA 4 VAATLUS.....	111
LISA 5 EKSPERTINTERVJUUDE KÜSIMUSTIK JA TULEMUSED	113
LISA 6 KÜSITLUSE ANKEET	130
LISA 7 ANKEETKÜSITLUSE TULEMUSED.....	141
LISA 8 PPA VORMIRIETUSE KONTSEPTSIOON	147

MÕISTETE JA LÜHENDITE LOETELU

Töös kasutatakse järgnevaid termineid:

- 1) politseiametnik – töös kirjeldatakse politseiametnikuna nii korrakaitsepolitseiametnikku, kriminaalpolitseiametnikku, piirivalve valdkonna ülesandeid täitvat politseiametnikku, kodakondsuse ja migratsiooni valdkonna ülesandeid täitvat politseiametnikku.
- 2) vormiriietus (ingl k *uniform*) – töös kasutatakse ka munder, vormivarustus, vormirõivastus, kuid selle all mõistetakse vormiriietust tema erinevates variantides.
- 3) kontseptsioon - on vaadete kogum või üldine idee konkreetsetest näidetest ja saadud järeldustest.

Töös on kasutatud lühendeid järgmistes tähendustes:

- 1) KVTS – kaitseväeteenistuse seadus
- 2) PPA – Politsei- ja Piirivalveamet
- 3) PPvS – Politsei- ja piirivalve seadus
- 4) VAAK – Siseministeeriumi valitsusala arengukava

SISSEJUHATUS

Iga organisatsiooni identiteet avaldub tema põhiväärtustes, igapäevastes tegevustes ja otsustusprotsessis. Organisatsiooni vajadus vormiriietuse järele tuleneb ühest küljest tegevuse eripärast ja teisest küljest vajadusest funktsiooni täitmisel eristuda ülejäänud elualade esindajatest. See, kuidas politsei vormiriietus toetab organisatsioonikultuuri ja aitab kaasa ühiskonna nägemusele politsei organisatsiooni identiteedist ning kuidas vormiriietuse arenduse läbi positiivset kuvandit toetada, on käesoleva töö teema.

„Oma põhimõtetest on politsei teenindav organisatsioon ja peame võtma peamiseks ülesandeks teha omalt poolt kõik, et õiguskultuuril inimesel oleks Eestis võimalikult turvaline elada“¹. Turvatunne, mida Politsei- ja Piirivalveamet (edaspidi PPA) oma põhitegevuse täitmisega tagab, peab jõudma kliendini ühtlaselt, preventiivselt ja ühetasaselt üle kogu Eesti.

Politsei- ja Piirivalveamet (edaspidi PPA) on organisatsiooni elutsükli mõistes veel noor organisatsioon ning täna puudub pikemaajaline plaan kuidas vormiriietust arendada. Oma tegevustes lähtub PPA Siseministeeriumi valitsusala arengukavast ehk VAAK-st², kus aga vormiriietusest või selle arengutest räägitud ei ole.

Magistritöö teema on aktuaalne, kuna tänaseid politsei vormiriietuse esemeid arendatakse ükshaaval, kuid puudub visioon vormiriietuse arengusuundadest. Samuti puudub kehtiv vormiriietuse kandmise kord, mis tagaks erinevates oludes ja ilmastikutingimustes politsei vormiriietuse kindla kandmisregulatsiooni ning seega ka politseiametniku korrektse väljanägemise. Kui ei ole visiooni, kuhu suunas 2010. aastal loodud organisatsiooni vormiriietus võiks suunduda ja mismoodi seda kanda, on oht, et vormiriietusele eraldatud eelarvet ei kasutata otstarbekalt ning olemasolevaid vormiriideid lohakalt kandes, jätab see organisatsioonist jätkusuutmatu mulje.

Eesti Entsüklopeedia defineerib mõiste vormirõivastus kui – *„vorm, munder ühesugusest riidest ja ühtse tegumoega rõivastus, mida kannavad sama elukutse või tegevusalaga isikud: sõjaväelased*

¹ Politsei- ja Piirivalveamet „Organisatsiooni tutvustus“ <www.politsei.ee/et/organisatsioon/politsei-ja-piirivalveamet> (28.03.2012)

² Siseministeeriumi valitsemisala arengukava aastateks 2012-2015 <www.siseministerium.ee/public/VAAK_2012-2015_sisejulgeolek.rtf> lk 6 (01.04.2012)

(alates 17. saj kõigis riikides) jms. ametkondadele alluvate sõjaväestatud organisatsioonide liikmed, politsei- ja prokuratuuritöötajad, raudteelased, meremehed, tsiviillennundustöötajad, sidetöötajad, metsandustöötajad jmt. Sõjaväelastel ja sõjaväestatud organisatsioonide liikmeil kuuluvad v-e juurde auastet, väeliiki või teenistusala tähistavad eraldusmärgid, mida kantakse mütsil, õlakul, lõkmeil, krael või varrukail. Sõjaväelastele on ette nähtud paraad-, pidu-, rivi- ja välivorm“.³

Entsüklopeedia *Britannica*-s mõistetakse vormiriietuse all “(ladina keeles "Unus" ehk üks ja "forma" ehk vorm) omaduselt ühtlast, spetsiifiliselt kasutatavat sõja- ja mereväe riietust, mis teenib oma erinevate stiilidega eesmärki anda ühtsus erinevatele teenistustele, üksustele ja auastmetele“.⁴

Suure Nõukogude Entsüklopeedia järgi tähendab mõiste vormiriietus- „sõjaväe teenistujate riietuse- ja vormielemente, mille kehtestab riigi valitsus oma määrusega“.⁵

Entsüklopeedia *Americana* annab seletuse sõjaväe vormiriietusele, kui „... kolme eesmärgiga sõjaväelisele riietusele: toodab kaitset lahingu olukorras, eristab sõjaväelasi tsivilistidest ja sõpru vaenlastest ning aitab kaasa moraalsele rahulolule ja ühtekuuluvustundele „ESPIRIT DE CORPS““.⁶

Eesti Õiguskeele Keskuse militaarterminoloogias defineeritakse vormiriietust kui “kaitseriietust, mis on eriliselt kavandatud, valmistatud või töödeldud selleks, et kaitsta isikkoosseisu füüsilise keskkonna äärmuslikest muutustest, ohtlikest töötingimustest või vaenlase tegevusest tulenevate ohtude vastu“.⁷

Käesoleva töö praktilisus seisneb PPA kolme erineva valdkonna (politsei, piirivalve ning kodakondsuse- ja migratsiooni) vormiriietuse kontseptsiooni lähtekohtade väljatöötamises. Ametnike vormiriietusega varustamine ja vormiriietuse kandmise kord olid eraldiseisvates asutustes täiesti erinevad ning nende ametkondade eelmist organisatsioonikultuuri ja -spetsiifikat ei võetud üle uue ameti koondamisel. Praegune politsei vormiriietus on välja arendatud politseifunktsioonide jaoks 2000. aastal ning praegust piirivalve välivormi arendati viimati aastatel 1995-1996. Kodakondsuse- ja migratsioonivaldkonna töötajad hakkasid vormiriietust kandma alates 2006. aastast, kuid seda vaid vähestel, järelevalvega seotud ametikohtadel.

³ Kaevats, Ü., *Eesti Entsüklopeedia 12* (Tallinn Eesti Entsüklopeediakirjastus, 1998) lk 493

⁴ Dudley, L.P., *Encyclophedia Britannica 11 ed* (New York, 1911) p 582

⁵ Прохоров, А.М., *Большая Советская Энциклопедия 30 томная* (Москва Советская энциклопедия, 1974) стр 197

⁶ Cornish, G.A., *Encyclophedia Americana* (New York Herald Tribune, 1966) p 370

⁷ Eesti Õiguskeele Keskuse militaarterminid kättesaadavad internetilehel <mt.legaltext.ee/militerm/> (29.03.2012)

Kuigi PPA on organisatsioonina toiminud juba ca 4 aastat, siis ei ole selle ametkonna vormirietuse valdkonnas uurimistöid magistri- ja doktoriõppes kaitstud. Töös on kasutatud väljendit politsei vormirietus ning selle all on mõeldud nii piirivalve, kodakondsuse- ja migratsiooni, politsei kui kõikide muude erigruppide vormirietust tänases PPA-s.

Organisatsioonikultuuri seisukohast on väga oluline ühtne väljanägemine, mis annab ühiskonnale ja kitsamas tähenduses kodanikule organisatsioonist selge nägemuse. Samas peab säilima iga valdkonna eripära, et oleks arusaadav, millist pädevust ja kompetentsi ametnik omab.

Eelnevast tulenevalt on käesoleva töö eesmärk töötada välja kontseptsioon sellise PPA vormirietuse arendamiseks, mis toetaks organisatsioonikultuuri, -identiteeti, täidaks oma funktsiooni ja motiveeriks kandjaid.

Töö eesmärgi saavutamiseks on püstitatud järgmised uurimisülesanded:

1. Analüüsida vormirietuse ja organisatsioonikultuuri vahelisi seoseid ning kontseptsiooni teoreetilist alust, uurides vormirietuse toimimist (sh psühholoogilisi aspekte) vormikandjale, ühiskonnale ja organisatsiooni eesmärkide saavutamisele.
2. Analüüsida vormirietuse kujunemist. Seda nii ajalooliselt, kui ka PPA kolme valdkonna (politsei, piirivalve ning kodakondsus- ja migratsiooni) vormirietuse kujunemist läbi aja.
3. Empiirilisel uurida vaatluse, intervjuude ja ankeetküsitluse põhjal vormirietuse kandmise olulisust, kandmismugavust ja arendusvajadusi PPA-s.
4. Teooria ja empiirilise uuringu sünteesi tulemusena jõuda järeldusteni, mille põhjal koostada organisatsioonikultuuri toetava vormirietuse kontseptsioon PPA vormirietuse arengukava loomiseks.

Magistritöö on üles ehitatud nelja peatükina. Esimeses peatükis esitatakse seosed vormirietuse ja organisatsiooni identiteedi vahel. Uuritakse kui tugevalt on vormirietus seotud organisatsioonikultuuriga. Samuti avatakse esimese peatükis teoreetilised alused vormirietuse olulistest psühholoogilistest mõjudest organisatsioonile ja üksikisikule ning lahatakse kontseptsiooni teooriat.

Töö teises peatükis keskendutakse vormirietuse ajaloolisele kujunemisele üldiselt ning ka politsei, piirivalve ning kodakondsus ja migratsiooni valdkonna tänaseks väljakujunenud vormirietuse

kujunemisele. See annab teadmise, milline on olnud nende kolme valdkonna vormiriietuse kujunemine ja aitab välistada ebarealistlikke ettepanekuid PPA ühtse vormiriietuse arendamisel.

Kolmandas peatükis keskendutakse vormiriietuse kandmise printsiipidele. Autor viis läbi vaatluse, mille põhjal koostas küsimused kvalitatiivseks ekspertintervjuude analüüsiks. Ekspertintervjuudega selgitatakse välja vormikandmise olulisus, kandmismugavus, funktsioonipõhisus ja kandmismotivatsioon. Samuti uurib autor millise mulje jätab praegune politsei vormiriietus organisatsioonist väljapoole. Selleks on kaasatud ekspertintervjuudesse respondente kaitseliidust ja kaitseväest. Ekspertintervjuude tulemuste analüüsi põhjal koostas autor kvantitatiivse ankeetküsitluse, millega sai laiapõhjalisema tagasiside, milline on PPA töötajate (nii vormikandjate, kui tugiteenistujate) hinnang vormiriietusele ja vormiriietuse arendamisele.

Neljandas peatükis jõutakse teoreetilise osa ning empiirilise uuringu sünteesi tulemusena järeldusteni, mille põhjal töötatakse välja kontseptsioon PPA vormiriietuse arengukava koostamiseks.

Uurimisstrateegiana on käesolevas töös kasutatud kaardistavat uuringut. Uuringu andmete kaardistamisel kasutas autor segameetodit. Et käsitleda konkreetset uurimisküsimust, kasutades kas otsese meetodina intervjuud ja ankeetküsitlused ning kaudse meetodina vaatlust.⁸ Valimimeetodina kasutas autor kvalitatiivuuringu puhul lumepallimeetodit⁹ ning kuna autoril oli kerge uuringu respondentideni jõuda, siis kvantitatiivuuringu puhul kasutati mugavusvalimit.¹⁰ Intervjuude vastuseid on analüüsitud kvalitatiivselt ja küsitlusel vastuseid kvantitatiivselt.

Ilma vormiriietust arendamata ei saa jääda lootma, et muutuv sisejulgeolekualases keskkonnas säilitab vormiriietus oma preventiivse mõju. Selleks, et kindlustada vormiriietuse arendamine jätkusuutlikuks tegevuseks ja muuta need arengud paindlikuks ning teaduslikult põhjendatuks, on vaja koordineerida seda protsessi mõjutavaid tegureid. Kuna rahaliste vahendite eraldamine ja arendusprotsessi õiguslik kehtestamine ei ole autori pädevuses, keskendutakse töös eelkõige organisatsioonisiseste tendentside kaardistamisele ja organisatsioonikultuuri toetavate ettepanekute väljatöötamisele.

„...Meie igapäevaelus on palju sellist, millel ei pruugi olla teadusega palju pistmist – moraaliküsimused, eetikaküsimused, esteetilised kogemused – ja sellest võib järelduda, et need pole

⁸ Jupp. V., *The SAGE Dictionary of Social Research Methods* (SAGE Publications Ltd, 2006), p237.

⁹ *supra nota* Jupp. V., *The SAGE Dictionary of Social Research Methods* p281.

¹⁰ *supra nota* Jupp. V., *The SAGE Dictionary of Social Research Methods* p196.

tõesed. Samas kellel on õigus öelda, et need kogemused on vähem tõesed või vähem olulised? Teadus ise põhineb vastuolul: ühelt poolt ütleb see, et kõik, mis ei sobi teaduse aluseks olevasse muustrisse, tuleb välja arvata. Samal ajal aga kuulub teaduse aluseks olevasse põhimuustrisse põhimõte, et teaduse aluseks on kogemus ...“.¹¹

Autor tänab kõiki kaasaaidanuid, kes on andnud oma panuse magistritöö valmimiseks.

¹¹ Lucas, J.R., „Kaks ei ole valik“ Postimees 28.04.2012 <arvamus.postimees.ee/823832/john-randolph-lucas-kaks-ei-ole-valik> (28.04.2012)

1. ORGANISATSIOONIKULTUURI, VORMIRIETUSE JA KONTSEPTSIOONI TEOORIA ANALÜÜS

1.1 Vormiriietus kui sümbol organisatsioonikultuuris

Organisatsioon, kus perspektiiv sõltub sellest, kui kindlad on organisatsiooni eesmärgid ning kas eesmärkide saavutamiseks valitakse kõige otstarbekamad vahendid, on ratsionalistlik organisatsioon. Teiste vahendite seas on selliseks vahendiks ka kultuur. Kultuurile omased väärtused ja normid tuleb välja töötada täiesti teadlikult ning otseses sõltuvuses sellest, milliseid ülesandeid organisatsioon endale seab.¹²

Majken Schultz ütleb organisatsiooni ja selle identiteedi kohta järgmist „*Organisatsioonikultuur on kollektiivse õppimise ja probleemide lahendamise ning jõupingutuste elluviimise produkt selleks, et ellu jääda*“¹³. Shein ja Üksvärav lisavad, et organisatsioonikultuur on ajalooliselt välja kujunenud, kirjutatud ja kirjutamata reeglite ning arusaamade ajaliselt muutuv kogum, mille eesmärgiks on aidata osapooli kokkulepitud eesmärgi täitmisel tõhusamalt koos toimida.¹⁴

Üksvärav väidab, et üksikisikud teevad organisatsiooni, mitte vastupidi.¹⁵ Prantslastelt on pärit väljend *esprit de corps* - kambavaim, ühtekuuluvustunne. See kujuneb välja üksikisikuis, luues neis uhkustunde oma organisatsiooni ja töö üle, kuuluvuse üle temasse ja tugeva meeskonnavaimu. See asetab üksikisiku organisatsioonist kõrgemale. Üheks ühtekuuluvustunde allikaks on tähelepanelik suhtumine igasse organisatsiooni liikmesse ning tema vajaduste rahuldamine.¹⁶ Sama rõhutab ka Pramann Salu – „... *Ettevõtte elu sõltub suures osas ettevõtja oskusest töötajaid valida ja motiveerida.*“¹⁷ Funktsioonipõhine, mugav ja prestiižne vormiriietus väljendab otseselt organisatsiooni tähelepanelikku suhtumist oma liikmetesse. Kuuluvus sellist vormiriietust kandvasse gruppi seob kandjat selle organisatsiooni ja grupi põhimõtetega.

¹² Roots, H., *Organisatsioonikultuuri tüübid* (Tallinn: SKA, 2002), lk 14.

¹³ Schultz, M., *On Studying Organizational Cultures. Diagnosis and Understanding* (New York, 1995), p 22.

¹⁴ Shein, E.H., *Organizational Culture and Leadership* (San Francisco Jossey-Bass Inc. Publishers, 1992), p 3-4 ja Üksvärav R., *Organisatsioon ja üksikisik* (Tallinn: TEA, 2010), lk 5.

¹⁵ Üksvärav R., *Organisatsioon ja üksikisik* (Tallinn: TEA, 2010), lk 20.

¹⁶ *ibid* lk 84

¹⁷ Pramann Salu, M., *Ettevõtluse alused* (Tallinn: ILO, 2005) lk29.

Üks oluline informatsiooniallikas selle kohta, kuidas teised inimesed meid näevad, pärineb omataoliste gruppide, rühmadest, mille liikmeid me näeme endasarnastena. Üksikisikud ja nende rühmad näevad ja tõlgendavad organisatsioonis oma töölaseid eesmärke, kohustusi, ülesandeid ja probleeme teistsugusest vaatenurgast kui need algselt olid mõeldud ning seetõttu on vajalik koordineerimine. Selle taga on tööjaotus ja eristumine, nendest tulenev tegevuse sisuline erinevus eri ametikohtadel, mis sageli avaldub nn. erialase truuduse ehk lojaalsusena.¹⁸

Meie hoiakute jaoks on grupikuuluvus ja sotsiaalne samastumine väga tähtis. Me omandame grupikuuluvuse sügavalt ja see moodustab meie enesehinnangu olulise osa.¹⁹ Nicky Hayes soovib iseennast jälgida, kuid teha seda vaadeldes inimrühmi meie ümber ning uurida, kuidas teised inimesed meie käitumist mõjutavad.²⁰ PPA noore organisatsioonina samuti alles loob oma funktsioonipõhiseid gruppe ning nende omavahelist seotust on täna veel raske teooriasse panna, kuid autor soovibki jälgida oma tööga gruppi politseiametnikke ja seda uut organisatsiooni kuhu nad kuuluvad.

Maaja Vadi ja Aino Siimon viidates Sheinile väidavad, et iga töötaja omandab kindlale grupile omased väärtused. Kuna aga grupid on seotud töötaja kuuluvusega, siis seetõttu võib näiteks inseneril olla raske mõista müügiosakonna tõekspidamisi.²¹ PPAs on oht ühel valdkonnal samuti mitte mõista teise valdkonna vajadusi või iseärasusi.

Hayes toob välja väite, et teiste inimeste tajumine oma grupi liikmetena või grupivälisena moodustab väga põhimõttelise osa inimeste mõttemaailmas ja on paljude sotsiaalsete protsesside, eriti sotsiaalsete normide kujunemise ning stereotüüpia ja eelarvamuste olemasolu aluseks. Selle negatiivseks pooleks on aga fakt, et inimeste sorteerimine oma gruppi kuuluvaiks ja grupiväliseks pole sugugi võrdsete kategooriate kogumi moodustamine. Ühiskond pole selliselt organiseeritud. Mõnel sotsiaalsel grupil on rohkem prestiiži või võimu kui teistel, mõne suhtes on meil rohkem respekti.²²

Gruppide võimalused ja ohud on fookusesse kerkinud just seetõttu, et organisatsiooni – ja grupitegevuse mõjumehhanismid on mõneti erinevad. Gruppides toimub valdav osa organisatsioonisisest suhtlemisest ning otsustamisest, kuid organisatsioonid saavad oma eesmärke

¹⁸ Üksväärt. R., *Organisatsioon ja juhtimine* (Tallinn: Valgus, 1992) lk 175

¹⁹ Tajfel, H., „Differentiation between social groups“ *European Monographs in Social Psychology* (1978), no 14 p104

²⁰ Hayes, N., *Sotsiaalpsühholoogia alused* (Tallinn: Külim, 2002), lk 6.

²¹ Vadi, M. ja Siimon, A., *Organisatsioon ja organisatsioonikultuur* (Tartu Ülikooli kirjastus, 1999), lk 142.

²² *supra nota* Hayes *Sotsiaalpsühholoogia alused*, lk 7.

realiseerida vaid siis, kui nad soodustavad oma liikmete ühistegevust.²³ Nende gruppide väärtuste ja sümbolitega võivad avalduda ka organisatsiooni sisemised gruppidevahelised kultuurierinevused.

Kasutades organisatsioonikultuuri kui sotsiaalset liimi, mis hoiab organisatsiooni gruppe ja tegevusi koos, teeb see organisatsioonikultuurist kõige väärtuslikuma juhtide tööriista kiiresti muutavas keskkonnas. Erinevates kaootilistes protsessides võib seega pidada sümboleid vahendeiks, millega luua korda ja selgust kaosest. Sümbolitel on mõjuvõim ühendada erinevaid elemente ja gruppe üheks tervikuks.²⁴

Organisatsioonikultuur mõjutab seega praktiliselt kõike, mis organisatsioonis igapäevaselt toimub, alates sellest, kuidas inimesed omavahel suhtlevad ja kuidas nad riietuvad, kuni viisini kuidas nad täidavad oma tööülesandeid ning kuidas võetakse vastu organisatsioonile olulisi otsuseid²⁵. See väljendab hästi seost vormiriietuse kui organisatsiooni ühe olulise identiteedi tunnuse vahel ning omab ühtekuuluvuse märgi tähtsust.

Organisatsioonikultuuri teooria looja Edgar H. Schein on kategoriseerinud organisatsioonikultuuri liigid kümnesse gruppi. Kümnest nõ „käsust“ viimane viitab põhilistele organisatsiooni metafooridele või integreeritud sümbolitele, kus organisatsiooni grupid iseloomustavad endid läbi materiaalsete esemete, nt hoonete, kontori paigutuse vms materiaalse arendamise läbi.²⁶

Need 10 „käsku“ on Edgar H. Schein veel omakorda liigitanud kolme gruppi või tasemesse, mis erinevad teineteisest teadvustamise poolest. Esimesele tasemele kuuluvad keskkonna füüsilised elemendid, nagu mööbel, tehnoloogia, riietumis- ja suhtlemisstiil, rituaalid jms.²⁷ Teisele tasemele kuuluvad väärtushinnangud ja kolmandale baasteadmised ja - arusaamad. Organisatsioonikultuuri tasandite eristamine aitab mõista selle mitmekihilisust. Eriti oluline on aga teada, et erinevad tasandid on omavahel koostoimes ning muutused ühes kutsuvad esile teisenemisi ka teistes.²⁸

Organisatsioonikultuur avaldub tema liikmete poolt organisatsiooni eesmärkide ja põhiväärtuste järgimises. Organisatsiooni põhiväärtused on tõekspidamised, millest töötajad oma tegevustes lähtuvad. Need aitavad saavutada suuremat ühtekuuluvustunnet ning kui nende viimine töötajateni õnnestub nii, et neisse tõesti usutakse ja neid tähtsaks peetakse, siis aitab see oluliselt kaasa

²³ Vadi, M., *Gruppid organisatsioonis* (Tartu Ülikooli kirjastus, 2001), lk 15.

²⁴ Alvesson, M. and Berg P.O., *Corporate Culture and Organizational Symbolism* (New York, 1992), p 36, 85.

²⁵ Alas, R. ja Übius, Ü., *Organisatsioonide arendamine* (Tallinn: Külim, 2010), lk 91.

²⁶ *supra nota* Schein, E.H., *Organizational Culture and Leadership*, p 9-10

²⁷ *supra nota* Schein, E.H., *Organizational Culture and Leadership*, p 16

²⁸ *supra nota* Vadi, M. ja Siimon, A., *Organisatsioon ja organisatsioonikultuur*, lk 145

organisatsiooni edukusele.²⁹ Põhiväärtuste iseloomustamiseks ja identiteedi teadvustamiseks välja poole on organisatsioonid kujundanud äratuntavad eristuvad sümbolid, nagu seda on ka vormiriietus.

Organisatsiooni sümbolid on enim uuritud aspekt organisatsiooni elutsükli. Ettevõtted ja organisatsioonid reklaamivad teiste seast eristumiseks oma identiteeti logodega kirjatavatel, infolehtedel ja ka riietel.³⁰ Erinevate sümbolite, rituaalide, väärtuste kujul avalduvad ka kultuurierinevused. Sümbolid on muuhulgas ka rõivastuse stiil ja mitmesugused staatusele viitavad märgid ja sümbolid.³¹

Ka Mats Alvesson ja Per Olaf Berg viitavad sümboolika mitmekesisusele. Nad klassifitseerivad organisatsiooni sümboolika kolmeks – tegevuslik sümboolika, verbaalne sümboolika ja materiaalne sümboolika. Ka nende arvates kuulub riietus materiaalse sümboolika hulka. Seejuures nad rõhutavad, et organisatsioonis mängivad erinevad sümbolid suurt rolli ning neid peab kasutama teadlikult rohkem või vähem igal juhtimistasemel.³² Seega, kõik on omavahel seotud, nii käitumine, verbaalne suhtlemine, kui ka materiaalne sümboolika. Ühtegi aspekti ei ole mõtet ilma teisteta uurida või analüüsida.

Kuna sümbolid on avalikes organisatsioonides ette kirjutatud, oleks kasulik mõista, millised väärtused on edasi kandunud ja millised tegevused on muutuva organisatsiooni jaoks tõhusad. See omakorda hõlbustab ettekirjutusi uutele sümbolitele ning suurendab positiivsust keset organisatsiooniliste normide muudatusi.³³

Muutes organisatsioonikultuuri võivad uued sümbolid sageli kutsuda esile palju tähelepanu. Nad on kergesti ära tuntavad - uus nimi, logo, vormirõivad, loosungid ja pildid seintel, kõik see kuulub moodsa organisatsiooni identiteedi juurde. Aga sümbolid on ainult pinnapealselt kultuuri osa. Uued sümbolid ilma põhjalike fundamentaalsete muutuste toeta sügavamal tasemel, nagu tavad ja väärtused võtmeliidrite väärtushinnangutes on see ainult "mull" mille mõju vananeb kiiresti.³⁴ PPA näitel on väga oluline analüüsida liidetud valdkondade kultuuri sügavamal tasemel ning arvestada nende põhitegevusi ning vormiriietuse kandmise vajadust ja eesmärki.

²⁹ Leimann, J., Skärvad, P.H. ja Teder, J., *Strateegiline juhtimine* (Tallinn: Külim, 2003), lk 69.

³⁰ Jones. M. O., *Studying Organizational Symbolism* (SAGE Publications, 1996), p 1.

³¹ *supra nota* Roots, H., *Organisatsioonikultuuri tüübid*, lk14.

³² *supra nota* Alvesson, M. and Berg P.O., *Corporate Culture and Organizational Symbolism*, p 86

³³ Wijka C. H, and Finchilescu, G., "Symbols of organizational culture: describing and prescribing gender integration of navy ships", *Vol. 17 Journal of Gender Studies, September 2008 No. 3, 237–249* p 248.

³⁴ Hofstede, G., *Cultures and Organizations* (London, 1994), p 202 -203.

Kuigi mõned sümbolid on institutsioonilised, ehk nad on organisatsiooni poolt seatud, on osa organisatsioonide sisest sümboolikat ja käitumist kujunenud "folklooriks" ehk traditsioonideks mida õpitakse üksteiselt. Kõige enam näiteid on riietusstiil, rituaalid, tavad, pidulikud sündmused, isikliku tööruumi kaunistamised jne.³⁵ Sisuliselt on ka Eesti keskaegne rahvarõivas omamoodi vormiriie, millega ühe kihelkonna või kogukonna inimesed püüdsid esile tuua oma identiteeti. Kogukonnas jäljendati riietusstiili ajalooliselt väljakujunenud värvide ja traditsiooniliste mustrikirjadega, seda eriti naisteriietuses. Ainuüksi täiskomplektidest on kogukondade erinevatest rahvariieetest üles tähendatud 87 komplekti.³⁶ Sellest ilmneb, et kogukondadel tekkis vajadus oma identiteedi teadvustamiseks ja eristumiseks ning ühtekuuluvuse rõhutamiseks, mis on sümboolika ja seal hulgas ka vormiriituse funktsioon.

Trice ja Beyeri arvates on paljudel juhtudel vormiriie organisatsioonisümboolika selline osa, mille läbi **identifitseeritakse vormikandjaid, kui olulisi osatäitjaid organisatsioonis**, kuna nemad näitavad avalikkusele milline on organisatsiooni sisemine side. Näitena toovad nad välja, et sõjaväelastel, vaimulikel, arstidel, kohtunikel ja teistel kõrgelt hinnatud ametikohtadel on selline võimalus kanda vormiriie.³⁷

End oma vormiriitusega identifitseerida ja teistest eristuda on eriti oluline just sõjaväes. Ühtne vormiriie teeb nähtavaks nende staatuse ning auastmed, kvalifikatsioon ja rinnamärgid annavad neile kokkukuuluvustunnet.³⁸ Sõjalise stiil on kollektiivne stiil, see on kood teha asju õpiku järgi ka neil organisatsioonidel, kelle eesmärgid tsiviilelanike maailmas on seatud sõjalise regulatsiooni sarnaselt. Kui stiil muutub, teeb seda kogu organisatsioon koos: ei saa muuta üksikuid asju eraldi, muidu oled oma muudatusega organisatsioonis üksi.³⁹ Tänapäeva PPA ühendab kolme väljakujunenud identiteediga organisatsiooni. Ei ole mõistlik kui üks endine organisatsioon domineerib oma sümboolikaga teiste üle. Mõistlik on kujundada sünergia, seda esialgu kas või kokkulepitud ja kooskõlastatud sümboolikaga. Sümbolika kujundamise protsess on arengukava ülesanne.

³⁵ *supra nota* Jones. M. O., *Studying Organizational Symbolism* p 62.

³⁶ Kaarma, M. ja Voolmaa, M., *Eesti rahvarõivad* (Tallinn: Kirjastus Eesti Raamat, 1981), lk 8.

³⁷ Trice, H.M. and Beyer, J.M., *The Cultures of Work Organizations* (New Jersey: Prentice Hall, 1993) p 89.

³⁸ Wijka C. H. and Finchilescu, G. "Symbols of organizational culture: describing and prescribing gender integration of navy ships", *Vol. 17 Journal of Gender Studies, September 2008 No. 3, 237–249* p 7. Refereeritud Martin, S.E. and Jurik, N.C., *Doing justice, doing gender*. Thousand Oaks, CA: (Sage Publications, Inc ,1996) p 270.

³⁹ Fleming, B., „Sir Sandwiches and Shirt Stays: Military Style“ (*Southern Methodist University, Southwest Review* 134- 151, 2009), p 137.

Vormiriietus on võtmelähenemine sõjaväelaslikkusele, kus on vähe ruumi kõrvalekalletele.⁴⁰ **Richard Johnson on arvanud, et ühtne vormiriietus politseiametnikel kannab endas jõudu ja võimu sellele isikule, kelle seljas see on. Ta väidab, et politsei vormiriietus, omab võimsat psühholoogilist mõju.** Omavahel kohtudes otsivad inimesed alateadlikult vihjeid teise välimuses selle kohta, milline see isik on, et mõista millisesse konteksti ta on sattunud. Politseivorm annab tugevalt aimu selle kandja organisatsiooni, võimete ja staatuse kohta.⁴¹ **Järelikult on sellisel organisatsiooniga seostamisel ülioluline roll iga politseiametniku väljanägemisel.**

Militaariidid ei olnud tsiviilisikutele kättesaadavad enne USA suurt kultuuri lõhet 1968. aastal, kus muutus arusaam, et teatud vajaduste korral on vaja teatud riietust. Siinjuures ei ole lihtsalt tegemist sellega, et inimesed riietuvad iga päev jooksukingadesse ja T-särkidesse, vaid üha süveneb tendents, et konkreetsetel ülesannetel nõutavad spetsiifilised riided, on hääbumas. Kui rõivas hoiab inimest piisavalt soe ja on korralik (ja sageli ka siis, kui see ei ole) siis nõ käib küll.⁴² Vormiriietusena ei tohi rõivas olla lihtsalt soe ja puhas, vaid peab olema prestiižne ja soliidne, kuna see seostub organisatsiooniga.

Michael Owen Jones on analüüsinud erinevaid organisatsiooni sümbolikaalaseid uuringuid. Jonesi uuringud kajastasid ka taktikat, mida töötajad kasutasid oma andmete kogumiseks ja raporteid oma tööst, sümbolitega, et mõjutada uuringu lugejate arvamust sellest organisatsioonist. Tema uuringute järelendus oli, et nõ „põllul“ töötajad olid ise kui sümbolid.⁴³ Nickelsi arvates annab, mõistele „Politsei“, konkreetse tähenduse just tänaval olev vormiriietuses ohvitser ise, kui elementaarne sümbolika⁴⁴. **Seega ei ole oluline mitte ainult vormiriietus vaid ka politseiametniku käitumine ja suhtumine nii oma töösse, kodanikku kellega ta suhtleb ja ka suhtumine oma vormiriietusse.**

Suurbritannia meediku Lucy Griffini artiklist nähtub, et sealsed meedikud kannavad tööl seljas pigem erariideid. Mõned töötajad väidavad, et vormiriietust asendavad ametimärgid, mis on nende arvates piisavad end meedikuna identifitseerimiseks, teised väidavad, et neid ametimärke on raske lugeda, eriti patsientidel, kellel on halb nägemine. Griffin leiab, et kui soovitakse end näidata professionaalsete spetsialistidena, siis võiks riiklikult tunnustatud vormiriietus, kui sümbol, aidata

⁴⁰ Supra nota Fleming, B., „Sir Sandwiches and Shirt Stays: Military Style“, p 143.

⁴¹ Johnson, R., „The psychological influence of the police uniform“, (*FBI Law Enforcement Bulletin*, March, 2001), p 4.

⁴² Supra nota Fleming, B., „Sir Sandwiches and Shirt Stays: Military Style“, p 143.

⁴³ Jones. M. O., *Studying Organizational Symbolism* (Sage Publication, 1996) p 61.

⁴⁴ Nickels, E., „Good guys wear black: uniform color and citizen impressions of police“. (*An International Journal of Police Strategies & Management* Vol. 31 No. 1 pp. 77-92, 2008), p 78.

edendada seda eesmärki. Nii on üha enam erariideid tööriietele sarnaseks kohandatud, näiteks polosärgid ja isegi valged kitlid.⁴⁵

Vormiriided on organisatsiooni eesmärkide elluviimiseks kujundatud esemed, mis toimivad sümbolitena ning nad sümboliseerivad arusaama, et mundris inimene vastab organisatsiooni normidele. Vormiriietus lämmatab küll individuaalsuse, kuid pakub samas vahetu identiteedi ja õiguse suhtlemiseks isikutega, kes muidu oleksid võõrad.⁴⁶ Vormiriietus on seega tavaline, aga väga oluline osa organisatsioonikultuuris.

Organisatsioonikultuuri teooria on tõestanud kindla identiteedi ja suunitlusega organisatsioonidele vormiriietuse vajalikkust ja kasu nende ülesannete täitmisel. See vajalikkus põhineb mõjul inimpsüühikale. Järgnevalt kirjeldame psühholoogilisi mõjutegureid ja erinevate aistingute koosmõju keerulist kompleksi.

1.2 Vormiriietus kui psühholoogiline mõjutegur

Harry Roots väidab, et inimene ei sünni kultuuri kandjaks, vaid ta saab selleks aja jooksul. Kultuur mittepärilik sotsiaalne mälu ja tugev organisatsioonikultuur stabiliseerib organisatsiooni talitlust ning vähendab vajadust formaalse juhtimise ja formaalse kontrolli järele.⁴⁷ Kuna enamus teadvuse mõjutusi on mittepärilikud, siis vajavad kultuurisümbolid lahtiseletamist iga põlvkonna jooksul.

Kuigi motivatsiooni teooriaid on väga mitmeid, kasutab autor selles töös Nicky Hayesi väljapakutut, - motivatsioon on inimese tegutsemist suunav või energiaga varustav ajend ehk see, mis paneb meid liigutama, see, miks me tahame kuskile kuuluda või kuhugile jõuda. Sotsiaalne identifitseerumine puudutab inimese kaht põhilist motiivi. Üheks neist on selliste asjaolude otsing, mis kajastuksid positiivselt meie enesehinnangus ja lubaksid meil endast hästi mõelda.⁴⁸

Maslow arvates on kõige tavalisemad motivaatorid need, mida on võimalik leida enesejälgimise teel. Teadvuses vilksatavad motivaatorid ehk ihad on kõige sagedamini ihad riiete, autode, sõbralikkuse, seltskonna, kiituse, prestiiži ja muu sarnase järele. Maslow väidab, et neid ihasid nimetatakse teisesteks või kultuurilisteks ajedeks ning, et neid on peetud erinevaks tasemeks

⁴⁵ Griffin, L., „Uniforms: an emotive subject?“ *Journal of Visual Communication in Medicine* (Raigmore Hospital, Inverness, UK, 2010), p 139.

⁴⁶ *supra nota* Trice, H.M. and Beyer, J.M., *The Cultures of Work Organizations*, p 87.

⁴⁷ *supra nota* Roots, H., *Organisatsioonikultuuri tüübid* lk 7, 11

⁴⁸ *supra nota* Hayes *Sotsiaalpsühholoogia alused*, lk 154

tõeliselt „auväärsetest“ või esmastest ajedest, nimelt füsioloogilistest vajadustest. Tegelikult on tema arvates need aga meile palju olulisemad ja need on tunduvalt tavalisemad ning antud töö mõistes ka kohasemad.⁴⁹

Maslow arvab, et „... *meil on iha maine või prestiiži* (ta defineerib selle kui iha austuste või lugupidamise järele teiste inimest poolt), *staatuse, kuulsuse, domineerimise, tunnustuse, tähelepanu, tähtsuse, väarikuse või hinnatuse järele*...“.⁵⁰ Seda sellepärast, et tema arvates „...*eneseaustuse vajaduse rahuldamine toob kaasa enesekindluse, väarikuse, tugevuse, võimekuse, adekvaatsuse ja maailmas kasuliku ja vajaliku olemise tunded*...“.⁵¹ **Siit võib järeldada, et politseikarjääri valinud inimesed vajavad austust, prestiiži, hinnatust. Vormiriietus peaks seda kõike pakkuma või vähemalt toetama organisatsioonikultuuri nii, et need vajadused-ihad saaks täidetud.**

Nende vajaduste pärssimine tekitab aga Maslow arvates alaväärsuse-, nõrkuse- ja abituse tundeid.⁵² Seda arvestades võib PPA vormiriietuse eelarve vähendamine ja seoses sellega **vormiriietuse kvaliteedi ja/või kvantiteedi halvenemine, vähendada prestiiži selle ameti suhtes ja tekitada ametnikes abituse ja nõrkuse tunded**, mis on kindlasti demotiveerivad.

Alaväärsuse tunnet võib veel suurendada enese võrdlus teiste vormiriietust kandvate organisatsioonidega. End oma vormiriietuses kehvalt ja ebakindlalt tundev politseiametnik ei saa avalda muljet ka kodanikele kellaga ta suhtleb. Vormiriietuse vajadusest ja selle mõjust organisatsioonide teenuste tarbijatele ning ühiskonnale on tehtud mitmeid uuringuid:

- USA lennufirma, kelle töötajad kandsid vormirõivaid, viis sisse muudatuse ja tühistas vormikandmise kohustuse, kuna see aitas riietuse pealt kokku hoida. Mõne aja pärast pöörduti vormiriietuse kandmise juurde tagasi. Teadlastes tekitas see juhtum huvi ja nad korraldasid uurimuse lennufirmade seas. Selle asemel, et purustada tõkkes reisijate ja personali vahel, lõi tavariietus takistusi ja piiras tõhusust, millega lennusaatjad oma tööd tegid, kuna tavariietus vähendas stjuardesside autoriteeti. Sellega jõuti järeldusele, et vormiriietus on parem vahend oma organisatsiooni ja üksiku töötaja rolli missiooni täitmiseks organisatsioonis, kui tavariietus ning soovitati seda juhtkondadel arvestada;⁵³

⁴⁹ Maslow, A.H., *Motivatsioon ja isiksus* Tõlgitud *Motivation and personality 3rd edition Pearson Education Inc*, (Tallinn: Mantra kirjastus, 2007), lk 85.

⁵⁰ *ibid* lk 85-86

⁵¹ *ibid* lk 85-86

⁵² *ibid*

⁵³ Adomaitis, A.D. and Johnson K.K.P, „Casual versus Formal Uniform“, (*Clothing and Textiles Research Journal*, 2005) vol 23, 88 -102, p 100

- Danjel J. Belli poolt läbiviidud uuringu käigus, mis keskendus põhjuste ja seoste tuvastamisele kodanike suhtumisele politseisse, politseivormiriietusse ja autoritaarsesse käitumisse, jõuti tulemuseni, et ühiskonnas tajutakse organisatsiooni seostatust politsei vormiriietusega ning selle rolli olulisust politsei komponendina. Bell järeldas, et politsei vormiriietus mõjutab nii kandjate kui ka kodanike suhtumist ja käitumist. Veel jõudis ta järeldusele, et vormiriietuses ohvitseri käitumine avaldab tunduvalt suuremat mõju kodanike suhtumisele, kui vormiriietus või ametniku käitumine või mis tahes täiendav tegur eraldi ja sõltumatult.⁵⁴ **Seega, pildi organisatsioonist loovad politseiametnik ja vormiriietus koos. Kui vormiriietus ja ametniku suhtumine on korrektne, siis peegeldub vastav muutus ka kodaniku suhtumises politseisse;**
- R.Yeung viis USA kooliõpilaste seas läbi käitumisuuringuid 10. klasside õpilaste ja 8.-klasside õpilaste seas. Nende uuringute tulemusel olid õpilaste näitajad ning käitumine paremad koolides, kus nõuti ühtset koolivormi võrreldes nende koolide lastega, kus vormi ei nõutud,⁵⁵
- Ühes eksperimendis palus psühhiaatria professor Leonard Bickman, selleks, et testida politsei vormiriietuse mõjuvõimu, oma assistendil seista tänaval kolmes erinevas riietuses ning käskida möödujatel tõsta üles paberikott, anda võõrale inimesele peenraha ja eemalduda bussipeatusest. Assistent kandis kas tsiviilriietust, piimamehe riietust või politseiametniku vormiriietust. Testis osalejate seast 19% kuuletus tavakodanikule, 14% piimamehele ja 38% politseinikule. Veelgi enam, testi tagajärjel selgus, et inimesed jätkasid politseiametniku korraldusi isegi siis, kui ta pärast palve esitamist minema kõndis. Bickmann oletas, et nad tegid seda mitte sunnist, vaid politseiametniku võimu legitiimsusesse uskumisest.⁵⁶ Vormiriietuse kandmisel kuuletus kaks korda rohkem inimesi kui erariides;
- Ühes järgmises uuringus seadsid Alan ja Ming Singer hüpoteesi, et inimeste ettekujutus ja suhtumine politseiametnikest "politseivormis" on teistsugune kui ettekujutus politseiametnikest "tsiviilriietes". See hüpotees leidis tõestust ning seda järeldust toetasid hiljem ka mitmed erinevad semantilised mõõtmised. Vormiriietuses pildistatud politseinikke peeti tunduvalt kompetentsemateks, usaldusväärsemateks ja rohkem intelligentseteks

⁵⁴ Daniel, J. and Bell, J.D. „Police uniforms, attitudes, and citizens“ *Criminal Justice Studies USA* (2002), p 15

⁵⁵ Yeung, R. „Are School Uniforms a Good Fit? Good Fit?: Results From the ECLS-K and the NELS“ *Educational Policy 2009 vol 23, pp 847- 875, p 861.*

⁵⁶ Bickman, L. „The Social Power of a Uniform“ (*Journal of Applied Social Psychology* Vol 4, Issue 1, pp 47–61, March 1974), p 51.

nendest piltidest, kus need samad inimesed olid pildistanud erariides või portreena. Veelgi enam, politseivormis ametnike puhul toodi välja sellised isikuomadused nagu usaldusväärsus, pädevus, intelligentsus ja abivalmidus.⁵⁷ **Vormiriietusel on seega psühholoogiline mõju inimeste arvamusele selle kandjast ja ka sellest organisatsioonist, kuhu vormiriide kandja kuulub.**

Wijka ja Finchilescu väidavad et vormiriietus, nagu näiteks politseil või sõjaväel, on ühiskonna jaoks staatuse ja identiteedi sümbol.⁵⁸ Seega saab järeldada, et arusaam või tähendus vormiriietuses kodanikust ei muutu ainult üksikute sõdurite teadvuses, vaid seda tajutakse ühiskonnas tervikult. Nendest uuringutest järeldub, et vormiriietuses inimest, olgu ta siis stjuardess, politseiametnik või lihtsalt kooliõpilane, tajutakse autoriteetsemana, kompetentsemana ja intelligentsemana. **Samas kandja seisukohast tunneb ta ennast vormiriietuses kindlamana, kuna tunneb organisatsiooni toetust ja saab kodanikelt ka eeldatava suhtumise.**

Üks oluline faktor vormiriietuse visuaalse äratundmisel ja psühholoogilise mõju arvestamisel juures, on selle värvus. Nicelsi väitel on juba ammu kogetud, et värvivalik mängib kesksel märgilist rolli kultuuripärandi mõistmisel. Tema viidatud uuringud näitavad, et teatavatel tingimustel võivad kõrvalised omadused üle minna riidele ja olla tajutavad selle kandjale. Riidel määratleb see individuaalse ja kollektiivse identiteedi, kuid tema arvates võisid värvide tähendused osaliselt olla ka enne kultuuri.⁵⁹

Universumis on 16,7 miljonit värvi, kus igal toonil on ainulaadne võime ergutada vaimu ja võluda tundeid. "*Õiged värvid stimuleerivad või lõõgastavad meie meeli, vabastavad õnnelikke mälestusi ja peegeldavad seda, kuidas me ise endast mõtleme*" ütleb Leatrice Eiseman, Pantone Color Instituudi tegevdirektor ja Värvide Vastuse Raamatu autor. Ta ütleb, et värvidega on nii, et "*kui sa tunnend ennast mõnes värvis hästi, siis see paistab ka välja*".⁶⁰ Seega on oluline teada, kuidas tunnevad politseiametnikud endid tänases politseiriietuses, et välistada arendustegevuses värvid, mida politseiametnikud kanda ei taha.

⁵⁷ Singer, M.S. and Singer A.E. "The Effect of Police Uniform on Intepersonal Perception" *New Zealand The Journal of Psychology* 2001, vol 119 (2) pp157-161. p 160 .

⁵⁸ *sopra nota* Wijka and Finchilescu, 19 p 270.

⁵⁹ Nickels, E., "Good guys wear black: uniform color and citizen impressions of police", p 79.

⁶⁰ Barker, E. „Living in color“ *Natural Health, Academic Search Complete* Vol. 34, Issue 2, 2004 p 1.

On üldtunnustatud, et värvid mõjutavad tundeid ja emotsioone.⁶¹ Mõnede allikate kohaselt omandab inimene kuni 90% välisinfost nägemismeele abil.⁶² **Seega on visuaalne pilt informatsiooni kandjana väga tähtis.**

2004. aasta EM jalgpalliturniir, kus 5 võistkonda riietusid mängust mängu kahte alternatiivsesse särgivärvi (punane ja must), läks kõigil 5 võistkonnal paremini siis, kui seljas olid punased särgid. Teadlased spekulatsioonivad, et kuna punane on seotud viha ja vägivallega, võivad konkurendid alateadlikult olla hirmutatud vastaste riieusest ja et punast seljas kandes võib suurenedada sportlaste testosterooni tase ning seeläbi paraneda nende tulemuslikkus.⁶³ Ka ajaloo peatükis selgub, et punast värvi kasutati vastase hirmutamiseks, et näidata ennast tugevamana ja võimsamana.

Sellest järeldub, et värv on nii staatuse kujundaja, kui staatuse kajastaja. Värv seostatakse ajalooliste tegudega ja tavadega. Punast värvi seostatud põnevuse ja stimulatsiooniga, mis võib selgitada, miks kasutatakse sageli seda värvi vilkureid avariisõiduki tuledel.⁶⁴

Londoni Metropolitan Police vormiriietusele valiti sinine värv. Enne selle asutamist kuni 1829, oli rahu linnas hoitud sõjaväe poolt, kes kandis punast värvi vormiriietust. Nende tegutsemise ajal tekkisid tsiviilisikute seas rahutused. Seega, punast värvi, mis oli kasutusel Britannia sõjaväe vormiriietusel, ei olnud võimalik uue politseiorganisatsiooni vormiriietusel kasutada.⁶⁵ Vana kõnekäänd "*sa oled see, mida sa kannad*" võib paljuski tõepärasem olla ametniku vormiriietuses, kui seda on tsiviilisikutele. Ametniku staatuslik riieus võib panna tsiviilisikuid reageerima oluliselt erinevalt, vastavalt ametniku riieuse stiilile, sobivusele ja loomulikult värvile.

Frank *et al* uuringus analüüsiti mitut jalgpalli kohtumise salvestust ning avastati, et kohtunikud andsid tõenäolisemalt karmimaid karistusi sellele meeskonnale, kes kandis musta värvi vormiriietust vastupidiselt meeskonnale, kes kandis erksavärvilisi vormiriideid. Uuring seadis hüpoteesi, et kohtunikud tajusid pidevalt tumedas vormiriides meeskonna suuremat agressiivsust. Seda eksperimenti kinnitas ka analüüs, kus kõiki USA professionaalseid jalgpalli ja jäähoki meeskondi jälgides leiti, et võistkonnad, kes kandsid tumedat vormiriietust on saanud palju enam karistusi karmi mängu eest, kui meeskonnad, kellel olid heledam vormiriietust. Ka need tulemused näitavad, et kohtunikud tajuvad tumedamas vormiriietuses võistkonda negatiivselt ning veelgi

⁶¹ Naz, K. and Epps, H.H. „Relationship between color and emotions. A study of college students“. *Dawson Hall College Student Journal* (The University of Georgia, 2004), pp 396- 405 p 396.

⁶² Vanari, K. ja Beljajev, R., *Õppimine ja õppimisostuste arendamine täiskasvanuna* (Tallinn: SKA 2005), lk 23.

⁶³ Hill, R.A and Barton, R.A, „Red Enchanges Human Performance in Contests“ *Nature* 2005: 435, p 293.

⁶⁴ *supra nota* Johnson, R., „The psychological influence of the police uniform“, p 3.

⁶⁵ Dervis, P., „The language of color“, *Law & Order*, 2002, Vol. 50 No.10, p 7.

enam, katsed on näidanud, et sportlased ise tegutsevad agressiivsemalt, kui nad on riietatud tumedatesse toonidesse.⁶⁶

Burgerile ja Caldwellile tundus aga, et on veel vähe tõendeid selle kohta kas mustad või punased vormiriided põhjustavad agressiivsust või tajutakse neid värve agressiivsemana.⁶⁷ Nickelsi arvates on siiski alust arvata, et **värvi valik on tõepoolest oluline. See on midagi enam kui puhtalt esteetika või mugavus.** On teada, et sarnased objektid meelitavad erinevalt- sõltuvalt toonist, kogusest ja värvi väärtusest, millisena teda pakutakse. Arvestades sini-musta vormiriidetuse valdavust ja ilmset trendi selles edasises levikus, tunneb Nickels erilist huvi tumeda värvi mõjule. Tema arvates tumedamad värvid meelitavad suurema potentsi, jõu ja aktiivsusega inimesi kui heledamad värvid.⁶⁸

On mõningaid tõendeid, et värvi eelistus võib olla kallutatud või seotud vastava kultuuriga. Kaya Naz ja Helen Epps viitavad oma uuringus Choungouriani avastusele, et värvid punane ja sinine olid eelistatuid värvid Ameerika küsitlute seas, kuid oli vähem eelistatud teiste kultuuride juures.⁶⁹ Seda võiks ju seostada USA lipuvärvide järgi. Ometi USA vormiriidetel ei näe lipuvärvide sinist, punast ja valget. Eesti kontekstis võiks politseivormi sinist värvi seostada lipuvärvides kasutatava sinise värviga.

Richard Johnson viitab oma artiklis erinevatele uuringutele, kus on välja toodud, et paljud USA politseiosakonnad kasutavad oma vormirõivastel hoopis tumedamaid värve, nagu must, sinine, pruun, roheline või hall. Nii nagu politseivormi stiilil, nii on ka vormiriidetuse värvil tähendus. Psühholoogilised uuringud on leidnud, et inimesed seostavad värve konkreetsete meeleoludega. Need testid on ka leidnud, et inimesed seostavad sinist värv turvalisuse ja mugavuse tundega ning musta värvi võimu ja tugevusega.⁷⁰

Võib ju ka oletada või järeldada, et tumedamaid värve on lihtsalt lihtsam puhastada kuna tume värvus aitab varjata plekke. Samas aitab tume vormiriidetuse värvus politseiametnikel taktikalistes olukordades varjuda.⁷¹ Eri värvuste mõju nendega kokku puutuvate indiviidide suhtumisele võib

⁶⁶ Frank, M. and Gilovich, T., „The Darker Side of Self- and Social Perception: Black Uniforms and Aggression in Professional Sports,” *USA: Journal of Personality and Social Psychology* 1988 vol 54, no 1, pp 74-85, p 83.

⁶⁷ Burger, J.M and Caldwell D.F., „On Thin Ice: Does Uniform Color Really Affect Aggression in Professional Hockey?” *Social Psychological and Personality Science*, 2011 vol 2, pp 306- 310, p 309.

⁶⁸ Nickels, E., “Good guys wear black: uniform color and citizen impressions of police”, p 79.

⁶⁹ *supra nota* Naz, K. and Epps, H.H. „Relationship between color and emotions. A study of college students, p 398

⁷⁰ *supra nota* Johnson, R., “The psychological influence of the police uniform, p 3.

⁷¹ Johnson, R., “Police uniform color and citizen impression formation”, *Journal of Police and Criminal Psychology*, 2005, Vol. 20 No. 2, pp 58-66, p 59.

prognoosida, kuid eri värvuste mõju ei pruugi olla erinevatele inimestele identne. Selleks, et kindlustada ühesugune mõju suuremale osale tarbijate sihtgrupist tuleks värvuste mõjumise uuring eraldi läbi viia.

Richard Johnson kirjeldab oma uuringu kokkuvõttes, et sellises politseivormis, mis koosneb mustadest pükstest ja mustast pluusis võivad tõenäoliselt tekkida kodanikul negatiivseid muljed, samas nendib ta, et selline politseivormiriietus nagu khaki püksid ja khaki särk ei pruugi tekitada kodanikule ka positiivseid muljeid.⁷²

Suzanne Schwenke-Martin, kirjutades oma tööd politsei vormiriietusest, pani sinna New Jersey politseiosakonna seersant Jack Faenza „Best Dressed Competition 1999“ võitja sõnad, et „... kunagi ei saada teist võimalust jätta endast esimene mulje. Kui inimestel tuleb politseiga ühendust võtta, siis peab olema puhas, professionaalne välimus see, mida inimesed mäletavad oma esimesest kokkupuutest politseiga ...“. Inimesed jälgivad vormiriietust ning mitmel juhul otsustavad selle järgi, milline on ametnik selle vormi sees ja milline on see organisatsioon, kuhu ta kuulub. Seda tehakse isegi enne, kui nad suhtlema hakkavad.⁷³

Vormiriietus millel helesinine särk ja tumesinine püksid on testide järgi saanud kõige positiivsema tulemuse. Jääb mulje, et kodanikel on ilmselt teatud vaimne ootus, milline politseivorm peaks välja nägema ning need ootused on seotud ka värviga.⁷⁴ Seega on Eesti politsei vormiriietuse arenduses juba järgitud värvipsühholoogiat.

Ka Johnsoni uuringutest selgub, et **politsei vormiriietuse värviskeem suudab mõjutada kodaniku esmamuljet politseiametnikust. See mulje võibki jääda peamiseks kodaniku mõtetes ja emotsioonides ning panna aluse politsei ja kodaniku edaspidisele suhtlusele.**⁷⁵

Johnsoni läbiviidud uuringu ja tema eelnevalt läbi töötatud kirjanduse põhjal väidab ta, et need on näidanud negatiivseid kogemusi, mida inimesed omistavad musta värvi riietega seoses. Selle tõendiga peaksid politsei juhid tema arvates mõistma musta vormiriietuse kahjulikku mõju, mis inimestele avaldub. Politseijuhid peaksid püüdma vähendada pingeid politseiametnike ja kodanikkonna vahel ning kasutama enam siniseid toone politsei vormiriietusel.⁷⁶

⁷² *ibid* pp 64-65

⁷³ Schwenke-Martin, S., „Uniform Color: The Effects on Officer Morale and Public Recognition“ (*The Bill Blackwood Law Enforcement Management Institute of Texas*, 2000), p 6

⁷⁴ *ibid* pp 64-65

⁷⁵ *supra nota* Johnson, R., „The psychological influence of the police uniform pp 64-65

⁷⁶ *ibid*

Värvide mõju inimpsüühikale on küll ohtralt uuritud, kuid otseseid seoseid ühe või teise inimtüübi reaktsioonidega mingile kindlale värvile ei ole üheselt tõestatud. Pigem saab värvuste mõju seletada kultuuriruumi või rahvuslike traditsioonidega. Ehki autoril pole veenvaid ning teaduslikult kaardistatud argumente värvuste keerukast ja komplekssest mõjust indiviidi teadlikule käitumisele, ei saa teatud kultuurikontekstis kindlate värvustega seotud emotsioone eitada. **Tuleb arvestada teatud värvuste sobivust või vähemsobivust kindlate mõjude esilekutsumisel.** Enamus nendest mõjutustes on kompleksed ja kindlaks tehtavad vaid teatud piiratud inimgrupi empiirilisel uurimisel.

Kuna psühholoogilised tegurid mõjutavad kandjat, organisatsiooni ja ühiskonna suhtumist organisatsiooni, tuleb seda sümbolite ja väliste tunnuste kujundamisel arvesse võtta. See on oluline teadmine, et seda rakendada organisatsiooni eesmärkide saavutamise hõlbustamiseks.

1.3 Vormiriietuse arendamine kui kontseptsioon

Selleks, et välja töötada vormiriietuse kontseptsioon, on vaja analüüsida olemasolevat vormiriietuse kujunemisruumi laiemalt. Tuleb uurida vormiriietuse sisulist poolt, seadusandlust, suhtumist organisatsiooni sees ja väljaspool ning teoreetilisi põhimõtteid. Käesolevas alapeatükis koondab autor vormiriietuse teooria ja kontseptsiooni käsitluse.

Eesti keele seletav sõnaraamat ütleb, et kontseptsioon on vaadete süsteem ja käsitlusviis.⁷⁷ See on abstraktne või üldine idee konkreetsetest näidetest või saadud järeldustest.⁷⁸ Sama viitab ka Stanfordini filosoofia entsüklopeedia, kus seletatakse lahti kontseptsiooni olekus, liigid ja nende loomise meetodid. Kontseptsioonide loomisel tuginetakse teooriale, praktikale, uuringutele, analüüsile, aga põhiliselt filosoofilisele mõtlemisele.⁷⁹ Ehk siis fokuseeritud arengu saavutamiseks võtab käesoleva töö kontseptsioon arvesse erinevat liiki valitud tegureid ja paradigmasid.

Briti politsei on uurinud lisaks värvusele ka oma vormiriietuse adekvaatsust politsei eesmärgile ning seda samade meetoditega, mida kasutatakse ka käesoleva töös. Selles uuringus hinnati vormiriietuse eesmärgipärasust kasutajatele, sobivust füüsilisele aktiivsusele, varustuste sobivust ja ergonoomilise sobivuse faktorit. Uuringus jõuti järeldusele, et isegi heade eelarveliste võimalustega Briti politseil,

⁷⁷ Eesti keele seletav sõnaraamat internetis eki.ee/dict/ekss/index.cgi?Q=kontseptsioon&F=M (10.04.2013)

⁷⁸ Webster sõnaraamat internetis. websters-online-dictionary.org/credits/wordnet.html (10.4.2013)

⁷⁹ Stanfordini filosoofia entsüklopeedia, saadaval internetis plato.stanford.edu/entries/concepts/ (10.05.2013)

juhul, kui vormiriietuse arendustegevust ei ole tehtud eesmärgipäraselt, ehk kontseptuaalselt, kerkivad üles puudused erinevate vormielementide arendamisel.⁸⁰

Maret Pedak on oma diplomitöös välja toonud vormiriietusele definitsiooni, kui ühesugusest materjalist ja ühesuguse tegumoega rõivastus, mida kannavad sama elukutse või tegevusala isikud. Ta kvalifitseerib vormiriietuse ametirõivaste alamklassi ning toob välja ka kogu ametirõivastuse klassifikatsiooni⁸¹ (vt joonis 1). Vormiriietuse kontseptsioonile kohaselt koondab autor fookuse vormiriietuse klassile.

Joonis1. Ametirõivaste klassifikatsioon.⁸²

Kui vormiriided esindavad asutustele ja organisatsioonidele kehtestatud sotsiaalseid rolle ja tasemeid, on selged ka ootused mundris inimeste ja mitte-mundris inimeste käitumisele.⁸³ Vormiriietus on nagu omamoodi garantii kodanike ühetaolisele kohtlemisele organisatsiooni poolt kehtestatud standartide piires. Samas seab vormiriietus ka organisatsiooni sisesuhtlusele reeglid ja alluvusvahekorrad, mis organisatsiooni eesmärke silmas pidades kergendab ja lihtsustab sisesuhtlust.

Kuna tihtipeale üksikisikud ja nende rühmad näevad ja tõlgendavad oma tööalaseid eesmärke, kohustusi, ülesandeid ja probleeme teistsugusest vaatenurgast kui need algselt olid mõeldud, siis on vajalik koordineerimine.⁸⁴ Koordineerimata arendustegevuse puhul tegutsetakse lähtudes subjektiivsetest arenguhuvideist. Sellise arendustegevuse korral ei ole tegevuse sisu ja vorm selgesti

⁸⁰ Hooper, R., H., „Is British Police Uniform adequate for the Task?“ (SAGE Publication, 2000) p 6/125-6/128

⁸¹ Pedak, M., „Eesti Vabariigi piirivalve vormirõiva tööstusnäidise tehnilise dokumentatsiooni loomine“, diplomitöö Tallinna Tehnikaülikooli Keemiateaduskond tekstiiltehnoloogia õppetool (1997), lk 7.

⁸² Supra nota Pedak, M., „Eesti Vabariigi piirivalve vormirõiva tööstusnäidise tehnilise dokumentatsiooni loomine“, lk 7.

⁸³ supra nota Adomaitis, A.D. and Johnson K.K.P „Casual versus Formal Uniform“, p 89.

⁸⁴ supra nota Üksvärav R., *Organisatsioon ja üksikisik*, lk 175.

määratud, seda iseloomustab pigem tunde ja ebamäärase idee järgi tegutsemine.⁸⁵ Just seeläbi on oluline töötada välja ka vormiriietuse kontseptsioon ja arengukava, mis analüüsib arendusvajadusi ja – võimalusi pikemal perioodil ja laiaulatuslikumalt, kui üks hange ja üks vormielement.

William Bergquist pakub välja, et igal premodernsel organisatsioonil on tavaliselt ebaselged piirid ja ebaselge missioon ning just sellepärast, et piirid on veel ebaselged, vajavad sellised organisatsioonid selgust ja pühendumust seoses oma missiooni ja väärtuste väljatöötamisega.⁸⁶

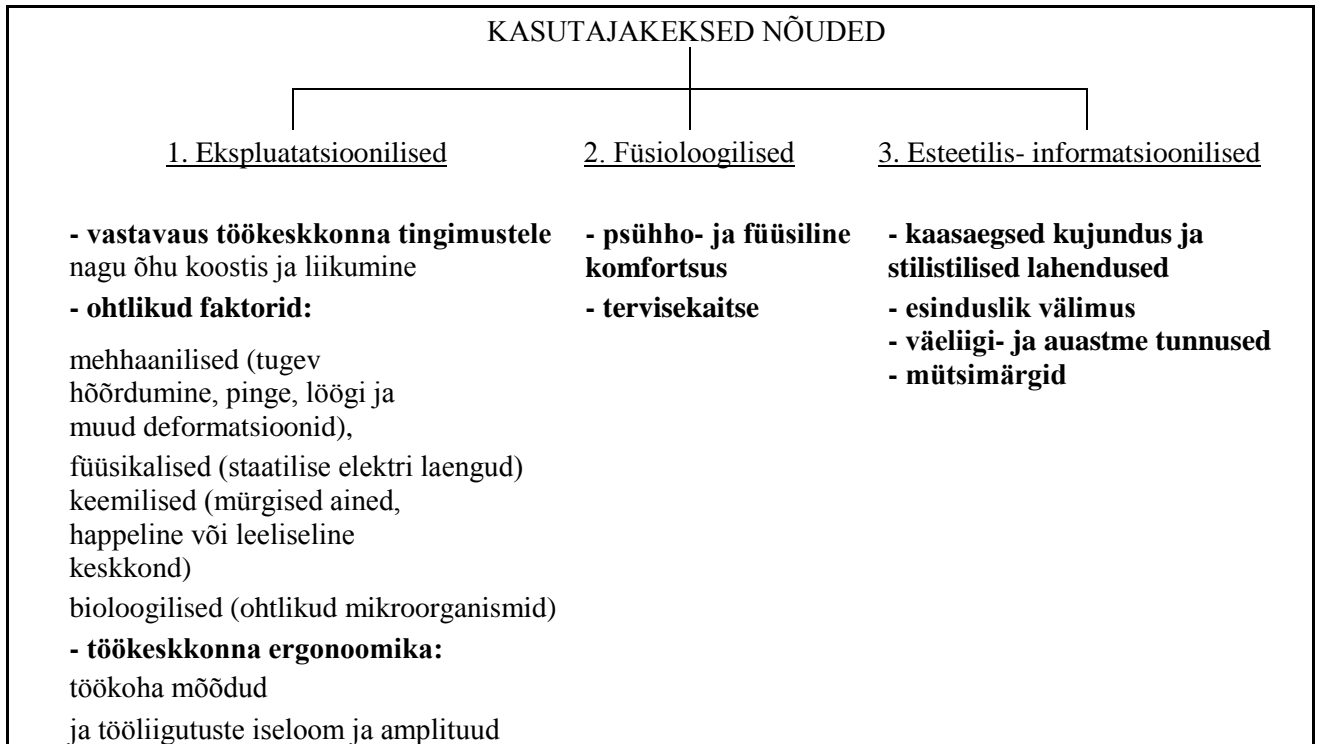
Muutuvas väliskeskkonnas ei ole välistatud muudatused organisatsiooni eesmärkides või staatuses. Organisatsiooni imidžit võivad mõjutada aga ka välised, temast otseselt sõltumata, tegurid. Näiteks sellise ajalooliselt eripärase, kõrge kaitsetahtega ja vormiriietuse kandmist austava riigi, nagu Šveitsi, ühiskonnas on aset leidnud teatud suhtumise muudatused. Šveitsi kogukonnas on ajalooliselt väljakujunenud eripära, võrreldes teiste Euroopa riikidega. Seal osalevad kodanikud kõik kollektiivselt riigikaitstes, sel ajal kui enamik Euroopast on läinud üle palgaarmeele. Sellega seoses oli vormi autoriteet Šveitsi riigis kuni eelmise sajandi 70-80 aastateni väga kõrge. Uute lähenemistega üritati täiendada seda institutsiooni, mis oli rajatud kodanike ühise - oma riigi kaitse strateegiale, ehk ajateenistuse baasil relvajõududele. Tänapäevaks on Šveitsi ühiskonnas vormis kodanikud kaotamas oma tähtsust ning relvajõudude prestiiž ühiskonna silmis langemas välisoperatsioonide küsitava õigusliku aluse tõttu. Põhjused populaarsuse kahanemisel on tulnud sellest, et relvajõude on kasutatud üha enam rahvusvahelistes konfliktides nii sees- kui väljaspool Euroopat, mis ei ole Šveitsi kogukonnas kõikjal toetust leidnud.⁸⁷

Erinevad tingimused võivad tingida sümboolika ja sealhulgas ka vormiriietuse muutmise vajaduse, kuid enne muudatuste elluviimist tuleb uurida muudatuste potentsiaalset mõju. Siin tuleb arvestada erinevaid nõudeid, millest lähtuda. Vormiriietuse puhul on üheks oluliseks nõudeks kasutajakesksed nõuded (vt joonis 2).

⁸⁵ Haljaste, K.-L., *et al* *Arengukaval põhinev kohaliku omavalitsuse arendustegevus. Arengukava kui euroopa Liidu struktuurtoetuste aruka kasutamise eeldus* (Tartu- Tallinn, 2007), lk 62-63.

⁸⁶ Bergquist, B., *The postmodern Organization* (San Fransisco, California, 1993), lk 67.

⁸⁷ Szvircev, T.T., „The Transformation of Switzerland’s Militia Armed Forces and the Role of the Citizen in Uniform“ *Armed Forces & Society* 37 (Sage Publications, Inc, 2011), 239- 261, p 242 .

Joonis 2. Vormiriietuse kasutajakesksed nõuded.⁸⁸

Lisaks sellele ilmnevad vormiriietuse kasutamisega erinevad hügieenilised, tehnoloogilised ja esteetilised nõuded, mis peavad kaitsma vormikandjat erinevate välismõjutuste eest, tagama tema normaalse füsioloogilise seisundi kogu rõiva kasutamise perioodil ja looma mugavad tingimused tööks.⁸⁹

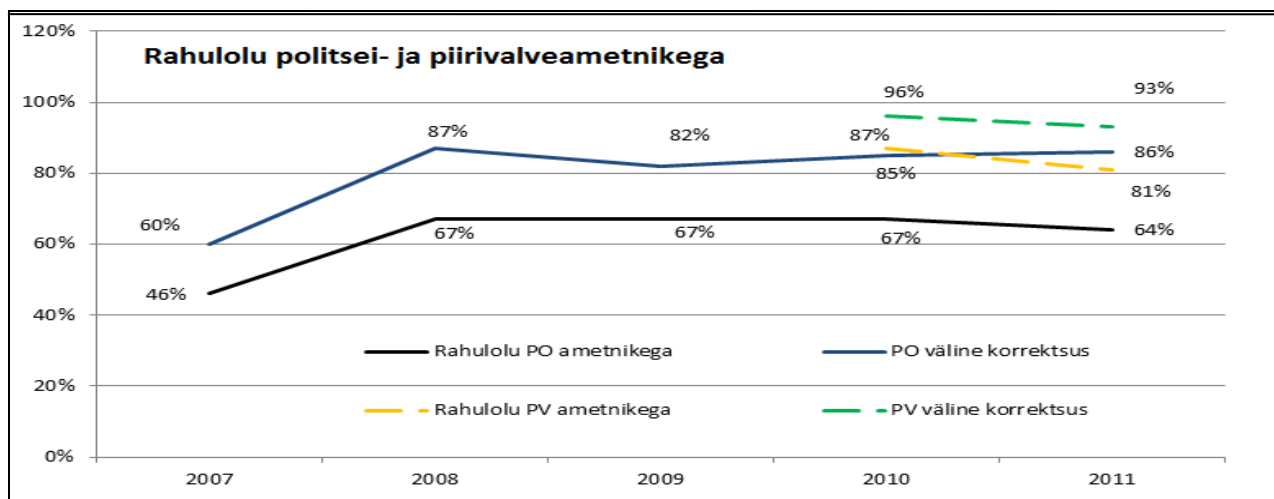
Kontseptsioonis tuleb kokku võtta teoreetilise osa ja empiirilise uuringu tulemusena välja töötatud meetmed, mis on aluseks vormiriietuse arenduse initsieerimisel ja rakendamisel. Samuti ka jätkusuutlikuks organisatsioonikultuuri tõhustamiseks ja vormikandjate motiveerimiseks.

Vormikandmine on tänaseks Eestis põhiliselt reglementeeritud Kaitseväes. PPA vormikandmises on levinud eelmiste ametkondade vormikandmise eeskirjade osaline järgimine, mida tõestavad ka käesoleva töö vaatluse (lisa 4) tulemused. Töö empiirilisest osast selgub, et kujunenud traditsioonid ei ole piisavad mõjutamaks organisatsiooni liikmeid motiveerivalt ega toeta eesmärkide täitmist.

⁸⁸ Pedak, M., „Eesti Vabariigi piirivalve vormirõiva tööstusnäidise tehnilise dokumentatsiooni loomine“, diplomitöö Tallinna Tehnikaülikooli Keemiateaduskond tekstiiltehnoloogia õppetool (1997), lk 7.

⁸⁹ Pedak, M., „Eesti Vabariigi piirivalve vormirõiva tööstusnäidise tehnilise dokumentatsiooni loomine“, diplomitöö Tallinna Tehnikaülikooli Keemiateaduskond tekstiiltehnoloogia õppetool (1997), lk 8.

Riigi poolt tellitavate iga-aastaste küsitluste põhjal on vormi kandvate organisatsioonide Kaitsevägi, Kaitseliit, Politsei usaldatavus aasta aastalt tõusnud,⁹⁰ millest võib antud töö kontekstis järeldada ka, et vormiriietus aitab selgelt eristada organisatsiooni identiteeti ja sihipärase tegutsemise põhiväärtusi. Selle uuringu eesmärk on välja selgitada elanikkonna arvamus selle kohta, millised on erinevate töövaldkondade tugevad ja nõrgad küljed, kui turvaliselt inimene end tunneb. Politsei puhul uuritakse millised sündmused/olukorrad on viimasel aastal elanike arvamust politseist enim mõjutanud. Uuringus käsitletakse iga-aastaselt ühe teemana ka hinnangut välisele korrektsusele.

Joonis 3. Rahulolu-uuring politsei ja piirivalve teenusega 2005-2011.⁹¹

Nagu jooniselt näha on rahuolu piirivalve välise korrektsusega ja piirivalveametnikega langenud. Rahulolu on langenud ka politseiametnike osas, vaatamata nende välise korrektsuse 1% tõusule. See annab tunnistust sellest, et vormiriietuse positiivne mõju väljapoole organisatsiooni on vähenenud.

Politsei ja piirivalve seaduses (edaspidi PPvS) öeldakse, et politseiametnikele antakse vormiriietus,⁹² kuid kulude katmist ei ole määratletud. Samamoodi on käitunud ka kaitseväeteenistuse seaduses (edaspidi KVTS).⁹³ Kummaski õigusaktis ei ole seaduseandja näinud ette vormiriietuse arendamise vajadust, mis seab teatud juriidilised takistused arendustegevuse finantseerimisele riigieelarvest.

KVTS eelnõu seletuskirjas on välja toodud põhjendus vormiriietuse kasutamise vajaduse kohta. „... Eelnõu §13 kohaselt peab Kaitsevägi tagama teenistusse asumisel kaitsevälasele

⁹⁰ Kivirähk, J., „Avalik arvamus ja riigikaitse“ Rahvusvahelise Kaitseuuringute keskuse publikatsioonid, 2009 <[www.icds.ee/index.php?id=73&tx_ttnews\[tt_news\]=552&tx_ttnews\[backPid\]=190&cHash=b6cd518829](http://www.icds.ee/index.php?id=73&tx_ttnews[tt_news]=552&tx_ttnews[backPid]=190&cHash=b6cd518829)> (25.03.2012)

⁹¹ PPA koduleht elanike hinnang Eesti Politseile <<http://www.politsei.ee/dotAsset/211949.pdf>> (02.04.2013)

⁹² Politsei- ja Piirivalveseadus 06.05.2009 jõustunud 01.01.2010, osaliselt 01.01.2012- RT I 2009, 26, 159 §37¹

⁹³ Kaitseväeteenistuse seadus 14.03.2000, jõustunud 16.04.2000 - RT I 2000, 28, 167 §160

*teenistusülesannete edukaks täitmiseks vajaliku individuaalvarustuse. Vormiriietuse andmine on oluline tööülesannete täitmisel. Lisaks on vormiriietusel oluline osa Kaitseväge hierarhilise süsteemi toimimisel. Vormiriietus on ametniku üks väliseid tunnuseid, mille kasutamist eeldatakse ametiülesannete täitmisel (nt tolliametnik, piirivalvur, vanglaametnik) ...“.*⁹⁴

PPvS eelnõu seletuskirjas tuuakse ära vaid ametnikud, kes ei pea kandma või kes võivad veel peale politseiametniku kanda vormiriietust. „... Vormiriietust ei pea kandma need politseiametnikud, kelle ülesannete iseloom selle välistab või puudub sellekohane vajadus. Tulenevalt teenistusülesannetest võivad vormiriietust kanda ka politseiasutuste teised teenistujad, näiteks valvurid või politseiasutustes inimesi teenindavad teenistujad ...“.

⁹⁵

Vormiriietuse arengut ei ole ette nähtud ka VAAKis⁹⁶ aastateks 2012-2015, kus on küll välja toodud erinevad vajadused uutele üksustele või vanade üksuste amortiseerunud varustuse välja vahetamisele ning iga aastaselt abipolitseinike varustamisele (+ 100 abipolitseinikku). Definiitsioon „varustus“ võib siin vaid oletuslikult sisaldada vormiriietust.

Kuna arendustegevust, kui eraldi tegevust, ei ole seadusandja ette näinud, on põhjust ülaltoodud praktikat arvestada tänapäevase vormiriietuse kujundamisel muutes arendustegevuse juriidilist staatust. Kui seda tahetakse teha sihipäraselt, tuleb see tegevus normdokumentidesse tuua.

Organisatsiooni eesmärgi mitte arvestades võiks öelda, et PPA vormiriietusel on tööriietuse funktsioon, kuid omades preventiivset funktsiooni, peab see riietus olema ka esteetiline ja väärikas ning ei tohi jätta tööriietuse muljet. Politsei vormiriietuse demonstreerimine on tavakodaniku jaoks, kes eeldab, et vastav ametnik tegutseb tema õiguste tagamiseks, eelkõige riigivõimu kohaloleku ja seaduste järelevalve toimimise garantii. Organisatsiooni teooria viitab sellele, et vormiriietus on kindla eesmärgiga riietus.

Sellel põhjusel peaks tõsiselt kaaluma vormiriietuse arenduse poliitikat. Vormiriietus on üks tähtsaim õiguskaitse elukutse visuaalne väljendus. Riietumise stiil, mütsi kandmise tüüpi, materjali värv ja isegi riie ja varustuse seisukord mõjutab seda, kuidas kodanikud tajuvad ametnikke. Valides ühtse stiili, järgides vormiriietuse kandmisregulatsioone, säilitades vormiriietuse

⁹⁴ Kaitsevägeteenistuse seaduse eelnõu seletuskiri, kättesaadav riigikogu eelnõude internetilehel <www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems&emshelp=true&eid=1473753&u=20120331120946> (22.03.2012)

⁹⁵ Politsei ja piirivalve seaduse eelnõu seletuskiri, saadaval siseministeriumi veebilehel <www.siseministerium.ee/37644/>(22.03.2012)

⁹⁶ *supra nota* Siseministeriumi valitsemisala arengukava aastateks 2012-2015, lk 8

arendustegevuse ning määratledes, millal ametnikud võivad kanda erariideid, peab olema juhtide tõsise tähelepanu all.⁹⁷

Vormiriietuse arendustegevus on iga vormiriietust kandva organisatsiooni vajaduste kindlustamiseks hädavajalik. Selle teostamine saab toimuda ainult seadusega ettenähtud ülesannete raames, mida PPA-l tänaseks formuleeritud ei ole.

⁹⁷ *supra nota* Johnson, R., "The psychological influence of the police uniform, p 4

2. VORMIRIETUSE KUJUNEMINE

2.1 Vormiriietus läbi ajaloo

Vormiriietus teenib asutuse võimu väljenduse eesmärki. Viidates erinevatele analüüsidele märkisid Adomaitis ja Johnson, et **vormiriietus annab signaali organisatsioonide sotsiaalsete rollide kohta**. Näiteks selliste organisatsioonide kohta, kellel on õigus rakendada organisatsioonilist poliitikat ja teostada sündi teiste suhtes.⁹⁸

Olles läbi töötanud erinevaid uuringuid sotsiaalpsühholoogias vormiriietuse vallas on Ernest Nickels arvanud politsei riietusel traditsiooniliselt olema ainult üks suund - võime tekitada alluvus ja sundiv käitumine.⁹⁹ Analüüsides vormiriietuse kujunemist läbi ajaloo soovib töö autor välja selgitada milline funktsioon on vormiriietusel olnud ajaloos ning mis on kujundanud ja suunanud vormiriietuse arengut.

Aegade algusest on ühiskonna lahutamatuks osaks olnud sõjapidamine, mis eeldab tugevat organisatsiooni. Tänapäevase vormiriietuse eelkäijateks võib lugeda nii spetsiaalset sõjarütüüd, sõjamaalinguid kui ehteid, mis võeti kasutusele inimajaloo koidikul. Hõimudes kujunes juba varakult välja spetsiaalne oma identiteediga ja grupisest ühtsusetunnet rõhutav sõjameeste klass, mille liikmed elasid tavaliselt muust ühiskonnast eraldatult.¹⁰⁰ Sama põhimõttega toimib erinevate sõjaväeliste täiendkoolituse märkide ja lindilõigete süsteem ka tänapäeval. Traditsioonid ja järjepidevus sümbolites on ka tänapäevaste organisatsioonides säilitatud ja hinnatud.

Tollane võitluskunst ise oli tugevalt rituaalne ja kindlate reeglite järgi toimiv tegevus, andes üksikvõitlejale võimaluse oma oskuste ja vilumustega kaaslaste keskel esile tõusta. Neid kahte tendentsi (grupi identiteet ja individuaalne tunnustatus) võib jälgida läbi terve sõjapidamise ajaloo.¹⁰¹ Sama on täheldanud ka organisatsioonikultuuri teoreetikud (vt lk 10 -12).

⁹⁸ Adomaitis, A.D. and Johnson K.K.P „Casual versus Formal Uniform“, (*Clothing and Textiles Research Journal*, 2005) vol 23, 88 -102 p 89

⁹⁹ Nickels, E. “Good guys wear black: uniform color and citizen impressions of police”. *An International Journal of Police Strategies & Management* Vol. 31 No. 1, 2008 pp. 77-92, p 78

¹⁰⁰ Grant, R.G. „Sõdurid, sõdalaste ajalugu piltides“ (Tallinn: Varrak, 2009), lk 8

¹⁰¹ ibid

Muistne ajalugu näitab meile aeg-ajalt mundris sõdurit karminpunase ja valgekirju riietusega mehena Hannibali rügemendist Hispaanias, kuni tänapäevase vormiriietuse alguseni suurte armeede tekkimisel,¹⁰² kus tuli esile kaitsetarve. Antiikaja kreeklased kandsid juba turviseid, neid valmistati nii pronksist, nahast, kui ka 0,5 cm paksusest kootud riidest.¹⁰³ Tänapäevased kuulivestid ja erinevate kehaosade kaitsmed võib lugeda just nende turviste järeltulijateks.

Alakeha ja reite kaitseks kanti tihti nahkribadest valmistatud seelikut, samuti kanti jalgade kaitseks nahast ja hiljem pronksist kuni põlvendeni ulatuvaid jalakaitseid.¹⁰⁴ Ka need kaitsmed on tänapäevaselt kasutusel arendatud kujul.

Vanas Roomas eristati rännaku ja lahingusaapaid. Lahingusaapa tallad olid varustatud rohkete vaskneetidega, mis takistasid jalal libisemast, mis lahinguolukorras väga tähtsaks osutus.¹⁰⁵ Kuni keskaja lõpuni suunas vormiriietuse arengut eelkõige taktika ehk funktsioonipõhisus ja taktikas kasutatav relvastus ning edaspidi pigem mood ja väline efekt.

Muudatused sõjaväe vormiriietusse tõi tulirelvade kasutuselevõtt 17. sajandi viimasel kümnendil, kus senine turviste arendamine osutus tupikuks. Siis loobuti ka raudrüedest.¹⁰⁶

I sajandil oli värvidel oma mõju ja erinevatel vormiriietuse elementidel oma eesmärk täita. Väga kuulus antiikmaailma sõjaajaloos oli Sparta sõdur, kelle tunnus oli punane mantel.¹⁰⁷ Pea kaitsmiseks kasutati kiivreid. Kreeklased katsid tihti oma kiivreid värviga, et teha need esiteks ilmastikukindlamaks ja teiseks eristada lahingumõllus oma mehi vaenlastest.¹⁰⁸ Rooma sõjaväe tsentuuriid kandsid kiivril punaseks värvitud hobusejõhve. Kiivriharjase päritolu oli väga iidne ning sümboliseeris hundi, koera või mõne muu kiskja agressiivset seisundit, mille puhul kiskja oma karvad tavaliselt turri ajas. Punane värv tegi aga sellise märgi veelgi nähtavamaks ja pidi vaenlaste ridadesse paanikat külvama.¹⁰⁹ Tänapäeva Eesti kaitseväe ja politsei mütsimärgid sisaldavad samuti tammepärgasid ning vapikilpe, millel ähvardavas poosis lõvikujutis.

Punane värv iseloomustas 1645. aastal ka Briti parlamendi armeed, kuid erineva rügemendi vooderdised olid erinevat värvi. Hiljem vahetati Irimaal paiknevatel üksustel punane mantel pruuni

¹⁰² *supra nota* Dudley, L.P., *Encyclophedia Britannica 11 ed*, p 582

¹⁰³ Kotšinev, J., „Kahe Keisri kaardivägi“ (Tallinn: Koolibri, 2007), lk 34-35

¹⁰⁴ *ibid*

¹⁰⁵ *supra nota* Grant, R.G., „Sõdurid, sõdalaste ajalugu piltides“, lk 14

¹⁰⁶ *supra nota* Grant, R.G., „Sõdurid, sõdalaste ajalugu piltides“, lk 109

¹⁰⁷ Kotšinev, J., „Antiikaja Euroopa sõjamehed Rooma, Kreeka, Makedoonia“ (Tallinn: Koolibri, 2007), lk 29, 32

¹⁰⁸ Kotšinev, J., „Kahe Keisri kaardivägi“ (Tallinn: Koolibri, 2007), lk 34-35

¹⁰⁹ *supra nota* Kotšinev, J., „Kahe Keisri kaardivägi“ lk 13

vastu ja India rügementidel vahetati punane khaki värv vastu,¹¹⁰ seda ilmselt ilmastikust tulenevatel praktilistel kaalutlustel. Sõjareform Prantsusmaal tõi aastal 1811 olulise muudatuse, valged ja kiiresti määrduvad mustrid muudetigi sinist värv mustrikuubedega.¹¹¹

19. sajandi alguses jälgis sõjaväevorm põhiliselt üldist moodi, aga ka praktilisust. Kõigis Euroopa armeedes oli korraga kasutusel mitu paraadmustrikomplekti, mida kanti vastavalt olukorrale, ohvitseridele oli lisaks ettenähtud ka veel ballivorm. Rännakul tõmmati üldiselt kõigis armeedes jalga rännakupüksid, kiivrilt eemaldati ilustused ning kiiver kaeti kaitseks tolmu ja vihma eest vutlariga. Rännakumustrit kanti tavaliselt ka lahingus.¹¹² Moe järgimine nõudis aga oma osa. Kui maailmasõjad kurnasid sõdivate riikide majandust, siis ka armeede vormivarustus lihtsustus. See odavnes nii viimase piirini, et kehvast varustusest tingituna ületas haigestunute hulk sageli lahingus langenute hulga.¹¹³

Kokkuvõtteks võib öelda, et ka praegustes vormiriietuse definitsioonides (vaata sissejuhatus) on välja toodud need samad argumendid, mis läbi ajaloo on vormiriietuses arendamises oluliseks peetud; kaitseotstarve, eristatavus ja otstarbekus. Moe osas aga on tendentsid vastupidised, lähtudes praktilisusest on üha enam hakatud tavariietuses kasutama militaarelemente.

Esimesest politsei vormiriietusest mainitakse kirjalikult Inglismaa London Metropolitan Police.¹¹⁴ Ian Harrissoni poolt koostatud „Esimeste Entsüklopeedia“ annab teada, et esimene oli hoopis Pariisi politsei, mis moodustati kuningliku vahtkonna ühest osast juba aastal 1667. Aastal 1829 sai Pariisi politsei endale esimesena ka vormiriietuse. Politseivormi kasutuselevõtu korralduses on Pariisi prefekt Louis-Marie Debellyme kirjutanud, et vormiriietuse kandmise üheks eesmärgiks on meenutada avalikkusele politsei kohalolekut ja julgustada politseinike sekkuma ning korda taastama, mitte liigset tähelepanu kartes rahva sekka kaduma. Inglismaal loodi Sir Robert Peel-i eestvedamisel ühtset vormiriietust kandev politsei 9 kuud hiljem.¹¹⁵

Militaarse vormikandmise ajalugu Eesti territooriumil on tihedalt seotud Lääne-Euroopa ja Vene riigi ametnike vormiriietuse traditsioonidega. Ilmselt esimene kirjalik allikas eestlaste vormiriietuse kandmisest Eesti aladel on Evald Blumfeldti leitud dokument Stockholmis asuvast Rootsi

¹¹⁰ *supra nota* Dudley, L.P., *Encyclophedia Britannica 11 ed*, p 582

¹¹¹ *supra nota* Kotšinev, J., „Kahe Keisri kaardivägi, lk 32

¹¹² *supra nota* Kotšinev, J., „Kahe Keisri kaardivägi, lk 16

¹¹³ Lentsman, L. ja Sõgel, E. „Eesti rahvas Suures Isamaasõjas“ (Tallinn: Kirjastus Eesti Raamat, 1971), lk 35

¹¹⁴ *supra nota* Johnson, R., „The psychological influence of the police univorm, p 5

¹¹⁵ Harrisson, I. „Esimeste Entsüklopeedia“ (Tallinn: Kirjastus TEA, 2006), lk 202

Kammerarhiivist. Dokumendist selgub, et osa talupoegi oli kohustatud kaitse-eesmärgil kandma 13. sajandi II poolest alates väga levinud kaitserüüd – plaatrüüd.¹¹⁶

Rootsi kuninga Karl XII väes olid 17.-18. sajandil Eesti aladel maamiilitsa üksused, mis vormiriietust ei omanud.¹¹⁷ Eesti vormiriietuse traditsioone võib arvestama hakata alles peale iseseisvuse väljakuulutamist 1918. aastal ja seda eelkõige kaitseväge vormiriietuse näol. Esialgu oli puudus kõigest. Eesti jalaväepolgu päevaraamat kirjutab, et „Käsu andmise puhul ei asunud nad mitte välja vaid hakkasid riideid, saapaid, palka jne. nõudma“.¹¹⁸ Vabadussõda võideti aga kokkuvõttes vaatamata sellele, et ühtset vormiriietust ei eksisteerinud.

Politsei vormiriietus oli samavõrd oluline kui kaitsevahendid. Munder eristas politseinikku teiste hulgast, distsiplineeris politseinikke ja elanikke, tähendas teatavat autoriteeti. Esialgu polnud politseil täielikku vormiriietust. Osa neist kandis Vene ajast säilinud sõjaväeriietust ning säärsidemega poolsaapaid. 5. detsembril 1918 jagati Harjumaa militsionääridele laiali esimesed käesidemed. Käeside oli sel ajal nii sõjaväelastel, kaitsepolitseil kui ka militsionääridel.¹¹⁹

22. jaanuaril 1919 tõstas Harjumaa miilitsaülem Rudolf Saar ilmselt esmakordselt Siseministeriumi ees miilitsa vormiriietuse küsimuse. Ta kirjutas et „*miilitsal on küll osa vormiriietusest ja käeside, aga sellest ei piisa.*“.¹²⁰ 8. veebruaril 1919 täiendas R. Saar oma ettepanekut soovitusena käesideme asemel võtta kasutusele hoopis peakate, siis tuntakse militsionääre paremini ära, eriti rahvarikastes kohtades.¹²⁰

R. Saar pakkus välja ka mõtte, et miilitsavormi põhivärvideks võiksid olla riigivärvid – sinine must ja valge, seda võimalikult igal mundrielemendil. Teine mõte oli et, sinel võiks olla halli karva. See riie ei määrdu nii kiiresti, lisaks oleksid kodumaised hallid sinelid odavamad. Vaja oli tema hinnangul nii tömundrit, kui riigi pidustustel kandmiseks ka peomundrit. Kuna aga peomundri muretsemine raskel ajal võimatu oli, pakkus R. Saar välja, et tömundrile võiks lisada piduliku vöö. Munder pidi olema kindlasti selline, et see ei segaks ratsasõitu ning vajalikuks pidas ta ka kannuseid.¹²¹

¹¹⁶ Lätte, M., „Eestlaste sõjalised kohustused keskajal“ Eesti sõjamuuseumi - Kindral Laidoneri Muuseumi aastaraamat (Tallinna Ülikooli Kirjastus, 2011), lk16

¹¹⁷ Naan, G., „Eesti Nõukogude Entsüklopeedia“ (Tallinn: Kirjastus Valgus 1972), lk 572, 1973 lk 13

¹¹⁸ Helme, R., „Sõjategevuse päevaraamat: 2se Eesti jalaväe polgu Sõjategevuse päevaraamat“, (Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus, 2003), lk 17.

¹¹⁹ Krikk, M., „Eesti politsei loomine ja areng 1918 – 1940“ (Tallinn: Kirjastus Olion, 2001), lk73

¹²⁰ Krikk, M., „Tallinna ja Harjumaa politsei 1918-1940“ Tallinn: kirjastus Olion, 2008), lk 58

¹²¹ *ibid*

Seega ka esimese miilitsa vormiriietuse juures Eestis arvestati juba nii praktilisust, et ei määrduks või et mustus välja ei paistaks, kui ka seda, et erinevate olukordade jaoks on vaja erinevat riietust. Samuti kaaluti vormiriietuses kasutada rahvuslipu värve.

Juunis 1919 ilmus Politsei Peavalitsuses välja töötatud esimene vormiriietuse kirjeldus. Materjaliks tumeroheline riie, müts Prantsuse sõjaväemütsi sarnane. Kuigi kirjelduse järgi tundus üsna ebapraktiline otsustati see ikkagi käiku lasta.¹²² (vt Lisa 1 joonis 1)

Siseministeriumis arutleti miilitsa vormiriietuse üle korduvalt. 23. augustil pikendati mundrite soetamise tähtaega. Vastuvaidlematult oli vaja aga täita nõue – muretseda 1. septembriks 1919 vormimüts koos räitsikutega¹²³ (vt Lisa 1 joonis 1).

Mai Krikk kirjeldab juhuseid, kui postikordnikud püüdsid end talviste külmade ilmadega soemini riidesse panna, kuid tegid seda nii, et korralik väljanägemine hakkas kannatama, siis R. Saar, Harjumaa politseiülem, nõudis, et mundrikandjad politseinikud peavad olema korrektselt riides.¹²⁴ Ülaltoodu näitab kuidas noore vabariigi vormiriietuse väljatöötajad tähtsustasid vormiriietuse mõju seltskondlikus suhtlemises ja organisatsiooni prestiiži tõstmisel.

1920. aastast alates oli politsei riigi finantseerida ja riik muretses politseile ka vormiriided.¹²⁵ Pruunmaa kirjutab, et 1920. aasta juunis ilmus politsei teine vormiriietuse kirjeldus, kus prantsusepärane müts asendati uuega ning palitu jäi endiseks ainult senise kahe nõöbi asemel tuli põõnale neli nõöpi. Aasta lõpuks oli politsei enam vähem vormiriietusega kindlustatud.¹²⁶ (vt Lisa 1 joonis 2)

Politsei vormiriietuse osas ilmusid aastatel 1922, 1925, 1931 ja 1935 uued vormiriietuse kirjeldused, kuid muudatused olid väiksemad ning enamjaolt mütside osas.¹²⁷ Allkonstaablitele, vanemkordnikele, kordnikele ja politseikooli kasvandikele oli ette nähtud suvepluus. Mantlil jäi samaks vaid krae. Kuue krae ja varruka otsad muudetakse samaks materjaliks nagu kuub ise (vt Lisa 1 joonised 3 – 6).¹²⁸

¹²² *supra nota* Krikk, M., „Eesti politsei loomine ja areng 1918 – 1940 lk 73.

¹²³ Tolleaegses kõnepruugis tähendas räitsik mütsimärki, kokardit

¹²⁴ *supra nota* Krikk, M., „Eesti politsei loomine ja areng 1918 – 1940, lk 100

¹²⁵ *supra nota* Krikk, M., „Eesti politsei loomine ja areng 1918 – 1940, lk 74

¹²⁶ Pruunmaa, L. Politseileht nr 21/22 (Tallinn, 1938) saadaval Rahvusraamatukogu digiarhiivis <<http://digar.nlib.ee/digar/show?id=15069>>

¹²⁷ *supra nota* Krikk, M., „Tallinna ja Harjumaa politsei 1918-1940, lk 60

¹²⁸ *supra nota* Pruunmaa, L. Politseileht nr 21/22 ,lk 560- 561.

1926. aastal ilmusid siseministri üksikasjalised juhtnõupid selleks, et jaotada politsei vormiriietus kahte liiki. Peovorm-esindusõlakutega, kuhu kuulusid kuub, pikad püksid, poolsaapad, esindusvöö, suvemüts, valged kindad. Teiseks teenistusvorm-harilike õlakutega, kuhu kuulusid kuub või suvepluus, pikad või lühikesed püksid, suve- või talimüts, pruunid kindad, säär- või poolsaapad.¹²⁹ (vt lisa 1 joonis 2)

Tallinna 5. politseijaoskonna komissar Hugo Lepp jagas 5. juulil 1935. aastal õpetussõnu aasta käskkirjas vormikandmise kohta, toonitades, et vorm peab olema korras, triigitud, plekkideta ning, et vormi kandev ametnik peab piinliku täpsusega kinni pidama üldistest viisakusnõuetest. „... *Komissari järeldus oli lühike ja selge: Politseinik, kes on korra ja julgeoleku järele valvaja, peab ise olema korra ja korrektsuse eeskuju. Siis on temal kodanikkude silmis autoriteeti ja lugupidamist. Pidage ise enesest lugu, siis peavad teised ka teist lugu ...*“¹³⁰

Siseministri eeskiri vormikandmise kohta, mis pärineb 1935. aasta aprillist, jaotab vormi juba kolme liiki: peo-, liht- ja teenistusvorm.¹³¹ Uued vormiriietuse kirjeldused ilmusid 1935. aastal, mis püsisid kuni 1940. aastani. Vormi juures on näha ka juba tänapäevase vormiriietuse elemente nagu mütsid, vapp, kraeilustused tammeleht ja tammeleht mõõgaga ning tammepärg müstimärgi ümber.¹³² (vt Lisa 1 joonis 6)

Ülal on toodud olulised daatumid Eesti esimese vabariigi politsei vormiriietuse arengus. Arendust piiras vahendite nappus. Vaistlikult on jälgitud organisatsioonikultuuri põhimõtteid, kuid need ei ole leidnud struktuurset rakendust.

Piirivalve vormiriietusele sai aluseks Eesti kaitseväge vormiriietus ja selle areng. Ajutise Valitsuse 12.11.1918. otsusega luua regulaarsõjavägi, hakati tundma vajadust eristada Eestis asuvatest teiste riikide väeosadest. Seda eelkõige mütsimärkide ja käesidemete abil. Suurim probleem oli varustuse hooldamine. Oluline oli, et see säiliks kasutuses võimalikult kaua, kuna kogu varustus valmistati käsitsi.¹³³ Oli aegu, kus väljakutseid esitas isegi nõopide hankimine. Lahendus leiti nii, et nõõpe hakati valmistama tavalistest plekiribadest.¹³⁴

¹²⁹ *supra nota supra nota* Krikk, M., „Eesti politsei loomine ja areng 1918 – 1940, lk 77

¹³⁰ *supra nota*, Krikk, M., „Tallinna ja Harjumaa politsei 1918-1940, lk 235

¹³¹ „Politsei vormikandmise eeskiri“, kinnitatud Siseminister Eenpalu, K., 24.04.1935.a lk 2

¹³² *supra nota* Pruunmaa, L. Politseileht nr 21/22, lk 563

¹³³ Kaitseväge ajalugu, kättesaadav Kaitseväge veebilehel <www.mil.ee/?menu=kaitsevagi&sisu=kvaja1> (25.03.2012)

¹³⁴ Eesti Varustusvalitsuse loomise ajalugu, kättesaadav kaitseväge veebilehel <www.mil.ee/?menu=kaitsevagi&sisu=varustusvalitsus> (25.03.2012)

Piirikontrolli ülema leitnant Wäedeni 7.10.1919 päevakäsus seisab, „... mõned Piirikontrolli ametnikud kannavad endiste Vene mereväe ohvitseride mütsimärkisi (ankur punase põhja peal keskel ja viienurgaline täht üleval). Silmas pidades, et võera riigi märkide kandmine otse seaduse vastane ja karistuse vääriline tegu on, keelan ära nende kandmise ja nõuan, et kõik ametnikud peavad ette nähtud mütsi märkisi kandma ...”.¹³⁵

Sihipärane vormikujundamine piirivalve funktsiooni jaoks sai alguse alles 1920. aastal ja eelkõige lähtuti teiste riikide armeede tavapärasest kasutuses olevatest materjalidest ja esteetilisest printsibist. Esmased mõjud kujundavale vormile tulid koos ohvitserkonnaga, kes oli saanud väljaõppe Vene tsaaririigis ja Prantsuse sõjaväeakadeemias. Vaestel väikeriikidel on otstarbekas üle võtta teiste riikide vormielemendid rahvusliku erimärgistusega nagu näitas Vabadussõja sundpraktika. 1919. aasta alguses suudeti hankida Suurbritanniast mereväelaste rõivad, Prantsusmaalt Ameerika relvajõudude riideid ja saapaid ning Saksamaalt kasukaid.¹³⁶

Eesti rahvas on ajaloo vältel olnud sunnitud kandma erinevate riikide vorme, seega tuleb ilmselt ka arvestada, et sellest tingituna esineb mõningaid välistusi muidu ehk mõistlike vormilahenduste ülevõtmisel.

Käskkirjaga nr 6 (06.02.1923) kinnitas siseminister Kaarel Eenpalu piirivalves teenivatele ohvitseridele, sõjaväeametnikele ja üleajateenijatele esimese piirivalve vormi. Vormikomplekti kuulusid müts, kuub, püksid ja sinel. Viimased kolm rõivaeset olid oma tegumoelt ja värvilt põhimõtteliselt samad mis kaitseväes, kuid kanditud kollase või rohelise paelaga. Müts oli „Politseilaadi“ kalevist või kodukootud riidest. Auastmete tunnused ja nende paigutus olid samad, mis kaitseväes. Uues vormis esineti piirivalve Tallinna jaoskonna kahe kompaniiga Eesti Vabariigi 5. aastapäeva tähistamise paraadil Tallinnas, 23. veebruaril 1923.¹³⁷ Suuremaid muutusi kaitseväe vormile tehti 1924. aastal ning senisele sõnalisele kirjeldusele lisandus vormide joonistused.¹³⁸ (vt lisa 2 joonised 1-4)

Siseminister Kaarel Eenpalu ja Piirivalve Valitsuse ülem kolonelleitnant Ants Kurvits pöördusid 20. mail 1925 Vabariigi Valitsuse poole palvega kinnitada piirivalves teenivate ohvitseride vorm, mis oleks „...oma põhijoontes ühtlane kaitseväe maaväe (väljaarvatud ratsavägi) ohvitseride vormiga“.

¹³⁵ Võime, L., „Eesti Piirivalvest 1918-1940“ *Verbis Aut Re* (Tallinn: SKA, 2007), lk 10.

¹³⁶ *supra nota* Kaitseväe ajalugu

¹³⁷ *supra nota* Võime, L., „Eesti Piirivalvest 1918-1940“, lk 42-43

¹³⁸ Kaitseväe vormiriide, terarelvade, sõjalise varustuse ning rakmete joonistused, Vabariigi Valitsuse poolt 28.12.1923 ja sõjanõukogu poolt 26.01.1924 kinnitatud Sõjaministri käsukirja nr 65-24 lisa saadaval rahvusraamatukogu digiarhiivist </digar.nlib.ee/otsing/avaleht?pid=nlib-digar:23281> (28.03.2012)

Samas selgituses märgiti: „Piirivalve ohvitseride liht- ja suurvorm erineks ainult kollaste kantidega, samuti ka tumerohelise värviga (mütsi rumm, krae ja varruka käände lapid, mütsimärgi ja õlakute alus on tumeroheline). Roheline ja kollane värv oli piirivalve algusest võetud piirivalve vormi ja asetub ka Vabariigi Valitsuse poolt 27. juunil 1923. a kinnitatud piirivalvelipu erimärgil ja vimplitel.“¹³⁹

Vabariigi Valitsus kinnitas 5. juunil 1925. a piirivalve ohvitseride liht- ja suurvormi kirjelduse kuid seda otsustati veel täiendada ning 25. novembril kinnitas Vabariigi Valitsus täiendava otsuse: “Piirivalve ohvitseride, sõjaväeametnikkude ja piirivalvurite vormi eraldustunnus-märgid”.¹⁴⁰ 1926. aastal ilmunud uutest kaitseväge vormijoonistustest võime näha, et muutus müts (vt lisa 2 joonis 8).

1936. aastal hakkas piirivalve koos kaitseväega kandma ühesugust uut vormiriietust, kus erisusena kanti kuue kraenurkadel vaid piirivalve tunnusmärki – ristamisi asetatud mõõka ja püssi kaitsmas piiritulpa, mida ümbritseb tammepärg¹⁴¹.

Migratsiooni tegevusvaldkond said alguse 26. novembril 1918, kui Maanõukogu võttis vastu määruse Eesti Vabariigi kodakondsuse kohta. Selle rakendamine anti Siseministeeriumi pädevusse. Määrust täitis Siseministeeriumi Administratiivasjade Peavalitsuse juures loodud passiosakond, mis muudeti varsti kodakondsuse osakonnaks. Vormiriietust neil ametnikel ei olnud.¹⁴²

Eesti riigi sünnil arvestati vormiriietuse kujundamisel kõiki neid aspekte, mida maailma vormiriietuse arenguski. Vaatamata kehvadele oludele püüti vormiriietuse arendamisel ikkagi järgida organisatsiooni isikupära ja üksikisiku vajadusi.

Ajalooliselt on vormiriietus olnud nii ühiskonnale kui üksikisikule pigem staatuse ja identiteedi sümbol, mille praktilise, funktsionaalse ja mugavuse aspekt on vormiriietuse kujundamisel suhteliselt uus eesmärk.

2.2 Vormiriietus tänapäeva Eestis

Organisatsiooni muutumist ja kohastumist välis- ja sisemõjurite toimel ning selle väljendust vormiriietuses on võimalik jälgida ka taasiseseisvunud Eesti riigi suhteliselt lühikese ajaloo jooksul.

¹³⁹ *supra nota* Võime, L., „Eesti Piirivalvest 1918-1940“, lk 42-43

¹⁴⁰ *ibid*,

¹⁴¹ *ibid*

¹⁴² Niitsoo, V., „Kodakondsus- ja Migratsiooniamet institutsiooni ajalugu aastail 1989-2008“ (Tallinn: Kodakondsus- ja Migratsiooniamet, 2008), lk1.

PPA logistikabüroo juht aastatel 2010 – 2011, Toomas Malva, on sõnastanud oma artiklis alapealkirja all „Mis on vormiriietus?“, et vormiriietus peab aitama kaasa politseiametniku ametialasele tegevusele ja teda kaitsma. Seega tuleb selles valdkonnas rõhutada vajadust vormielementide spetsialiseeritusele ning töökaitse võimekuse suurendamisele. Malva väidab, et PPA jaoks on vormiriietuse peaesmärk ametniku identifitseerimine, et tema õigusi kaitsta. Seda loogikat järgides on kõige olulisemad vormiriietuse elemendid selgelt eristatavad ametkonna identifitseerimistunnused, eraldusmärgid ning riietuse värvus.¹⁴³

Politsei vormiriietust mujal defineeritud ei olegi ning autor on nõus T.Malva defineeritud vormiriietuse eesmärgiga, kui siiski ei saa autori arvates alahinnata ka kandja ja vormiriietuse suhet. Jällegi tuleb siinkohal viidata Raoul Üksväravale ja Monika Pramann Salule (vt lk 9), kes väidavad, et üksikisikud teevad organisatsiooni, mitte vastupidi.¹⁴⁴ Ei tohi vähem väärtustada ka kandjat, kes kujundab vormi mõju organisatsioonikultuurile, loob sellele usaldusväärust ja väärtustab seda ühiskonna silmis. Seega võib vormi maine kaotamiseks piisata vaid ühest ebaväärikast pretsedendist, mis võib üldistuda kogu organisatsiooni suhtes.

Politseiametnike vormiriietuse kirjeldus aastal 1992 toob välja uue taasiseseisvunud Eesti esimese politseinike vormikirjelduse. Tumesinisest riidest kaheksanurkne vormimüts, suvemüts, talvemüts, pluus, blusoon, lips, püksid, pintsak, jope ja embleem (vt lisa 1 joonis 19). Päevasärk oli helesinisest või valgest riidest. Sokid mustad, tumesinised või tumehallid. Kingad, saapad, riim ja pagunid mustad, kindad tumehallid või mustad. Sviiter ja sall halli värvi. Võõrihm must, kuid liikluspolitsei nooremispektor ja inspektor kannavad valgest nahast võõrihma koos õlarihmaga Püstolikabuuri mustast või valgest nahast, pealt lahtine, kinnitusrihmaga. Nööbid kolme leopardi kujutisega. Mütsimärk - kahte tüüpi, 8-nurksel mütsil kanti vapi kujutisega ning suve ja talvemütsil kanti nii vapikujutisega kui ümmargust riigilipuvärvidega ringidega märki üksteise all. Naiste riietus oli sama mis meestel, soovi korral kanti pükste asemel tumesinisest vormiriidest sirgelõikelist seelikut.¹⁴⁵(vt lisa 3)

Teine ja kolmas politsei vormiriietuse määrus olid kehtestatud konkreetselt kõrgem- ja juhtivpolitseiametnike vormiriietuse kirjeldusteks. 1994 kasutati värvivalikus bordoopunast värvi, seda kombineeriti halliga. Kõrgemametnike paraadmundrite kraereväärud olid siidjast lameest, pagunid ja mütsinoka ilustused olid kuldsed ja hõbedased. Juhtivametnike hallil kuuel on vasakul

¹⁴³ Malva, T., „Vorm muudab kandjat“ *Radar* (Tallinn: Kroonpress, 2010 nr 2) lk 50-51.

¹⁴⁴ *supra nota* Üksvärav R., *Organisatsioon ja üksikisik*, lk 9

¹⁴⁵ Vabariigi Valitsuse määrus „Politseiametnike vormiriietuse kirjelduse“ kinnitamise kohta, kinnitatud 14.06.1992 jõustunud 02.10.1992 RT 1992, 38, 488 (määrus kehtetu)

kuuehõlmal sõna POLITSEI ka bordoopunaselt. Tavavormi lips oli aga rukkilille sinist värvi.¹⁴⁶ (vt lisa 3)

1997. aasta määrus tühistas eelmised kolm politsei vormiriietuse määrust ning kehtestas uueks politsei vormiriietuse värviks *Insignia blue* (vt lisa 1 joonis 8). Mõnedele vormielementidele jäi veel halli tooni (sokid, sukad, sall) ja kõrgemametnike mütsirummud ja püksi lampassid olid rukkilille sinist tooni.¹⁴⁷ (vt lisa 3)

1998. aastal kinnitati vormiriietuse kandmise tähtjad.¹⁴⁸ Alates 2000. aastast on politsei vormiriietus olnud praktiliselt muutusteta. Nomenklatuuri lisandusid vaid üksikud elemendid sümboolika ja funktsiooniembleemide osas ning määrusest võeti välja erinevate asutuste juhtide määratlus. (vt lisa 3)

2002. aastal jagati vormiriietus kolmeks, lahti on seletati pidulik vormiriietus, igapäevane vormiriietus, ja eriotstarbeline vormiriietus. Eraldusmärgid on eraldi välja toodud politseitunnuste all. Vormikandmistähtjad jagati kaheks. Need mille tähtaeg ja need, mida kanti purunemiseni.¹⁴⁹ 2004 tekkis õhtuvorm ja määrus ei kehti enam kaitsepolitsei ametnike kohta¹⁵⁰. 2006 lisandus nimesilt, määrusest on väljas kandmistähtjad.¹⁵¹ 2007 lisandus identifitseerimissilt kus on kajastatud žetooni number¹⁵², 2008 lisandus eriüksuse identifitseerimissilt¹⁵³ ning aastal 2009 on eraldi välja toodud eriüksuse varrukaembleem¹⁵⁴.

Areng toimus suuresti kogemuslikult, arvestati majandusliku olukorraga riigis, kuid jõudumööda rakendati nii imidžikujunduse kui praktilisuse printsiipe. Arendamise argumendiks oli autoriteetsus.

¹⁴⁶ Vabariigi Valitsuse 29.07.1994 määrus nr 274 „Kõrgemate ja juhtivate politseiametnike vormiriietuse kirjelduse kinnitamine“ RT I 1994, 57, 968 ja Vabariigi Valitsuse 16.05.1995 määrus nr 210 „Kõrgemate politseiametnike vormiriietuse kirjelduse kinnitamine“ RT I 1995, 49, 752 (määrused kehtetud)

¹⁴⁷ Vabariigi Valitsuse 29.04.1997 määrus nr 93 „Politseiametnike vormiriietuse kirjelduse kinnitamine“ RT I 1997, 39, 607 ja Vabariigi Valitsuse 23.10.1997 määrus nr 202 „Politseiametnike vormiriietuse kirjelduse kinnitamine“ muutmise ja täiendamine RT I 1997, 75, 1271 (määrused kehtetud)

¹⁴⁸ Vabariigi Valitsuse 29.09.1998 määrus nr 217 „Politseivormiriietuse kirjelduse ja vormiriietuse esemete kandmise tähtaegade kinnitamine“ RT I 1998, 86, 1415 (määrus kehtetu)

¹⁴⁹ Vabariigi Valitsuse 14.02.2001 määrus nr 64 „Politseiametnike vormiriietuse kirjeldus ja esemete kandmise tähtjad“ jõustunud 01.06.2002 RTI 2001, 19, 100 (määrus kehtetu)

¹⁵⁰ Vabariigi Valitsuse 19.12.2003 määrus nr 332 „Politseiametnike vormiriietuse kirjeldus ja esemete kandmise tähtjad“ jõustunud 01.01.2004 RTI 2003, 85, 574 (määrus kehtetu)

¹⁵¹ Vabariigi Valitsuse 13.07.2006 määrus nr 160 „Politseivormiriietuse“ jõustunud 29.07.2006 RTI 2006, 34, 261 (määrus kehtetu)

¹⁵² Vabariigi Valitsuse 01.11.2007 määrus nr 227 „Politseivormiriietuse kirjeldus“ jõustunud 08.11.2007 RTI 2007, 57, 379 (määrus kehtetu)

¹⁵³ Vabariigi Valitsuse 13.12.2007 määrus nr 242 „Politseivormiriietuse kirjeldus“ jõustunud 01.01.2008 RTI 2007, 67, 415 (määrus kehtetu)

¹⁵⁴ Vabariigi Valitsuse 30.12.2008 määrus nr 191 „Politseivormiriietuse kirjeldus“ jõustunud 19.01.2009 RTI 2009, 4, 28 (määrus kehtetu)

Piirivalve vormiriietus sai taasiseseisvunud Eestis alguse majanduspiiri kaitseks kodanikualgatuse korras moodustatud majanduspiiri kaitseteenistusest, pannes kaitse organiseerimise Eesti Kodukaitsele. Vabariigi valitsuse 15.10.1990 korralduse punkti 7 lg 2 alusel kästi Andrus Öövelil esitada 17. oktoobriks 1990.a. valitsusele kinnitamiseks majanduspiiril kontrolli teostavate töötajate vormiriietuse ja eraldusmärkide näidised.¹⁵⁵ Vabariigi valitsuse **22.12.1990. määrusega nr 260 kinnitati organisatsiooni "Eesti Kodukaitse" ning majanduspiiri kaitseteenistuse liikmete vormiriietuse elemendid.**¹⁵⁶

Vabariigi valitsuse määrusega reorganiseeriti 28. veebruaril 1992 Riigi- ja Piirikaitseametist Piirivalveamet.¹⁵⁷ Piirivalveameti esimese peadirektori Andrus Ööveli 19.10.1992 korralduse nr 2-1040 järgi ühtlustati teenistujate ja piirivalve töötajate välimust sviitritega ja neil kantavate siltidega „Piiriteenistus“.¹⁵⁸ 30. novembril 1992. kehtestati ajutine vormiriietuse kandmise kord. Vormi komplektid olid sinine välivorm ja kaitseväe kamuflaaž välivorm. Töövormina kasutati veel nõukogude armee vormielemente¹⁵⁹.

5. juunil 1993 andis Piirivalveameti peadirektor välja korralduse suvise teenistusvormi kehtestamiseks, kus alates samast kuupäevast tuli lõpetada ohvitseridel, kaadriallohviteridel, kaitseväeametnikel ja üleajateenijatel sinise kodukaitse vormiriietuse kandmine.¹⁶⁰ Ohvitseridel ja veeblitel lubati omal kulul soetada Piirivalveameti laost lühike talvejope.¹⁶¹ Kasutusele võeti halli värvi teenistusvorm. (vt lisa 3)

1994. aastal jagati piirivalve vormiriietus teenistusvormiks ja välivormiks.¹⁶² Värvus oli ikka hall. Esimene piirivalveseadus taasiseseisvunud Eestis võeti vastu 1994. aastal ning selle §24 sätestas, et piirivalveametnike vormiriietuse kehtestab Vabariigi valitsus.¹⁶³ Piirivalveseaduse esimesel lugemisel toodi välja, et oma teenistusülesannete täitmisel on piirivalveametnik kohustatud kandma

¹⁵⁵ Vabariigi valitsuse 15.10.1990 korraldus nr 305-k „Eesti Vabariigi majanduspiiri kaitseks kaitseteenistuse moodustamise kohta“ punkt 1 saadaval riigiteatajas <<https://www.riigiteataja.ee/akt/28403>> (korraldus kehtetu)

¹⁵⁶ Vabariigi valitsuse 22.12.1990 määrus nr 260 „Eesti Vabariigi riigiasutuste, ettevõtete ja organisatsioonide mõne kategooria töötajate vormiriietuse kohta“ RT 1991, 3, 53 (määrus kehtetu)

¹⁵⁷ Vabariigi valitsuse 28.02.1992 määrus nr 61 „Eesti Vabariigi Riigi- ja Piirikaitseameti reorganiseerimise kohta“ RT 1992, 10, 152 (määrus kehtetu)

¹⁵⁸ Piirivalveameti peadirektori 19.10.1992 korraldus nr 2-1040 „Piirivalve sümboolika kasutamisest sviitril“ (korraldus kehtetu)

¹⁵⁹ Piirivalveameti peadirektori 30.11.1992 korraldus nr 2- 1235 „Vormiriietuse kandmise ajutise korra kehtestamisest“ (korraldus kehtetu)

¹⁶⁰ Piirivalveameti peadirektori 05. 06. 1993 korraldus nr 2-615 „Suvise teenistusvormi kehtestamisest“ (korraldus kehtetu)

¹⁶¹ Piirivalveameti peadirektori 1.12.1993 korraldus nr 151 „Piirivalve töövormi täiendamisest vormiriietuse tabelnimekirja mittekuuluvate lühikeste talvejopedega ning nende soetamise ja kandmise kord“ (korraldus kehtetu)

¹⁶² Piirivalveameti peadirektori juuni 1994 käskkirja lisa 1“Piirivalve vormiriietuse kandmise kord“ (käskkirja kehtetu)

¹⁶³ Piirivalveseadus 30.06.1994 jõustunud 13.07.1994 RT I 1994, 54, 903 (kehtetu)

kehtestatud vormiriietust ja eraldusmärke¹⁶⁴. Esimene vormikirjeldus, mis selle seaduse alusel kehtestati võeti vastu 1996. aastal.¹⁶⁵ 1998 kinnitati selle määruse juurde ka vormiriietuse kandmise kord.¹⁶⁶

2007. aastal peale piirivalve väljaviimist kaitseväeteenistuse seaduse alt jõustus teine piirivalveametnike vormiriietust kirjeldav määrus, millega tulid piirivalvevormiriietuse nomenklatuuri flüüsakk, panamamüts ja vormipluusid muutusid helerohelisteks.¹⁶⁷ 2009. aasta määrusega lisandus musta värvi naiste õhtuvormi kübar, kirjeldati eraldi ära ka merepiirivalvurite ning piirivalve orkestrantide vormiesemed ning parandati aastametunnuste ja nimesiltide mõõte.¹⁶⁸

Piirivalve vormiriietuse areng kopeeris suuresti kaitseväge võimekusi ja selle kujundavaks teguriks oli eelkõige konkreetse ülesandega ja sõjaväestatud struktuuriga organisatsiooni praktiline kogemus. Tänu tunnetatud vajadusele oli vahendeid suhteliselt piisavalt, siiski suudeti vältida kaldumist liialdustesse.

Riiklik Migratsiooniamet loodi SIM valitsusalas 16.01.1990, 1991 loodi Riiklik Kodakondsusamet Justiitsministeeriumisse, 28.02.1992 loodi Riikliku Kodakondsusameti ja Politseiameti passibüroo baasil Eesti Vabariigi Passiamet. Tänapäevaks PPA koosseisu liidetud Kodakondsus- ja Migratsiooniamet (edaspidi KMA) loodi iseseisva organisatsioonina suhteliselt hiljuti 15. jaanuaril 1994. Sellealane tegevus algas valitsuse 04. septembri 1991 otsuse alusel Eesti Vabariigi Riikliku Kodakondsusameti nime all, kui võeti vastu immigratsiooniseadus.¹⁶⁹

Peale viimatinimetatud ametite loomist jagunesid ametkondade ülesanded otsustepõhiseks ja tegevustepõhiseks. Kodakondsuse ja välismaalaste elu-olu ja dokumenteerimist otsustati ametis, otseste tegevuste (väljasaatmised) viis füüsilise toiminguna täide politsei ja/või piirivalve.¹⁷⁰ **KMA migratsioonijärelevalve ametnikele loodi vormiriietus 2006. aastal** enne seda neil vormiriietust ei olnud.

2006. aastal kehtestati siseministri määrusega Kodakondsus- ja Migratsiooniameti väljasaatmiskeskuse ametnike vormiriietuse elemendid ja kandmise kord. Määrusega kehtestati

¹⁶⁴ VII Riigikogu stenogramm IV istungjärk p 12 piirivalveseaduse eelnõu esimene lugemine. <riigikogu.ee/?op=steno&stcommand=steno&date=766839660&pkpkaupa=1&paevakord=1900001505> (08.04.2012)

¹⁶⁵ Vabariigi valitsuse 07.06.1996 määrus nr 157 „Piirivalveametnike vormiriietuse kirjelduse kinnitamine“ RT I 1996, 46, 884 (määrus kehtetu)

¹⁶⁶ Piirivalveameti peadirektori 18.05.1998 käskkiri nr 109 Vabariigi Valitsuse 7.06.1996 määruse nr 157 juurde

¹⁶⁷ Siseministri 27.06.2007 määrus nr 48 jõustunud 09.07.2007 - RTL 2007, 56, 1006

¹⁶⁸ Siseministri 17.02.2009 määrus nr 19 jõustunud 23.02.2009 - RTL 2009, 19, 243

¹⁶⁹ *supra nota* Niitsoo, V., „Kodakondsus- ja Migratsiooniamet institutsiooni ajalugu aastail 1989-2008“, lk11 ja 20 .

¹⁷⁰ *supra nota* Niitsoo, V., „Kodakondsus- ja Migratsiooniamet institutsiooni ajalugu aastail 1989-2008“ lk 41 ja 54.

vormiesemeteks meeste ja naiste päevasärgid (lühikeste ja pikkade varrukatega), T-särk, aastaringne jope, sviiter, püksid, seelik, suvine nokkmüts, talvine nokkmüts, sall, lips, kingad või sportjalanõud, nõorsaapad, kindad, sukad ja sokid, võõrihm. Eraldusmärkideks olid varrukaembleem, mütsi ja salli embleem ning kiriembleem. Vormiriietuse värvuseks sai tumesinine.¹⁷¹

Migratsiooniameti vormi arendusele ei kujunenud erilist ühiskondlikku ega organisatsioonilist survet. Vormiriietus kujunes pigem üldriiklike asutuste sisereguleeringuid ja teiste organisatsioonide kogemusi kopeerides.

Eesti organisatsioonide vormiriietuse arenemisel on sarnased tendentsid, nagu militaarse vormiriietuse arenemisel aastatel 1918 - 1940 ja 1992 - 2000. Arendus tekkis olukordadest ja isikutest tingituna ning selle arenduse dokumenteerimine oli suhteliselt lünklik. Selle tõttu ei ole nende perioodide analüüs riskivaba, sest tõepäraste kirjalike materjalide hulk muudatusettepanekute sisu, arenduse suuna ja motiivide kohta on piiratud.

Esimese Eesti vabariigiaegsed vormiriietuse kandmise korrad olid väga ranged ja reguleeritud. Tõelise fantaasialennu tõi aga kaasa Eesti Vabariigi taastamine ja aasta 1994-1995, kus iga ametkond püüdis teist üle trumbata erineva mundriga. Funktsionaalsust ei järgitud esialgu siis ei materjalides ega tegumoes. Ajapikku läks õnneks üha enam hinda kandja kogemus ja kuluefektiivsuse põhimõte, mida juurutatakse vormiriietuse kujundamisel tänaseni.

1996. aastast kuni 2000. aastani tegi politsei vormiriietus läbi märkimisväärse arengu. Autor eeldab, et selle ajajärgu kogemusi on praeguse vormivarustuse kujundamisel arvestatud, kuna tänaseks on arendustegevust püütud viia laiemale ametkondlikule tasemele. Loodud on erinevaid organisatsioonisiseseid töögrupe vormiarenduseks ja kaasajastamiseks.

Vahendite nappusele vaatamata pöörati nii esimese vabariigi ajal, kui peale taasiseseisvumist esmajoones tähelepanu vormi väljanägemisele, sellega ühiskondliku prestiiži tõstmisele ja selle kaudu ka ametnike motivatsiooni kindlustamisele. Organisatsioonikultuuri tõstmisele vormikandmiskultuuri parandamise läbi on oma regulatsioonides tähelepanu juhtinud enamik esimese vabariigi aegseid politseijuhte. See näitab, et vormi on peetud oluliseks organisatsioonikultuuri osaks läbi kogu ajaloolise arengu.

¹⁷¹ Siseministri 25.05.2006 määrus nr 31 „Kodakondsus- ja Migratsiooniameti väljasaatmiskeskuse ametnike vormiriietuse ja eraldusmärkide kirjeldus ning vormiriietuse ja eraldusmärkide kandmise kord“ jõustunud 04.06.2006 RTL 2006, 45, 796 §1, 2 ja 3 (määrus kehtetu)

PPA vormiriietuse arengukava on vajalik välja töötada organisatsioonikultuuri toetava vormiriietuse maine säilitamiseks ja arendamiseks, aga riigi ressursside otstarbekama kasutamise huvides.¹⁷²

Käesoleva töö vaatlusest ja küsitlusest selgub, et Eesti tänased vormikandjad veel ei mõista vormiriietuse tähtsust, funktsiooni ja selle eesmärki. Vormi väärtustamine ühiskonnas ja organisatsioonis ei ole jõudnud tänapäeva Eestis veel esimese vabariigi aegsele tasemele ja sellest lähtuvalt tuleb vormiriietuse prestiiži hoidmisele ja tõstmisele, pöörata vormiriietuse kujundamisel ja selle kandmise reguleerimisel rohkem tähelepanu.

Järgmises peatükis hindame praeguse politsei vormiriietuse vastavust organisatsiooniteooria ja organisatsiooni ülesandepõhise funktsionaalsuse printsiipidele põhjal.

¹⁷² Vabariigi Valitsuse 13.12.2005 määrus nr 302 „Strateegiliste arengukavade liigid ning nende koostamise, täiendamise, elluviimise, hindamise ja aruandluse kord“ RT I 2005, 67, 522 (28.04.2012)

3. EMPIIRILINE UURING

3.1 Uurimismetoodika ja valimi kirjeldus

Kogu eelnevalt analüüsitud ajalooline praktika ja organisatsioonikultuuri teooria on reaalselt rakendatav ainult töösse lisatud ankeetküsitluse ja eksperthinnangute toel, mis kajastavad vormikandjate ning PPA ametnike kogemusi, hinnanguid ja nägemust vormiriietusest Eesti tingimustes.

Magistritöös uuritakse PPA vormiriietuse ja organisatsioonikultuuri vahelisi arendamise- ja ühtlustamisega seotud küsimusi, mille valik tuleneb magistritöö eesmärgist ja töö esimeses peatükis toodud teoreetilistest põhiseisukohtadest.

Käesolev töö on praktiline, rakendust loov uurimus, mille üheks uurimisprobleemiks on PPA vormiriietuse kandmismugavuse ja arendusvajaduste väljaselgitamine, et tagada organisatsioonikultuuri toetav vormiriietus. Uurimisstrateegiana on kasutatud kaardistavat uuringut, kuna nii saab autor käsitleda konkreetset uurimisküsimust, kasutades kas otseseid meetodeid, näiteks intervjuud või küsitlused, või kaudsete meetoditega nagu vaatlus.

Nimetatud uurimisprobleemi sõnastamiseks planeeris autor vaatluse (lisa 5). Perioodil 05.01.2012 – 11.04.2012 vaadeldi politseiametnike vormikandmise korrektsust nii sise- kui välitingimustes. Vaatlust viidi läbi erineva tasemega koosolekutel, lõunapausidel ja ühel õppusel. Vaatluse käigus vaadeldi kokku 59 sisevormi kandjat ning õppusel viibinud ca 70 välivormi kandjat. Vaadeldavad ise ei olnud teadlikud nende jälgimisest ja autori tähelepanekutest nende vormiriietuse kandmise osas. Vaatluse käigus jälgiti vaadeldavate vormikandmise tavasid, kas üldse vormiriietust kantakse ja kuidas seda kantakse.

Vaatluse tulemusel kasinast vormiriietuse kandmisest lähtuvalt ning töös analüüsitud teooria põhjal viis autor läbi ekspertintervjuud 14 ametnikuga erinevast PPA valdkonnast ning kaasas intervjuudesse ka 3 eksperti väljastpoolt PPA-d. Intervjuud kestsid 09.04.2012 - 21.04.2012. Valimi koostamisel kasutas autor lumepallimeetodit, ehk autor valis välja iga valdkonna ühe eksperti, kes soovitas oma valdkonna kõrgema ja madalama astme eksperti. Respondendid olid, teenistusastme ja tööfunktsiooniga, kuid kõik pikaajalise teenistusstaaziga ametnikud. Selline valimihulk oli

esialgseks teadmiseks piisav, et analüüsida, mida vormikandjad ise vormiriietusest arvavad. Intervjuu vastuseid analüüsiti kvalitatiivselt, kuna nii on võimalik väikese respondentide hulga juures analüüsida ka nende käitumist vastamisel.¹⁷³ Respondendid olid valimisse valitud seetõttu, et neil on pikaajaline vormikandmise või riigiorganisatsioonis töötamise kogemus.

Tabel 1. Ekspertintervjuude valimi andmed

Valdkond	Vastajaid	Naised	Mehed	Tööstaaž	Juht	Spetsialist
Kriminaal valdkond	3	1	2	üle 10 aasta	1	2
Korrakaitse valdkond	4	2	2	üle 10 aasta	1	3
Piirvalve valdkond	4	2	2	üle 10 aasta	2	2
Kodakondsuse - ja migratsiooni valdkond	3	2	1	üle 10 aasta	2	1
Kaitsevägi/-liit	3	1	2	üle 10 aasta	1	2

Intervjueeritavate valimis kasutati 7 juhtival positsioonil töötavat vastajat ning 10 spetsialisti. Naisi oli valimis 8, mehi 9. Kõikidel vastajatel oli oma valdkonnas tööstaaž üle 10 aasta.

Kaitseväelaste intervjuerimine on töö eesmärgi saavutamiseks oluline, kuna kaitsevägi teostab oma missiooni, erinevalt PPA-st, ainult sõjaajal ning rahuajal tehakse tööd selle valmistumiseks. Siiski on kaitseväe vormiriietust arendatud järjepidevalt ning vormikandmise distsipliin on kindlalt paigas. Autor uuris kuidas kaitseväelased politseiametnike vormiriietusse suhtuvad ning millise mulje jätab vormiriietus nende hinnangul organisatsioonist. Kuna kaitseväes on oluline vormiriietuse hierarhia ja subordinatsioon, soovis autor teada kaitseväelaste seisukohta politsei vormiriietuse hierarhia läbipaistvusest ja arusaadavusest. Kaitseväelaste intervjuerimisel kasutas autor samuti lumepallimeetodit, valides välja ühe respondendi ning sealt edasi intervjuerides soovitud kaitseväelasi. Kaitseväelaste puhul osutusid respondentideks üks piirivalve taustaga ja mitme missioonikogemusega kaitseväelane ning Kaitsealiidu asutaja- ja tegevliikmed, kellel on kaitseväe vormiriietuse kandmise kogemus alates aastast 1992.

Poolstruktureeritud ekspertintervjuud on autori arvates töö jaoks oluline intervjuutüüp, kuna see annab analüüsimisel võimaluse uurida ja sondeerida teatud valdkondi põhjalikumalt. Poolstruktureeritud ekspertintervjuude meetod annab hea võimaluse analüüsida vastajate

¹⁷³ *supra nota* Jupp. V., *The SAGE Dictionary of Social Research Methods* p237.

proportsionaalset suhet ja teha vastuste võrdlust. Intervjueeritavatel on selle meetodiga võimalik selgitada nende antud vastuseid ja pakkuda vajaduse korral põhjalikumad teavet.¹⁷⁴

Autor küsitles intervjueeritavaid neljateistkümmel juhul telefoni teel ning kolmel juhul suuliselt. Intervjueeritavatele tutvustati magistritöö teemat ja paluti nõusolekut uuringus osalemiseks samal hetkel. Intervjuud salvestati diktofoniga. Suulised intervjuud viidi läbi töö autori kontoris ning samuti kasutati diktofoni. Kokkuvõtted intervjuudest saadeti hiljem vastajatele ülevaatamiseks meili teel. Intervjuud kestsid keskmiselt 30 minutit. Ekspertid korrigeerisid vajadusel oma vastuseid ning saatsid oma tagasiside autorile tagasi. Täpsustusi esines ühel korral. Intervjuude kohta koostati transkriptsioonifailid ning vastuseid analüüsiti transkriptsioonidest saadud koodide alusel.

Transkribeerimist kasutati selleks, et muuta töö analüüs mugavamaks ning see võimaldab hõlpsamini keskenduda kõige olulisematele kohtadele intervjuus, et neid analüüsis välja tuua.¹⁷⁵

Ekspertide vastustest lähtuvalt ning töö teoreetilise analüüsi põhjal selgus vajadus detailsemaks analüüsiks ja suurema valimiga küsitluse koostamiseks. Kolmandaks koostas autor ankeetküsitluse ning palus luba selle läbiviimiseks PPA uurimistööde kooskõlastamise komisjonilt, mille kohta andis komisjon 27.09.2012 vastava loa nr 1.1-14/84-2. Ankeetküsitlus saadeti e-posti teel kõikidele PPA töötajatele ning lisaks oli see avatud ka PPA siseveebis perioodil 18.04.2013- 31.03.2013.

Kvantitatiivse küsitluse puhul kasutas autor mugavusvalimit, kuna autoril oli kerge uuringu respondentideni jõuda¹⁷⁶. Samuti oli töö eesmärgist lähtuvalt autori arvates oluline kaasata võimalikult suur hulk selle magistritööga seotud organisatsiooni, ehk PPA töötajaid. Kuigi autoril oli lihtne respondente kaasata oli vastajate hulk võrreldes kogu PPA isikkoosseisuga väike.

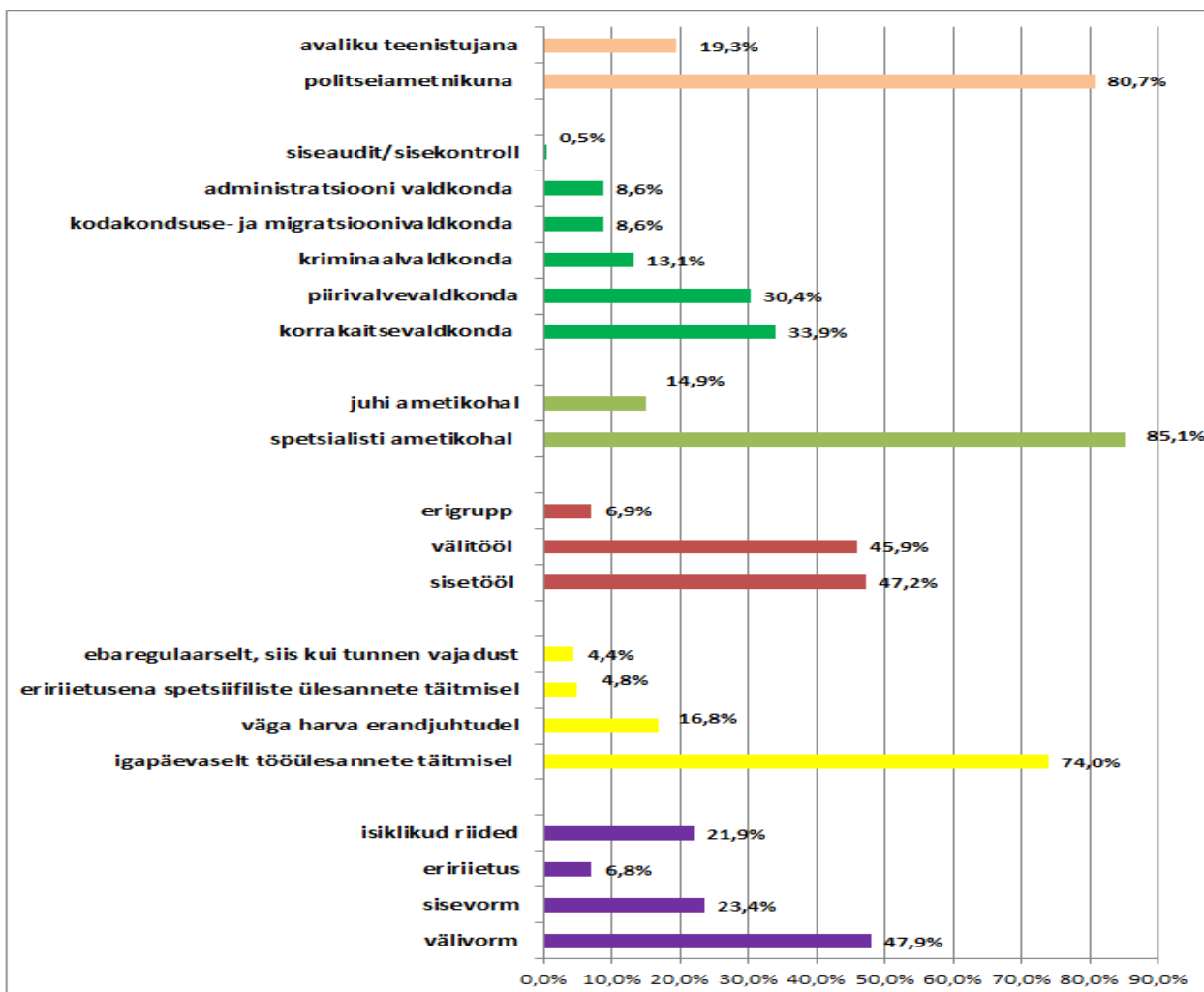
Küsitlusele vastamist alustas 849 töötajat, kuid lõpuni jõudis vaid 537 töötajat. Osalusprotsendi tagasihoidlikkus ei moonuta autori hinnangul siiski küsitluse tõepärasust, sest suhtes töötajate üldarvuga oli politseiametnike osakaal suurem. Kogu PPA isikkoosseisu kuuluvatest politseiametnikest vastas küsitlusele 10,3% ning avalikest teenistujatest (sh lepingulistest töötajatest) 6,1%. Ankeetküsitlus oli avatud kaks nädalat ning autor püüdis vastajaid motiveerida võimalusega isiklikult panustada vormirietuse arengusse. Ankeetküsitluse analüüsis on kajastatud 537 töötaja vastuseid, et need oleksid võrreldavad esimesest küsimusest viimaseni.

¹⁷⁴ Brewerton, P. and Millward L., „Organizational Research Methods. A Guide for Students and Researchers“ (New Dehli, SAGE Publications, 2001), p 70.

¹⁷⁵ Laherand, M-L., „Kvalitatiivne uurimisviis“, (Tallinn OÜ Infotruk, 2008), lk 279.

¹⁷⁶ *supra nota* Jupp. V., *The SAGE Dictionary of Social Research Methods*, p196.

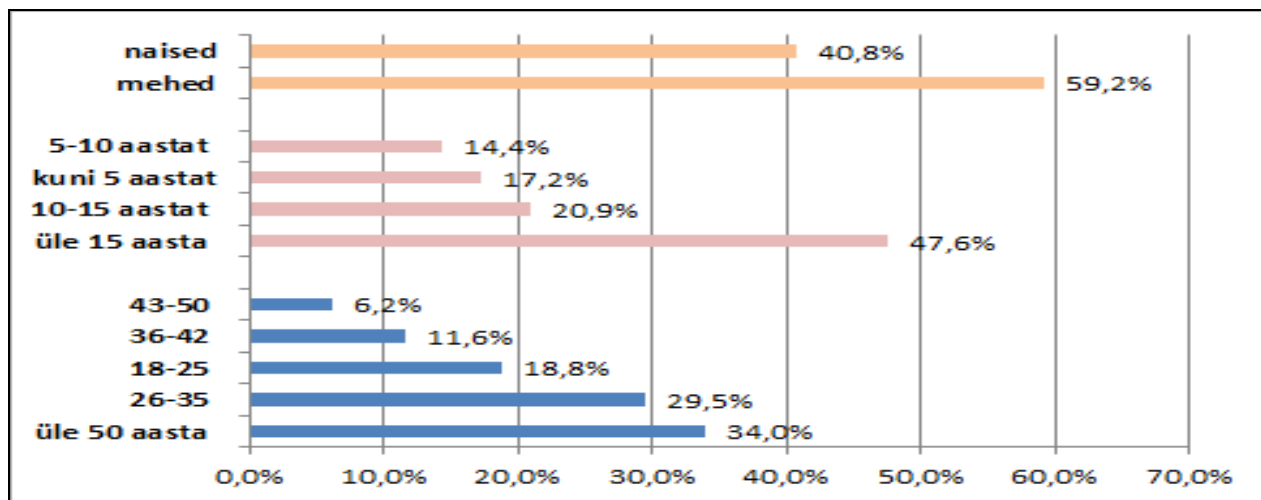
Vastajad kokku jagunesid 80,7% politseiametnikeks ja 19,3% avaliku teenistuse ametnikeks, sh lepingulised töötajad. Valdkondlikult jagunesid vastajad korrakaiste 33,9%, piirivalve 30,4%, kriminaal 13,1%, migratsioon 8,6%, administratsioon 8,6% ning eraldi ka siseauditi ja sisekontroll 0,5%. Vastajatest 14,9% töötab juhi ametikohal ning 85,1% spetsialistide ametikohtadel.

Joonis 4. Ankeetküsitluse vastajate andmed (autori koostatud)

47,2% vastajatest töötab sisetööl ja 45,9% välitööl, mis on autori arvates väga hea tulemus arvamuste tasakaalu osas, kuna küsimused hõlmasid nii sise- kui välivormi. 6,9 % vastajatest töötab erigrupis. Igapäevaselt kannab vormiriidetust (sh ka erigrupi riidetust) 78,8% vastanutest ning ebaregulaarselt või väga harva 21,2% vastanutest. Vormiriidetusest kannavad igapäevaselt välivormi 47,9% vastanutest ja sisevormi 23,4 % ning ligi 22% kannavad igapäevaselt isiklikke riideid. (vt joonis 4)

Vanuseliselt oli kõige enam vastajaid üle 50 aastaseid ning staažilt üle 15 aastase staažiga töötajaid. See tulemus annab vormirietuse hindamisele usaldusvääruse, kuna erineva vormirietuse kandmiskogemused on piisavad. Mehi oli vastanute seas 59% ning naisi 41%, mis näitab head vastanute soolist tasakaalu (vt joonis 5).

Joonis 5. Ankeetküsitluse vastajate sugu, staaž ja vanus. (autori koostatud)

Ankeetküsitluse ja intervjuude eesmärgiks oli analüüsida kuidas ametnikud politsei vormirietusse suhtuvad ning millise mulje jätab praegune politsei vormirietus PPA-st kui organisatsioonist. Intervjuudega selgitati muu hulgas välja vormikandmise olulisus ja tähtsus ka organisatsioonivälistele isikutele.

Kokkuvõtvalt saab öelda, et magistritöö eesmärgi saavutamiseks on autor püüdnud uurida nii kvalitatiivselt kui kvantitatiivselt, organisatsiooni siseselt ja ka väliselt arvamusi vormirietuse praeguste kandmise põhimõtete ja edasiste arendamisvõimaluste osas. Seda selleks, et saada laiapõhine ülevaade nii sisuliselt kui ka statistiliselt. Et autoril ei oleks piiratud valikuid ning oleks võimalik kombineerida küsimuste valik selliselt, et see sobiks antud töösse.¹⁷⁷

¹⁷⁷ Johnson, R.B., *Onwuegbuzie Mixed Methods Research: A Research Paradigm Whose Time Has Come 2004 (Educational Researcher)*

3.2 Vaatluse, ekspertintervjuude ja ankeetküsitluse analüüs

3.2.1 Vaatlus

Magistritöö eesmärgi sõnastamiseks vaatles tööautor politseiametnike vormikandmise korrektsust nii sise- kui välitingimustes. Vaatlust viidi läbi erineva tasemega koosolekutel, õppusel ja lõunapausidel. Vaatluse käigus vaadeldi kokku 59 sisevormi kandjat ning õppusel viibinud ca 70 välivormi kandjat. Vaatlejad ise ei olnud teadlikud nende jälgimisest ja tähelepanekutest.

Vaatluse tulemusel selgus, et staabiametnikud ei kanna vormiriietust igapäevaselt või kannavad vormiriideid omavahel kombineerides ja lohakalt. Välitööd tegevad politseiametnikud kannavad vormiriietust lohakalt, ilma mütsita, kasutavad mütsi asemel kapuutsi. Koosolekutele tulles ja lõunale minnes panevad ametnikud vormiriietusele peale isikliku jope. Vaatluse tulemused on kajastatud lisas 5.

Organisatsioonil puudub vormikandmise kord ning ametnikud käituvad kahte moodi. Esiteks järgitakse enne ühinemist kehtinud kordadega sätestatud vormiriietuse kandmise reegleid või teiseks olles teadlik vormiriietuse kandmise korra puudumisest, kannavad mugavusest isiklike riideid vormiriietuse peal või siis ei kanna üldse vormiriietust.

Maailma esimene politsei vormiriietus sai loodud eesmärgiga meenutada avalikkusele politsei kohalolekut ja julgustada politseinike sekkuma ning korda taastama, mitte liigset tähelepanu kartes rahva sekka kaduma (vaata lk 33).

Käesoleva töö leheküljel 11 on autor viidanud Raoul Üksväravale, et üksikisikud teevad organisatsiooni. Vaatluse põhjal selgunud vormiriietuse kandmispraktikaga aitame tahtmatult kaasa organisatsiooni usalduse langemisele ning töö autori hinnangul, arvestades 1 peatükis toodud teooriat, on see tõsine oht PPA välise korrektsuse langusele ja sellega koos ka usaldusele kogu organisatsiooni tegevusele.

3.2.2 Ekspertintervjuud

PPA ametnikud töötavad erinevates valdkondades ja töötingimustes: siseruumides, välitingimustes, arestimajades, kodakondsuse- ja migratsiooni teenindussaalides ja mujal. Kõigil neil on vormiriietus, mis peab kodaniku jaoks olema selgesti äratuntav ja andma teada, et tegemist on politsei ametnikuga.

Vaatluselt saadud informatsiooni põhjal ning magistritöö eesmärgi saavutamise üheks ülesandeks oli intervjuerida eksperte antud tööd puudutavate küsimustega. Autor koostas eesmärgi saavutamiseks intervjuu küsimustiku, millega uuris, kuidas vormikandjad ise ennast vormis tunnevad ning kuidas organisatsiooniväliselt politsei organisatsioonist aru saadakse. Autori fookuses olid vormiriietuse kandmise põhimõtteid, sh vormikandmise olulisust, kandmismugavust, funktsioonipõhisust ja kandmismotivatsiooni ning analüüsis millist osa või rolli mängib vormiriietus vastajate arvates organisatsioonikultuuris ja millist mõju see avaldab vormikandjale. Intervjuudega soovis autor saada vormikandjate hinnangu praegusest PPA vormiriietusest, selle kandmisest ning arendusvajadustest.

Alates 2000. aastast on politsei vormiriietus olnud praktiliselt muutusteta (vt lisa 3), määruste muutmise on tinginud Kaitsepolitsei Politseiameti lahku löömine ja mõned pisemad muudatused. Seega saab selle ajaperioodi vormiriietuse kasutajatega, sõltumata küsitletavate hulgast, teostada kvalitatiivse küsitlusanalüüsi. Kvalitatiivsel analüüsil põhinevad hinnangud sõltuvad ainult kandmiskogemusest ja reageeringutest välismõjutajatele. Võrdluspraktika teiste maade vormidega on juhuslik ja ainult välississioonikogemustega ametnike arvamus.

Arusaadav, et nii palju kui on inimesi, on ka erinevaid arvamusi ning kõik ei saa kunagi päris lõpuni rahul olla. Intervjueritavatelt uuriti vormiriietuse rolli politseitöös. Teooriast lähtuvalt selgusid vormiriietuse põhifunktsioonid ning autor uuris kui tarvilik instrument politsei töö tõhustamiseks on vastajate arvates vormiriietus, ehk milleks on nende arvates vaja politsei vormiriietust (vt Lisa 5 tabel 1).

Vastustest võib järeldada, et kõige enam peeti oluliseks et, on distsiplineeriv, korralekutsuv ja preventiivne roll. „ ... *Tavakodanikule, kes ei puutu politseiga kokku, on vormiriietus kui preventatsioon, see kutsub korrale ja distsiplineerib ...*“.¹⁷⁸ Ka teoorias käsitletud lennufirma näitel jõuti järeldusele, et vormiriietus on oluline vahend oma organisatsiooni ja üksiku töötaja rolli missiooni täitmiseks organisatsioonis (vt lk 18).

Teiseks peeti oluliseks, et vormiriietus oleks eristatav. Seda põhjusel, et politseiametnik peab olema tuvastatav politseiametnikuna ning ka eririietust kandev politseiametnik, peab eristuma patrullpolitseinikust. Samuti peab vastajate arvates olema erinevus erinevate PPA valdkondade vahel. Gruppi kuulumine on tähtis nii organisatsiooni üleselt (kogu PPA), kui organisatsioonis sees (vt lk 11).

¹⁷⁸ respondendi vastus

Seejärel peeti oluliseks organisatsiooni kuuluvust ja seotust PPA kui olulise ametkonnaga. Samuti oli arvamusi ühtekuuluvustunde ehk sisemise ja välimise side näitamisest ning oluline oli ka visuaalne identiteet ja riigi visiitkaart. Leiti, et vormiriietusel on seos konkreetse organisatsiooniga, kust abi saab ning, et erariietus ei anna sellist mõju, mida saavutatakse vormiriietusega, eriti politsei vormiriietusega.

Autor uuris, kas respondentide arvates on politsei vormiriietusel ja iga aastaselt korraldataval usaldus uuringu tulemusel seos. Intervjueeritavad eksperdid leidsid suures osas, et vormiriietusel on ametiasutuse usaldusvääruse ja prestiižikuse kujundamisel oma roll kanda (vt Lisa 5 tabel 2). Toodi välja argument, et usaldusküsitlustel kasutatakse suurt valimit inimesi ning ei teata, kas vastajal on konkreetne kontakt politseiga või on vastaja lihtsalt politseinikku eemalt näinud. Seega on küsitlustulemused adekvaatsed.

Autor uuris lisaküsimusena millised on vastajate arvates usalduse kasvu põhjused. Leiti, et vormiriietes politseiametniku välimus on väga oluline. „... *Kui politseinik on lohakalt riides, siis see vähendab kodaniku jaoks vormikandja usaldusväärust ...*“, kui vormiriietus on esteetiline ja korrektne, siis see tekitab usaldust. Sama tuli välja ka leheküljel 19-20 kajastatud Alan ja Ming Singeri uuringust, kus pildistati üht isikut kolmel erineval moel ning politsei vormiriietuses jättis see inimene kõige usaldusväärsema mulje.

Vormiriietusel on nii kodanikele kui ka kaastöötajatele oma mõju. Rõhutati ka ühtse mulje loomist ja vaate olulisust organisatsioonile.

Töö teoreetilises peatükis selgus, et politseivormiriietus peab täitma mitut funktsiooni - olema organisatsiooni ja riigi tunnus, tagama kandjale maksimaalse kandmismugavuse, kaitsma ametnikku teenistuskohustustest tulenevatest ohtudest ja omama esteetilist väärtust (vt lk 7, 13, 18, 20, 25, 26, 28, 34, 36, 38). Autor uuris, milline nendest funktsioonidest on ekspertide arvates tänase politsei vormiriietuse juures kõige enam arvestatud.

Kuna organisatsioonis on nii mitu erinevat valdkonda, siis pakuti, et igal valdkonnal on erinev pingerida, ehk oleneb kelle tegevuse põhiselt läheneda. Riigitunnuse puhul rõhutati, et seda peaks rohkemgi esile tooma. Riigitunnus annab ametnikule lisaväärtust, ta esindab riiki, ametnik tunneb, et ta on riigile vajalik ja see motiveerib. (vt Lisa 5 tabel 3)

Autor uuris politseiametnikelt kui mugav on nende hinnangul tänane politsei vormiriietus nii materjali kui lõike poolest (vt Lisa 5 tabel 4). Täheledatai, et kui vorm on õmmeldud kandja keha

järgi, siis selles tuntakse end hästi. Üldjoontes oldi oma vormiriietusega rahul. Toodi eraldi välja, et välivorm on mugavam, kui sisevorm. Korduvalt toodi probleemina välja sisevormi halb materjal ja ebamugav lõige ja seda kõikide politseivaldkondade juures.

Kaitseväelastelt küsis autor kas neile on arusaav politsei teenistusastmete hierarhia ja kas nende hinnangul on oluline sellest aru saada (vt Lisa 5 tabel 5).

Kõrgem teenistusaste näitab vastajate arvates teatud töökogemust ja suuremat kompetentsi. Mainiti, et ei olda kursis, aga oleks oluline, kuna võiks olla arusaadav, et kas tegemist on kogemustega inimesega või mitte. Autor järeldab, et politsei teenistusastmete hierarhia on oluline ainult politsei siseselt, kuna kodanikega ja klientidega suhtlevad tavaliselt spetsialisti tasemega ametnikud, kelle teenistusaste ei ole väga kõrge. See ei anna vormiriietusele lisamõju.

Sama järelduse jõudis ka vormiriietuse rolli juures migratsiooni valdkonna töötaja, kes arvas, et „... *Kupud enam ei loe, kuppudega on kõik sassis ...*“. Organisatsioonisisese hierarhia täpsustamine ning eksponeerimine on eelkõige ametniku motivatsiooni toetamiseks ning organisatsiooni eesmärkide saavutamiseks pole see oluline. Teenistusastmestiku laialdasem väljapoole suunatus tutvustamine loob lisamotivatsiooni ametnikele organisatsiooni sees.

Autor uuris, milliseid vormielemente võiks vastajate arvates muuta kaasaegsemaks ning kas oleks oluline muuta kandmisregulatsiooni (vt Lisa 5 tabel 6). Elementides vastajad olulisi muudatusi ei näidanud, täiustama peaks vastajate arvates vaid materjale ja vähendama elemente. Kusjuures elementide paljusust märkisid nii PPA korrakaitse, kui ka kaitseväelased. Eeltoodud tabelist on näha vastajate **ühist seisukohta**, et vormiriietuse kandmise regulatsioon tuleb kindlasti paika saada, kuna tänavapildis kantakse vormi erinevalt (mütsiga ja mütsita, vestiga ja vestita jms) ja see ei ole hea organisatsiooni üldpildile. Loodeti, et regulatsiooniga saab kandmise üldpildi ühtlasemaks muuta. Muuhulgas sooviti arvestada kandmise hooajalisust. Politsei vormiriietuse ajaloost on näha, et mundrikandjad politseinikud peavad olema korrektselt riides, isegi siis kui nad hakkasid külma kartes endale riideid juurde panema. Korralik väljanägemine hakkas kohe kannatama (vt lk 35).

Ühiskonnas on motivatsiooniks osutunud kuulumine kõrgelt hinnatud organisatsioonidesse nende prestiiži, välimuse või oleku pärast. Autor uuris, kas eksperdid hindavad mõne organisatsiooni vormiriietust niivõrd, et sellest oleks võimalik midagi üle võtta või õppida ka PPA-l (vt Lisa 5 tabel 7).

Suures osas hinnati tänast politsei vormiriietust heaks, PPA ametnikele meeldib nende vormiriietus. Piirivalvurid tõid välja endise piirivalvevormi paremad omadused võrreldes sinise sisevormiga. Tehti ettepanek, et päästeametnikelt võiks üle võtta lampaside hierarhia ja ristlipsud. Kui politseivormi puhul võtta pidulikul sündmusel kuub ära, siis jäävad selga sinised püksid ja valge särk ning ametnik ei ole enam tuvastatav politseiametnikuna.

Kolmes valdkonnas toodi eeskujuks USA armee ja politsei vormiriietus, mis on taktikaliselt läbi mõeldud ja kandjale kohane. Hinnati nende distsipliini ja kandmise korrektsust. Ka Eesti Kaitseväge vormiriietuse arenduse osas jäi kõlama lugupidav toon, mis on vastajate arvates rohkem läbimõeldud. „... *Neil ei ole nii palju erinevaid elemente, mida omavahel kombineerida, mis jätab neist ühetaolise organisatsiooni mulje, samas on neid elemente piisavalt, et oma funktsiooni väga hästi täita...*“.

Autor uuris ekspertide arvamust politseivormi sinise värvi kohta (vt lisa 5 tabel 8). Arvati, et see värvus on üle võetud kas naaberriigilt Soomelt või mujalt Euroopast.

Pakuti, et sinine värv on EL-is kõige rohkem tuntud politseivormi värv. Arvati, et tulevikus võidakse minnakse sinna suunda, et kõik Euroopas hakkavad välja nägema sinised, et kodanikud saaksid aru, et tegemist on politseinikuga, kuid see võiks olla veidi tumedam.

Intervjueeritavad olid seisukohal, et politseivorm on praktiline, kuna see on piisavalt tumeda värviga, aga samas ka piisavalt erk, et olla esteetiliselt ilus ja märgatav. Üldiselt tõdeti, et see värv on õnnestunud sinine värv, pigem neutraalne ning ei ärrita. Toodi välja ka psühholoogile aspekt, et sinine on rahulik värv, punane ja must liiga agressiivsed. Muuhulgas võrreldi vormiriietuse värvust lipuvärvidega – autod ja embleem on sinivalged, mis sobib kokku sini-must-valge trikolooriga.

Autor uuris, kas kõiki tänaseid politseifunktsioone oleks võimalik täita sinises patrullvormis või on ekspertide arvates õigustatud see, et luuakse funktsioonipõhiseid erigruppe ning nende vormiriietus on tavavormist erinev (vt Lisa 5 tabel 9).

Peeti õigeaks, et erigruppe peaks väliselt eristama, kuid mitte kõiki. On funktsioone, mida ei saa, kuid on ka neid, mida saab täita ka patrullvormis, võib-olla väiksemate erinevate elementidega, nagu laskumiskindad või torkekindlad saapad. Pakuti, et erinevus võiks olla värvis, aga ka vastupidi, et erinevus võiks olla tegumoes ja materjalis. Kuna osade funktsioonide puhul peab olema tagatud vettpidavus, teisel kuuma- ja tulekindlus, siis üldpildi säilitamiseks peeti oluliseks võimalusel värvi ühtlustamist.

Ekspertidelt uuriti nende arvamust vormiriietuse kandmise kohta (vt Lisa 5 tabel 10). Politseiametnikud ise ei pea õigeks, et igapäevaselt vormi ei kanta, kuigi ka vastajate hulgas oli selliseid ametnikke, kes teevad tööülesandeid erariietes. Arvati, et see on enesedistsipliini, mugavuse ja laiskuse küsimus. Samas arvati ka, et piirivalvuritel võib see tingitud olla teatud nostalgias ja rohelises vormis kinni olemisest.

Pakuti, et ametnikud häbenevad ennast vormiriietuses näidata, et soovitakse vältida tähelepanu, mida politsei vormiriietus endaga kaasa toob, kui minnakse näiteks lõunale või avalikku asutusse. Tänapäevase tööjõuturu probleemides satuvad politseiteenistusse ka need inimesed, kes organisatsiooni põhiväärtustesse ei usu ja sellest tingitult ei taha ka vormiriietust kanda.

Kontoris töötavate ametnike osas, kellel ei ole otsest kokkupuudet klientidega leiti, et nende vormiriietuse kandmise kohustus on küsitav, kuid sisemise pildi ühtlustamiseks tuleb vormiriietust ikkagi kanda.

Kaitseväge poole pealt vastati aga resoluutse kindlusega, et kui vorm on ette nähtud, siis seda tuleb ka kanda. Ühiskonnas tajutakse organisatsiooni seostatust politsei vormiriietusega ning selle rolli olulisust politsei komponendina (vt lk 19).

Lõpetuseks uuris autor millised on ekspertide nägemused tuleviku politsei vormiriietusest ehk millisena nad sooviksid politseivormi 10-15 aasta pärast näha (vt lisa 5 tabel 11).

Suures plaanis ei tohiks vastajate arvates vormiriietus muutuda. Kindlasti peab muutuma materjal kandjale kasutajasõbralikumaks. Intervjueeritavad eeldasid, et vormiriietuse tulevik on seotud EL-iga, ilmselt tulevad ühesugused vormid nii tava-, patrull- ja eriüksustele, mis jäävad eristuma vaid riigitunnuste järgi. Sellise ideoloogia kohaselt on võimalik „omasid“ võõrastest eristada.

Oodatakse, et vorm oleks kandja- ja funktsioonipõhine, ehk nii keha järgi, et oleks sellega võimalus kiirelt tegutseda. Vormiesemed, mis on kohmakad ja millest on kurjategijal kerge haarata, on osutunud ohuallikaks politseiametnikule. Kõlama jäid märksõnad „Kiirelt selga, kiirelt ära, vähem lukk-, nõöp- ja trukk- kinnitusi, rohkem takjariba“. Mitmekihilisus on kindlasti üks märksõna, mida vormikandjad ise ootavad. Värvide suhtes olid ootused samale toonile ning loodeti, et seda muutma ei hakata.

Üldiselt arvati, et noore riigina on Eestis piisavalt atraktiivne politsei vormiriietus võrreldes teiste organisatsioonidega. Eesti politseivorm on silmapaistev ja see on organisatsiooni märk, mis peab säilima võimalikult ühesugune. Ka teooria toetab seda ekspertide soovi ja arvamust (vt lk 23).

Nagu selgub intervjuude analüüsist ei ole erinevate ülesannete täitmiseks vajalike vormielementide osas süstemaatiliselt uuritud nende sobivust ja omadusi ning sügavam analüüs, kandjale optimaalsemate variantide osas, puudub. See on oluline mõjutegur ametnike motivatsiooni tõstmiseks ja organisatsioonisisese kliima parandamiseks. Selline uurimus- ja arendustegevus on küll kulukas aga pikemas perspektiivis efektiivne.

Politseivormiriietuse arendamisel soovitatakse lähtuda kaasaegsusest nii materjalide, tegumoe, ohutuse kui üldiste EL politseisuundade osas. Politseiametnikud olid suures osas rahul politsei vormiriietusega, kuid ootasid materjalide muutumist ja kaasajastamist. Organisatsiooniväliselt kiideti politsei vormiriietust ning peeti oluliseks selle vormiriietuse preventiivset funktsiooni. Organisatsiooni üldpilti soovitakse kindlasti ühtlustada, jälgides vormiriietuse ohutust, kandmismugavust ja materjalide kaasaegsust.

Üheselt tuleb küsitlusest välja, et vormitraditsioon ja teadvustumine ning selle prestiiži säilitamine loob organisatsioonile eesmärkide täitmisel eelise, distsiplineerib kandjat ja annab ühetasase teenuse garantii. Seda toetab ka teooria, mis näitab, et kui kodanik pöördub politsei poole, siis on tal õigustatud ootus saada kompetentset abi. (vt lk 18, 33,).

Vastuste põhjal võib järeldada, et ohutus ja esteetilisus ei ole tänase vormiriietuse juures küllaldaselt arvestatud ja need valdkonnad tuleks arendustegevuses prioritseerida.

Vormiriietuse teadus- ja materjalipõhine funktsionaalsuse arendamine on suhteliselt kulukas ja seda rakendatakse pigem suurriikide massiorganisatsioonide või väikeste väga oluliste tegevusrühmade vajaduste tarbeks. Eestis ei ole otstarbekas rajada uuringute- või tootearenduse ettevõtlust politsei vormiriietusele oma turu tarbeks. Selleks tuleb analüüsida teiste riikide positiivset praktikat.

Vastuste analüüs näitab vastajate patriotismi ja seda, et üldjoontes vastab tänane vorm kandjate ootustele. Siiski on selline olukord labiilne tasakaal, mis nõuab arendustegevusele laiade kandjate hulkade kaasamist, et mitte saavutatud tulemust organisatsiooni siseselt minetada.

Suurema osakaaluga arvamuste saamiseks koostas autor ka ankeetküsitluse kogu PPA töötajate seas, et arengukava väljatöötamiseks saada sisendit politseiametnike endi vajadustest ning PPA nägemusest politsei vormiriietusest.

3.2.3 Ankeetküsitlus

Ekspert hinnangute analüüsist nähtus, et arengukontseptsiooni põhimõtete kujundamiseks ja rahuloluks organisatsioonis on vaja tunduvalt laiemat arvamuste skaalat. Selleks koostas autor ankeetküsitluse, millele said vastata kõik PPA töötajad, kaasa arvatud ka need, kes igapäevaselt vormiriietust ei kannu või kellele seda seadusega ettenähtud ei ole.

Autor uuris sarnaselt ekspertintervjuudega ka ankeetküsitluses, milline on kandjate arvates politsei vormiriietuse põhifunktsioon. Vastajatel paluti reastada pingereana neile kõige olulisem funktsioon esimeseks ja kõige tähtsusetum seitsmendaks. Ankeetküsitluses sai suurima toetuse organisatsiooni tunnus. Kõige enam teisele kohale sobis vastajate arvates tööriietuse funktsioon, kolmandale vormiriietus kui töövahend ja neljandale riigitunnuse funktsioon. Viies kohale pakuti enim võimu sümboli funktsiooni ning kuuendale ja seitsmendale ametiga kaasnevat hüve ning motivaatorit (vt Lisa 7 joonis 1).

Sellest võib järeldada, et tänane vormiriietus iseenesest ei ole motiveeriv, et asuda tööle politseiteenistusse, kuid organisatsiooni tunnuseks on vormiriietus oluline nii kandjatele, kui organisatsiooni kuuluvatele ametnikele.

Autor uuris vanuselist jagunemist samale küsimusele. Vastused olid üsna sarnased välja arvatud ühe erandiga. Nooremad inimesed (18-25 aastased) näevad vormiriietust pigem tööriietusena kui organisatsiooni- või riigi tunnuseks. Samas juba 26-35 aastased vastajad näevad vormiriietust organisatsiooni näona (vt Lisa 7 joonis 2). See näitab riski tendentsi, et vormiriietuse organisatsioonikultuuriliselt oluline funktsioon (prestiiž ja ametniku motivatsioon), väheneb tulevikus, mis on oht organisatsiooni põhiväärtuste langemisele.

Sisevorm peab vastajate arvates olema eelkõige **mugav** ja funktsionaalne, hiljem ilus ja kaasaegne ning ohtude eest kaitsev, alles siis silmapaistev või autoriteeti suurendav. Ka selle küsimuse juures tuli vastajatel valida pingerida oma arvamuse osas sisevormi funktsioonist (vt Lisa 7 joonis 3). Välivormi puhul peeti kõige olulisemaks, et vormiriietus oleks ilus, **mugav** ja ilmastikuolude ning tööst tulenevate ohtude eest kaitsev. Pingereas allapoole jäid kaasaegsus, kaugemale nähtavus ning autoriteetsuse suurendamine (vt Lisa 7 joonis 4).

Neist kahest joonisest (3 ja 4) nähtub, et sise- ja välitöö vormiriietust tuleb arendada eraldi või suunduda hoopis multifunktsionaalne vormiriietuse väljatöötamisele jättes, tänased sisevormielemendid (vormikuub, viigipüksid jms) vaid poliitilis-strateegilistele ametikohtadele. Ka

ekspertintervjuudes oli tihti mainitud vormikuue ebamugavust ja seda just sisetööd tegevate respondentide seas. Selleks, et muuta vormielemendid multifunktsionaalseks, see eeldab paradigma muutust organisatsiooni teadvuses.

Eririietuse puhul on vastajate arvates kõige olulisem see, et vormiriietus oleks **mugav**, funktsionaalne, kaitseks tööst tulenevate ohtude eest (vt Lisa 7 joonis 5). Eririietuse puhul ei ole vastajate arvates nõutav ilmastiku olude eest kaitsemine, kaugele nähtavus ega autoriteetsus.

Kõikide erigruppide riietusesemeid küsitlusse ei kaasatud, kuna nende nomenklatuur on küsitluse jaoks liiga lai ja kasutajate ring kitsas. Küll aga lisati sellesse küsimusse piirivalve erigrupi riietuse loetelu, kuna selle grupi riietuse kandjate arv on kõige suurem. Piirivalve vormielementide mugavuse ülekaalu ei saa võtta politseiriietusega samas suhtes, kuna piirivalve elementide hindajateks olid ainult piirivalve valdkonna ametnikud. Politsei vormiriietuse elemente hindasid kõikide valdkondade vastajad. Sellele vaatamata oli rahulolematust politsei vormielementidega suurem. Vormiriietuse arenduses võiks seega jälgida piirivalve vormielementide eelmisi arendusi.

Edasi paluti vastata vormiriietuse usaldusväärsusega, kandmisregulatsiooni ning paluti avaldada arvamust vormiriietuse kandmise kohta koos tsiviilriietega. Kuigi autor oli rõhutanud, et vastajad annaksid vastuseid oma arvamuse järgi, tuli vastuseks siiski väga palju „pole kindel“ vastuseid, (vt Lisa 7 joonis 6) neid ei ole autor edasises analüüsis arvestanud, kuna see viitab respondentide kas teadmatusele või ükskõiksusele.

Siiski saab vastustest järeldada teoorias läbitöötatut ning on näha, et vastajad seostavad organisatsiooni mainet vormiriietusega. Eitavalt suhtutakse võimalusse vormiriietust kombineerida isiklike riietega. Sellest saab järeldada, et vormiriietuse **preventiivne funktsioon on ka vastajate arvates oluline**. Jooniselt selgub vormiriietuse arendamise vajadus kõikide vormigruppide osas, mis näitab **üldist rahulolematust kasutatavate vormielementidega**.

Autor uuris oma küsitluses milliseid vormiriietuse esemeid on mugav kanda ja millised on ebamugavad (vt Lisa 7 joonis 7). Küsimuse sõnastus oli millist vormieset on täiel määral mugav kanda, sageli mugav kanda, mõnikord mugav kanda, väga harva mugav või ei ole üldse mugav kanda. Sisevormi esemed olid kokkuvõttes ebamugavamad, kui välivormiesemed, ehkki sisevormi kasutustingimused on ühtlased, välivormi omad muutuvad. Vastuseid analüüsiti protsentides, kuna piirivalve vormielementidele oli vähem vastajaid ning protsentuaalselt annab analüüs parema ülevaate.

Autor esitas küsitluses süvendatult veel ka sisevormi, välivormi, piirivalve tegumoe ja kaitseomaduste muutmise vajaduse väljaselgitamiseks, mida on väga oluline teada arengukava koostamisel ja uute vormielementide välja töötamisel. Antud töö kontekstis nad uut teadmist juurde ei anna ning neid ei analüüsita. Oluline on arendamisel pöörata rõhku suurimat rahulolematust põhjustavatele vormielementidele, kuna see aitab motiveerida politseiametnikke nende igapäevatöös ning sellega on suureneb ka positiivne kuvand organisatsioonist.

Küsimusele, mida tuleb vormiriietuse juures muuta, andsid vastajad selge märgi materjali muutmiseks ja vormiriietuse kaitseomaduste arendamiseks (vt Lisa 7 joonis 8). Vähendada vormielemente ei soovitud, pigem on vajadus neid juurde lisada. **Vastused näitavad selgelt kasutatava vormiriietuse arendamisvajadust materjali ja kaitseomaduste osas.**

Viimase küsimusena uuris autor millised on arvamused politsei vormiriietuse värvist.

330 vastaja arvates võiks praegune värv säilida, põhjusega, et inimesed on selle värviga harjunud ning et üle euroopaliselt on üha enam kasutusele võetamas sinist värvi politseriietust. 141 vastajat avaldasid arvamust, et politsei vormiriietus võiks olla tumedam vorm kui paregu, kuid mitte päris must. Tumetus võrdub vastajate arvates soliidisusega, eriti suvise vormi puhul ning tume tekitab austust, on praktilisem ja funktsionaalsem. 19 vastajat pakkusid, et suvevorm võiks olla heledam. Kindlasti võiks olla heledam pikeesärk, siis see ka ei pleegiks. Muude värvide osas pakkus 47 vastajat, et igale valdkonnale peaks jääma oma värv. Piirivalvel täies ulatuses roheline vormiriietus nii sise- kui välitingimustes. Nii on see ka suuremas osas maailmas. Alternatiivina pakuti ka, et väitingimustes võiks olla piirivalvuritele laiguline vormiriietus.

Järjekindla arenduse puudumine on moonutanud kandja arusaamu ja hinnang on suures osas erinevatel emotsioonidel põhinev. Üksikindiviidi arusaam organisatsiooni vajadustest erineb organisatsiooni ühtsetest vajadustest ning nende teadvustamise ja ühtlustamise vahendiks on vormiriietuse kontseptsioon. Küsitluse ja ankeedi tulemused annavad selget teavet, et erinevate informatsioonitasemetega liikmed tunnetavad vajadusi erinevalt. Organisatsiooniteooria seisukohti arvestades tuleb leida vastuvõetav kompromiss antud majanduslike võimaluste juures.

Analüüsist selgub, et liidetud organisatsioonide sisekultuur ja tavad erinevad ikka veel oluliselt ning ühisosa leidmiseks ja võimendamiseks tuleb ette näha nii regulatsiooni kui erivajaduste rahuldamise täiustamist, mille üheks osaks on kokkulepped arengukava raames.

4. JÄRELDUSED

Politsei- ja Piirivalveamet on riiklik struktuur, mille korraldus peab rajanema seadustel. PPvS ei ole seadnud 2010. aastal loodud uuele organisatsioonile seadusega kohustust vormirietuse arendamiseks. Kuna tänases õigusruumis ei ole tähtsustatud politsei vormirietuse arendamise eesmärki ega ka finantseerimisallikaid, siis ei ole organisatsioonil võimalik ilma pikemaajalise strateegilise dokumendita vormirietust arendada. **Puudub legaalne alus arendustegevuse korraldamiseks.**

PPA-l kinnitatud arengukava ei ole, organisatsiooni ülesanded ja tegevused tulenevad VAAKist. Ka VAAK-is aastateks 2012-2015 ei ole arendamise ülesannet kajastatud. On olemas vaid tunnetatud vajadused uuendada mõningate üksuste varustust. Ekspertintervjuudest ning ankeetküsitlusest ilmnes vormirietuse arendamise vajadus ja tähtsus. **Arendustegevuse efektiivseks juhtimiseks luua vormirietuse arengukava.**

Vormirietuse soetamine toimub täna hetkevajaduspõhiselt määrusega kehtestatud vormiesemete kaupa. Kogu määrusega kehtestatud nomenklatuuri soetamist piirab Rahandusministeeriumi poolt planeeritud eelarve piirnumber, mis ei võimalda isegi amortisatsioonivajadusi rahuldada. **Reaalne olukord ei toeta organisatsiooni ülesannete täitmiseks siseministri määrusega kehtestatud vormirietuse soetamist piisaval määral.**

Käesolevas töös on organisatsiooniteoreetiliselt teadvustatud ja ekspertintervjuus rõhutatud vormi preventiivne mõju. Erinevatel otsustustasanditel ei ole piisavalt hoomatud vormirietuse võimalusi ja eelised organisatsioonile ja tema eesmärkide täitmisele kaasaaitamisel. Välispildis politseivormirietuse nägemine suurendab turvalisuse tunnet. **Vormirietuse poolt kujundatud psühholoogilisi kuvandeid kasutades ja väliseid detaile kombineerides tuleb säilitada väline austusväärne imidž ning tagada jätkusuutlik preventiivne mõju.**

Ankeetküsitluses selgus tänase vormirietuse elementide funktsionaalsed puudused ja kandjate ettepanekud. Vormirietus peab olema ametnikule tööülesannete täitmisel mugav samal ajal ei tohi jätta tähelepanuta ohutust. **Sellest lähtuvalt eelisarendada täna kasutuses olevaid suurimat**

rahulolematust põhjustavaid elemente, kuna see aitab motiveerida politseiametnikke nende igapäevatöös ning sellega on tagatud positiivne kuvand organisatsioonist.

Sümbolid on organisatsioonikultuuri pinnapealne nähtav osa. Uued sümbolid ilma põhjalike fundamentaalsete muutuste toeta sügavamal tasemel ja võtmeliidrite väärtushinnanguteta on ainult "mull" mille mõju vananeb kiiresti (käesolev töö lk 14). Ilma sümbolite teadvustamiseta ja väärtustamiseta organisatsiooni siseselt ei teki ühtsustunnet. Nagu ankeetküsitlusest selgus on organisatsiooni tunnus vormi juures kõige hinnatavam omadus vormiriietusele. Ajalugu annab sümbolitele konkreetse heraldilise sisu. **Sümbolite kujundamisel tuleb arvestada nende ajaloolist, kultuurilist, emotsionaalset ja semiootilist tagapõhja.**

Vormiriietus peab olema esteetiline ja jätkma vormiriietust kandvast ametnikust väärrika mulje. Rohkem tuleb kasutada vormiriietuse juures riigitunnust, mis motiveerib kandjaid ja paneb enam respektierima kodanikke. Arusaam vormis ametnikust ei muutu ainult ametniku enda teadvuses, vaid seda tajutakse kogu ühiskonnas. Meid aitavad areneda ja motiveerida erinevad ihad, milleks antud töö kontekstis on välja toodud iha prestiiži ja väärtustamise järele. **Eneseaustuse vajaduse rahuldamine toob kaasa enesekindluse, väärlikuse ja maailmas vajaliku olemise tunded** (käesolev töö lk 18). **Kui politseiametnikud on motiveeritud vormi kandma, siis sellega suurendatakse organisatsiooni sisemist sidet ning välispildis laiemal hulgal politsei vormiriietuse nägemine suurendab ühiskonna turvalisuse tunnet.**

Teooria osas mõõndakse, et vorm muudab kandjat. Käesoleva töö autor on sellega nõus, kuid tahab rõhku pöörata ka sellele, et kandja võib muuta suhtumist vormiriietuse mainesse ja sellega koos kogu organisatsiooni. Ühtne politseiametniku vormiriietus kannab edasi jõudu, võimu ja usaldust, sellele isikule, kelle seljas see on, ning iga ametnik peab selle usalduse säilimise eest personaalselt vastutust kandma. **Kindlad reeglid vormikandmisel mõjuvad distsiplineerivalt ametniku käitumist vormikandmisel.**

Reeglite ühtsuse osa kollegiaalsel suhtumisel ja käitumisstandardite kujundamise alahinnatakse, nagu selgub ankeetküsitlusest. Ekspertintervjuudes tauniti seda, et viimasel ajal ei kanta igapäevaselt tööülesannete täitmisel vormiriietust ning peeti oluliseks vormiriietuse kandmisregulatsiooni täpsustamist nii politseiametnike kui ka väljast poolt organisatsiooni vastajate poolt. **Vormikandmiseeskirja kehtestamine annab võimaluse tõsta organisatsiooni välispildist ja sisemist kvaliteeti.**

Organisatsioonikultuur avaldub tema liikmete poolt organisatsiooni eesmärkide ja põhiväärtuste järgimises. Põhiväärtuste iseloomustamiseks ja identiteedi teadvustamiseks välja poole on organisatsioonid kujundanud äratuntavad sümbolid, nagu seda on ka vormiriietus. Autori arvates aitavad põhiväärtused saavutada ka paremat lõpptulemust. Ehk kui organisatsioonikultuur on teadvustunud ja areneb, siis on oma tegevustes arusaadav ja arenemisvõimeline ka organisatsioon ise. Ankeetküsitluse andmed näitavad, et suur osa ametnikke teadvustavad vormiriietust kui tööriietust. Ebapiisava ja kaootilise arendustegevusega suurendatakse ebakindlust suhtumises organisatsiooni. **Keskendudes PPA vormiriietuse sümbolina väärtustamise tähtsustamisele suureneb vormiriietuse osa ametniku motivaatorina.**

Organisatsiooni teenistusastmestik on ametnike teine motivaator. Sümboolika osana on PPAs ka teenistusastmetunnused, mis kajastavad organisatsiooni sisesest teenistushierarhiat. See aga ei näita ühiskonnale organisatsiooni hierarhiat adekvaatselt, pigem tekitab segadust ametniku kompetentsi suhtes. Organisatsioonisisese hierarhia täpsustamine ning eksponeerimine on eelkõige ametniku motivatsiooni toetamiseks ja organisatsiooni eesmärkide saavutamisel pole see oluline. Ekspertintervjuudes selgus, et väljapool organisatsiooni ei pruugi kodanikud aru saada PPA teenistusastme hierarhiast. Osalt peeti seda oluliseks, et oleks aru saadav politseiametniku kompetents, teisalt aga ebaoluliseks välismaailmale, kuna tegemist on organisatsioonisisese hierarhiaga ja kodanikel on oluline politsei kui institutsioon. Tehti ettepanek politsei identiteedi esile tõstmiseks võtta kasutusse Päästeametile sarnaselt lampasside süsteem, mis samuti võiks näidata hierarhilist määratlust ning, et ilma kuueta oleks politseiametnik ka identifitseeritav kui politsei. **Teenistusastmetike laialdasem väljapoole suunatud tutvustamine loob lisamotivaatori eelkõige ametnikele organisatsiooni sees.**

Politsei organisatsioonikultuur mõjutab ühiskondlikku arvamust eelkõige riigivõimust ja võimaldab suunata ühiskonna eetilist ideaali oma alalise järelevalve ja kohaloleku demonstreerimisega. Ajalooline ülevaade tõestab, et toimivate organisatsioonide eristamise sümboolika aitab teadvustada organisatsiooni missiooni ja annab eeldused liikmete sihipäraseks tegevuseks. Vastasel korral ei oleks märgiline sümboolika kandunud meie ajani. **Vormiriietuse kui organisatsiooni sümboli arendamise osatähtsust alahinnates, võib usaldus ja rahuolu politseiga jätkuvalt langeda.**

Intervjuudest selgub et vormiriietusel on organisatsioonikultuuri toetamisel oluline mõju ametniku ja organisatsiooni tasandil. Kaitsevägi ei ole vormi arendamisest loobunud vaatamata sellele, et teostab oma otsest missiooni sõjaaja tingimustes, erinevalt politseist, kelle tegevus on rahuaegne ja pidev. Teaduslikud uuringud tõestavad, et vormirõivad, sh politseivorm, omavad võimsat

psühholoogilist mõju ühiskonnas. Spetsiifiliste ülesannete täitjad peavad oluliseks oma töö eripärasid vormiriietuse loomisel ja kasutamisel ning eristumist selle alusel teistest sotsiaalsetest kihtidest. **Vormiriietuse arendamine spetsiifiliste ülesannete täitmiseks väljendab organisatsioonipoolset suhtumist ja usaldust organisatsiooni liikmetesse.**

Teadlaste arvates on vormikandmine väga oluline osa organisatsioonikultuurist. Nende arvates on sellistel ametitel nagu sõjaväelased, arstid, kohtunikud ning autori arvates ka politseinikud, võimalus näidata vormi kandes oma organisatsiooni kultuuri ja sisemist sidet. Olgu tegemist mistahes avaliku organisatsiooniga, vormiriietus aitab kaasa selle organisatsiooni eesmärkide saavutamisele. **Politsei preventiivne funktsioon on ilma vormiriietuseta tunduvalt raskemini teostatav.**

Kuna värvid mõjutavad meie tundeid ja emotsioone, siis on eriti oluline valida organisatsiooni eesmärgi saavutamiseks vormiriietusele õige värv. Eri värvuste mõju ei pruugi olla erinevatele inimestele identne, see on vaid prognoositav. On tõendatud, et värvi valik võib olla kallutatud ja seotud vastava kultuuriga. Ka Eesti kontekstis võiks ju politseivormiriietuse sinist värvi lipuvärvidega seostada. Samas võib oletada, et tumedat värvi vormiriietust on lihtsam puhastada, kuna tume värvus aitab varjata plekke. Värvide valikul ei ole senini teaduslikke psühholoogilisi mõjutusi arvestatud, lähtudes peamiselt praktilisusest. **Värvivaliku psühholoogilise toime analüüsimine on oluline vormiriietuse arendustegevuse alguses optimaalse efekti saavutamiseks.**

Vormiriietus, vaatamata läbi tehtud muutustele ja kohandumistele, on läbi ajaproovi säilitanud oma rolli organisatsiooni ja selle liikme jaoks. Politsei vormiriietust on arendatud viimati 2006.a ja piirivalve välivormi veel varem. Empiirilisest uuringust selgub materjalide ja tegumoe aegumine ning koos sellega üldise imidži langus. Vormiriietuse täiustumine on initsieeritud erinevatest välis-, sise- ja taotluslikest teguritest, mis on andnud nii positiivset kui negatiivset tagasimõju. Usaldushinnangu (joonis 3 lk 28) alusel võib tõdeda vormikandjate usalduslikkuse langust, mille üheks teguriks on vähene tähelepanu vormiarendusele ja ühendidentiteedi puudumine. **Vormiriietus arenduse planeerimatus on vähendanud organisatsiooni väljundi väärtust organisatsioonile ja ühiskonnale.**

Lisaboonusena toodi nii ankeetküsitluses kui ka ekspertintervjuudes välja konkreetsed ettepanekud arenduseks. Pöörati rõhku funktsioonipõhisusele, et iga funktsiooni täitmise jaoks oleks seda tegevust toetav vormiriietus. Ohutegurina toodi välja mõned vormielemendid, mille kandmine

tööülesannete täitmisel võib seada politseiametniku ohtu. Samuti tehti ettepanek kasutada enam vormiriietuse kihilist kasutusvõimalust ja hooajalist riietumisvõimalust, tingituna kliima eripärast. Eeltoodu näitab, et vormiriietuse praktiline arendamine on küsitletute tunnetatud vajadus ja organisatsioonikultuuri seisukohalt ei saa seda ignoreerida. **Vormiriietuse arenduseks on vajadus ja huvi organisatsioonis olemas. Kaasates vormikandjad arendusse ning arendustegevuse käigus analüüsid politsei vastu suunatud rünnakute statistikat ja olukordi saab tõsta vormiriietuse ohutusfunktsiooni ja kohandada paremini funktsioonipõhisust.**

Vormiriietus on oluline osa organisatsiooni identiteedist ja –kultuurist, mis politsei puhul omab ka preventiivset funktsiooni organisatsiooni eesmärkide teostamisel ning suhtlemisel organisatsiooni sees, tugevdab sisemist sidet. See tähendab seda, et politsei vormiriietust peab olema avalikkusele võimalikult palju näha. Vormiriietuse mainet kujundavad tegurid on erineva kaaluga, sõltuvalt konkreetsest keskkonnast ja ajahetkest. Sellepärast tuleb tähelepanu pöörata vormi sihipärasele arendamisele, et väljakujunenud toimivad mõjutegurid säiliks. **Vormiriietuse plaanipärase arendusega on võimalik väheste vahenditega kaotatud initsiatiivid organisatsioonikultuuris ja ühiskonna suhtumises kindlustada.**

KOKKUVÕTE

Organisatsioonikultuuri seisukohast on väga oluline ühtne väljanägemine, mis annab ühiskonnale ja kitsamas tähenduses kodanikule organisatsioonist selge pildi. Samas peab säilima iga valdkonna eripära, et oleks arusaadav, millist pädevust ja kompetentsi ametnik omab.

Ratsionalistliku organisatsioonina on PPA kindlate eesmärkidega ning eesmärkide saavutamiseks valitakse kõige otstarbekamad vahendid. Üheks eesmärgi elluviimise vahendiks on uuringutele tuginedes ka vormiriietus, mis on tugevalt seotud organisatsiooni ja selle identiteediga.

End oma vormiriietusega identifitseerida ja teistest eristuda on eriti oluline sõjaväelises organisatsioonis. Ühtne vormiriietus teeb nähtavaks nende staatuse ning annab neile kokkukuuluvustunde. Vähem olulisem ei ole see autori arvates ka politseile, kui igapäevaselt sisejulgeolekut ja avaliku korda tagavale organisatsioonile.

Autor soovis oma uurimusega välja selgitada vormiriietuse olulisuse organisatsioonikultuuri teooria käsitluses ning analüüsida praeguste politseiametnike vormikandmise motivatsiooni ja põhimõtteid. Nende andmete ja teooria põhjal soovis autor kujundada ühise lähenemise organisatsioonikultuuri toetava politsei vormiriietuse arendamisele.

Käesoleva töö eesmärk oli koostada kontseptsioon sellise PPA vormiriietuse arendamiseks, mis toetaks organisatsioonikultuuri, -identiteeti, täidaks oma funktsiooni ja motiveeriks kandjaid.

Töö eesmärgi saavutamiseks oli püstitatud järgmised uurimisülesanded:

1. Analüüsida vormiriietuse kujunemist. Seda nii ajalooliselt, kui ka PPA kolme valdkonna (politsei, piirivalve ning kodakondsus- ja migratsiooni) vormiriietuse kujunemist läbi aja.
2. Analüüsida vormiriietuse ja organisatsioonikultuuri vahelisi seoseid, uurides vormiriietuse mõjusid (sh psühholoogilisi) organisatsioonile, vormikandjale ja ühiskonnale.
3. Analüüsida vaatluse, intervjuude ja ankeetküsitluse põhjal vormiriietuse kandmise olulisust, kandmismugavust ja arendusvajadusi PPA-s.

4. Sünteesi tulemusena esitada organisatsioonikultuuri toetava vormiriietuse kontseptsioon PPA vormiriietuse arengukava loomiseks.

Magistritöö oli üles ehitatud nelja peatükina. Esimeses peatükis keskenduti vormiriietuse ajaloolisele kujunemisele üldiselt ning ka politsei, piirivalve ning kodakondsus ja migratsiooni tänaseks väljakujunenud vormiriietuse kujunemisele. See andis teadmise, milline on olnud nende kolme valdkonna vormiriietuse kujunemine ja aitab tulevikus välistada ebarealistlikke ettepanekuid PPA vormiriietuse arendamisel.

Töö teises peatükis esitati seosed vormiriietuse ja organisatsiooni identiteedi vahel. Uuritakse kui tugevalt on vormiriietus seotud organisatsioonikultuuriga. Samuti avati teises peatükis teoreetilised alused vormiriietuse olulistest psühholoogilistest mõjudest organisatsioonile ja üksikisikule.

Kolmandas peatükis keskenduti vormiriietuse kandmise printsiipidele. Autor viis läbi vaatluse, mille põhjal koostas küsimused kvalitatiivseks ekspertintervjuude analüüsiks. Intervjuudega selgitati muu hulgas välja vormikandmise olulisus, kandmismugavus, funktsioonipõhisus ja kandmismotivatsioon. Samuti uuris autor millise mulje jätab praegune politsei vormiriietus organisatsioonist väljapoole. Selleks kaasati ekspertintervjuudesse respondente kaitseliidust ja kaitseväest. Kvantitatiivse ankeetküsitluse analüüsi põhjal selgitati välja milline on politseiametnike endi hinnang vormiriietuse ja vormiriietuse arendamisele.

Neljandas peatükis jõuti teoreetilise osa ning empiirilise uuringu sünteesi tulemusena järeldusteni, mille põhjal valmisid ettepanekud PPA organisatsioonikultuuri toetava vormiriietuse arendamiseks ning töötati välja PPA vormiriietuse kontseptsioon.

Uurimisstrateegiana kasutati töös kaardistavat uuringut. Valimimeetodina kasutati kvalitatiivuuringu puhul lumepallimeetodit ja kvantitatiivuuringu puhul mugavusvalimit. Intervjuude vastuseid analüüsiti kvalitatiivselt ja küsitlusel kvantitatiivselt.

Politsei vormiriietus on esimene sümbolika, millega kodanikud ja ühiskond kokku puutub. See loob pildi nii organisatsioonist kui ametnikust. Organisatsiooni grupi liikmete emotsionaalseid ja esteetilisi vastuseid kontrastina oma tunnetuslikule või hinnangulisele tagasisidele, iseloomustab organisatsiooni kultuuri metafooride ja integreeritud sümbolite tase. Sellele tasemele liigitab töö autor ka vormiriietuse, kui organisatsiooni sümbolika.

Vormiriietus on ühelt poolt küll organisatsiooni ja selle liikme jaoks piirang, kuid teiselt poolt aitab see kaasa missiooni ja tegevuse teadvustamise osas. Politseiorganisatsioon vajab piiride hoidmiseks

ametniku tasandil vormiriietust ja selle korrektne eeskirjade järgne kasutamine aitab selge hoida ka missiooni. Kui vormiriietuses ametnik organisatsiooni piire austab, siis see tõstab tema ja organisatsiooni prestiiži.

Sõltuvalt organisatsiooni staatusest, missioonist, tegutsemismeetoditest ja liikmeskonnast on organisatsiooni sümbolid sisemise regulatsiooni ja välise identiteedi teadvustamiseks olulised. Mida aktsepteeritumad on sümbolid ühiskonnas, seda kergem on eesmärgipäraseid tegevusi teostada, kuid seda rangemalt tuleb jälgida ja reguleerida ka sümboolika kasutamist. Ka erinevatel põhjustel vormiriietuse hüljanud organisatsioonid on selle juurde katsetuste lõpuks tagasi pöördunud kuna vormiriietuse ühtne identiteet hõlbustab missiooni elluviimist.

Sümbolite märgiline tähendus võib aja lõikes muutuda ja selles osas tuleb lõivu maksta nii moe- kui kunstivoolude mõjudele. Eelkõige tuleb siiski lähtuda vormielementide funktsionaalsusest seda ka visuaalsete elementide kujundamisel. Et tagada ühtne visioon ning et organisatsioonikultuur säiliks, on ühiskondliku arengu ja üldpildi pidev monitooring äärmiselt oluline. See annab teadmise kuidas muudatused ühes grupis mõjutavad teist gruppi või kogu organisatsiooni.

Olgu tegemist mistahes avaliku organisatsiooniga, vormiriietus aitab kaasa selle organisatsiooni eesmärkide saavutamisele. Seda eriti siis, kui organisatsiooni eesmärgid harmoneeruvad inimeste teadvuses vormiriietusele valitud õige värviga, kuna värvid mõjutavad meie tundeid ja emotsioone enim. Eri värvuste mõju ei pruugi olla erinevatele inimestele identne, see on vaid teatud gruppide puhul prognoositav.

Vormiriietuse nomenklatuuri laiendamine esimeses Eesti Vabariigis toimus sarnaselt sajand varem Pariisis ja Londonis politseivormi kasutuselevõtu eesmärgiga. Autor uuris ajaloolist vormiriietuse kujunemist tuues välja päris esimesed aspektid vormiriietuse eesmärgi kohta. Ajalooliselt kujundati vormiriietust vastavalt oludele, strateegiale ja vajadustele. Sealt sai autor pildi nii õnnestumistest kui eksitustest.

Alates 2000. aastast on politsei vormiriietus olnud praktiliselt muutusteta, seega sai autor teostada intervjuud vormiriietuse kasutajate ja ekspertidega ning selle põhjal koostada kvalitatiivse analüüsi. Oluline oli saada ka mõningast võrdluspraktikat teiste maade vormidega, selleks kasutati välismissioonikogemustega eksperte.

Kolmandas osas analüüsis autor vaatluse tulemusi, poolstruktureeritud ekspertintervjuude ja ankeetküsitluse vastuseid, millest järeleavad tänaste vormikandjate nägemused. Vastajad pöörasid

rõhku funktsioonipõhisusele. Tauniti seda, et igapäevaselt tööülesannete täitmisel vormirietust ei kanta ning peeti oluliseks kandmisregulatsiooni täpsustamist. Leiti, et politsei vormirietusel on riiki ja organisatsiooni iseloomustav funktsioon ning politseiametniku korrektsel väljanägemisel on selles oluline roll. Soovitati enam kasutada riigitunnust vormirietusel, et ka politseiametnik ise tunneks ennast riigile olulisena.

Vormirietuse teadus- ja materjalipõhine funktsionaalsuse arendamine on suhteliselt kulukas ja seda rakendatakse pigem suurriikide massiorganisatsioonide või väikeste väga oluliste tegevusrühmade vajaduste tarbeks. Eestis ei ole see otstarbekas. Selleks tuleb analüüsida teiste riikide positiivset praktikat. Politseivormirietuse arendamisel tuleb lähtuda kaasaegsusest nii materjalide, tegumoe, ohutuse kui üldiste EL politseisuuniste osas.

Selleks tegi autor kontseptsioonis ettepaneku võimalikult laialdaselt jälgida maailmaturul toimuvat.

Täna ei teadvustata organisatsioonides, et vorm väärtustab kandjat, annab talle olulise osa organisatsioonis. Seda oli näha ka ankeetküsitluse vähesest vastajatest ning ekspertintervjuudes välja tulnud vormikandmise madalas motivatsioonis. Autori arvates on üheks põhjuseks ka sellekohane vähene reguleeritus seadusandluses. Kuskil ei ole kirjeldatud, mille jaoks on politseiametnikul vormirietust vaja või millise eesmärgiga seda kantakse. Samuti ei ole vormirietuse arengust räägitud sisejulgeoleku alastes strateegilistes dokumentides. Selleparandamiseks tegi autor kontseptsioonis ettepaneku kirjutada PPA vormirietuse arendustegevus VAAKi ning koostada vormirietuse arengukava.

Teadlaste arvates on vormikandmine väga oluline osa organisatsioonist, näidates ühiskonnale, milline on organisatsiooni sisemine side. Organisatsioonikultuur mõjutab praktiliselt kõike organisatsiooni elutsüklis, kuidas töötajad omavahel käituvad, riietuvad või oma tööd teevad. Vormirietuse arendamise põhisihid peavad olema kasutaja funktsionaalsus, riigiinstitutsiooni puhul prestiiži väärtustamine ja kaasaegsus, millele seab piirid kuluefektiivsus.

Teaduslikud allikad viitavad sellele, et vormirietus on kindla eesmärgiga riietus. Ankeetküsitlusel sai vormirietuse suure kaaluga tööriietuse funktsiooni, kuid tähtsustades PPA preventiivset eesmärki, peab see riietus olema ka esteetiline ja väärikas ning kindlasti ei tohi jätta „tööriietuse“ muljet.

SUMMARY

Organizational culture is essential to the common look and feel, which gives the society and the citizen in the strict sense a clear picture of the organization. At the same time retain the specificities of each sector that would be understandable, the officer has the powers and competence.

As a rationalist organization, the Police and Border Guard Board (PPA) chooses the most appropriate instruments to goal its targets. One instrument, based on studies, to goal the targets is uniform, which are strongly related to the organization and its identity.

To identify itself and distinguish from others with uniforms is particularly important in the military organization. Unitary uniforms makes visible their status and gives them a sense of belonging. On the author's opinion it is not less important, to the police, the daily internal security and public order insuring organization.

Author wanted with this research to find out the uniforms importance of organizational culture theory, handling and analysis of current police entry form and principles of motivation. Based th the data and the theory, author wished to develop a common approach organizational culture that supports the development of police uniforms.

Purpose of this thesis was to create a concept for the development of a PPA uniforms, which would support the organizational culture, -identity, fulfill its function and motivate the users.

To achieve the work the following research tasks were erect which was built around four chapter:

1. Analyze the relationship between uniforms and the organizational culture, examining the effects of uniforms (including psychological) to organization, to wearers and to society. It explores how strongly the uniform is united with the organizational culture. It also opened the second chapter of the theoretical foundations of the uniforms of significant psychological impacts the organization and the individual.
2. Analyze the formation of the uniforms - both historically, as well as PPA three sectors (police, border guards, and Citizenship and Migration) uniforms formation through time. It helps prevent future development of unrealistic proposals PPA uniforms.

3. Analyzing with the survey, interviews and a questionnaire survey the importance of wearing the uniform and the need for uniform development in PPA. The third chapter focused the principles on wearing the uniform. Author did the observation among officers, interviews with experts and questionnaire survey among all PPA workers. The author examined also the impression of the current police uniforms outside the organization. To this end, expert respondents were included to conservation from military.

4. Result of the synthesis give the concept of such uniforms that supports an organizational culture. The fourth chapter was the result of the synthesis of the theoretical part and empirical research findings.

Research strategy used in this work was mapping studies. Sample methods used for qualitative survey was snowball method and quantitative survey was used convenience sample. The interviews and survey responses were analyzed qualitatively and quantitatively.

Police uniforms is the first insignia what citizens and the society are exposed. It creates an image of the organization as a civil servant. Organization group members emotional and aesthetic responses contrasted their cognitive or estimated feedback, characterized by organizational culture, metaphors and symbols in an integrated level. The author classifies the uniforms to this level.

Uniforms are, on the one hand, the restriction the organization and its members, but on the other hand, it contributes to the mission and activities of consciousness. Police Organization requires boundaries to maintain the official level, uniforms and the correct use of the following rules will help to keep a clear mission. If an uniformed officer respects the boundaries of the organization, then it raises its prestige and organization.

Extension of the nomenclature of uniform in Estonia were similar of the past century in Paris and London with a view to the introduction of police uniforms. The author examined the historical evolution of the uniform identifying the real purpose of the first aspects of the uniform. Historically, the uniforms in accordance with circumstances, strategy and needs. From there, the author received a picture of both the achievements and oversights.

Respondents paid attention to the functionality. Objected to the fact that the daily tasks uniforms, and were not included as an important entry regulation specification. It was found that the police uniforms has characteristic feature and it makes important role to the organization and to the

country. It was recommended to use the features of the country that the police themselves would feel significant in the country.

Whether any public organization, uniforms will contribute to the achievement of the objectives of the organization. Especially if the objectives of the Organization harmonize human consciousness uniforms selected the correct color. Since colors influence our feelings and emotions of the most, the effects of different coat colors may not be identical for different people, it is only in the case of certain groups.

For this purpose, the author of a proposal made by the concept of as widely as possible monitored by the world market.

The research and development of the functionality of material is relatively expensive and it is very important for bigger countries and mass organizations. In Estonia it is not appropriate. For this purpose it is necessary to analyze the positive practices of other countries. Police Uniform modernity shall be determined on the basis of the development of materials, general safety, as between in EU police directions.

Today there is a lack of awareness in organizations the value of uniform. It was also seen in questionnaire respondents and expert interviews, that the users have shallow motivation. The author thinks that one reason of that is the lack of regulation in legislation. There isn't described, which is a purpose of police officer uniforms, or how it should be worn. There isn't also have been a discussion of uniforms development of internal security strategic documents. To remedy this, the author proposes the concept to create an uniform development plan. of sign PPA uniforms VAAKi development and reflect the concept proposals into VAAK.

Scientists think it is very important to wear form part of the organization, indicating the society, the nature of the organization's internal communications. Organizational culture affects virtually all organizational life cycle, how employees behave with each other, dress or do their work. Uniform development of the main goals should be about functionality, the prestige of the institution's prestige and modernity, which however sets the boundaries.

Scientific sources indicate that the uniforms have a specific purpose clothing. Questionnaires received a weight function that uniform is a work clothing. But the PPA priority to preventive aim, it must also be changing the aesthetic and dignified, and certainly not to be missed as "working clothes" impression.

KASUTATUD ALLIKAD

- Adomaitis, A.D. and Johnson K.K.P „Casual versus Formal Uniform“, (Clothing and Textiles Research Journal, 2005) vol 23, 88 -102
- Alas, R. ja Übius, Ü. Organisatsioonide arendamine (Tallinn: Külim, 2010),
- Alvesson, M. and Berg P.O. Corporate Culture and Organizational Symbolism (New York, 1992)
- Barker, E. „Living in color“ Natural Health, Academic Search Complete Vol. 34, Issue 2, 2004
- Bergquist, B. The postmodern Organization (San Fransisco, California, 1993)
- Bickman, L. „The Social Power of a Uniform“ (Journal of Applied Social Psychology Vol 4, Issue 1, pp 47–61, March 1974)
- Brewerton, P. and Millward L. „Organizational Research Methods. A Guide for Students and Researchers“ (New Dehli, SAGE Publications, 2001)
- Burger, J.M and Caldwell D.F „On Thin Ice: Does Uniform Color Really Affect Aggression in Professional Hockey?“ Social Psychological and Personality Science ,2011 vol 2, pp 306- 310, Cornish, G.A. Encyclophedia Americana (Herald Tribune New York 1966)
- Daniel, J. and Bell, J.D „Police uniforms, attitudes, and citizens“ Criminal Justice Studies USA (2002)
- Dervis, P. “The language of color”, Law & Order, 2002, Vol. 50 No.10
- Dudley, L.P. Encyclophedia Britannica 11 ed (New York 1911) 5-th ed
- Eesti keele seletav sõnaraamat internetis eki.ee/dict/ekss/index.cgi?Q=kontseptsioon&F=M (10.04.2013)
- Eesti Varustusvalitsuse loomise ajalugu, kättesaadav kaitseväe veebilehel <http://www.mil.ee/?menu=kaitsevagi&sisu=varustusvalitsus> (25.03.2012)
- Eesti Õiguskeele Keskuse militaarterminid kättesaadavad internetilehel mt.legaltext.ee/militerm, (29.03.2012)
- Fleming, B. „Sir Sandwiches and Shirt Stays: Military Style“ (Southern Methodist University, Southwest Review 134- 151, 2009)

- Frank, M. and Gilovich, T. „The Darker Side of Self- and Social Perception: Black Uniforms and Aggression in Professional Sports," USA:Journal of Personality and Social Psychology 1988 vol 54, no 1, pp 74-85,
- Grant, R.G. „Sõdurid, sõdalaste ajalugu piltides“ (Tallinn: Varrak, 2009)
- Griffin, L. „Uniforms: an emotive subject?“ Journal of Visual Communication in Medicine (Raigmore Hospital, Inverness, UK, 2010),
- Haljaste, K.-L. et al Arengukaval põhinev kohaliku omavalitsuse arendustegevus. Arengukava kui euroopa Liidu struktuurtoetuste aruka kasutamise eeldus (Tartu- Tallinn, 2007)
- Harrisson, I. „Esimeste Entsüklopeedia“ (Tallinn: Kirjastus TEA, 2006)
- Hayes, N. Sotsiaalpsühholoogia alused (Tallinn: Külim, 2002)
- Helme, R. „Sõjategevuse päevaraamat: 2se Eesti jalaväe polgu Sõjategevuse päevaraamat“, (Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus 2003)
- Hill, R.A and Barton, R.A „Red Enchanges Human Performance in Contests“ Nature 2005: 435
- Hofstede, G. Cultures and Organizations (London, 1994)
- Hooper, R., H., „Is British Polise Uniform adequate for the Task?“ SAGE Publication 2000 p 6/125-6/128
- Johnson, R. “Police uniform color and citizen impression formation”, Journal of Police and Criminal Psychology, 2005, Vol. 20 No. 2, pp 58-66
- Johnson, R.“The psychological influence of the police uniform”, (FBI Law Enforcement Bulletin, March 2001)
- Johnson, R.B, and Onwuegbuzie Mixed Methods Reasearch: A Reasearch Paradigm Whose Time Has Come 2004 (Educational Reasearcher)
- Jones. M. O. Studying Organizational Symbolism (SAGE Publications, 1996)
- Jupp. V., The SAGE Dictionary of Social Research Methods (SAGE Publications Ltd, 2006)
- Kaarma, M. ja Voolmaa, M. Eesti rahvarõivad (Tallinn: Kirjastus Eesti Raamat, 1981)
- Kaevats, Ü. Eesti Entsüklopeedia 12 Eesti Entsüklopeediakirjastus Tallinn 1998 10-s kd
- Kaitseväe ajalugu, kättesaadav Kaitseväe veebilehel www.mil.ee/?menu=kaitsevagi&sisu=kvaja1 (25.03.2012)
- Kaitseväe vormiriide, terarelvade, sõjalise varustuse ning rakmete joonistused saadaval rahvusraamatukogu digiarhiivist digar.nlib.ee/otsing/avaleht?pid=nlib-digar:23279 (28.03.2012)
- Kaitseväeteenistuse seadus 14.03.2000, jõustunud 16.04.2000 - RT I 2000, 28, 167

- Kaitseväeteenistuse seaduse eelnõu seletuskiri, kättesaadav riigikogu eelnõude internetilehel
www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems&emshelp=true&eid=1473753&u=20120331120946 (22.03.2012)
- Kivirähk, J. „Avalik arvamus ja riigikaitse“ Rahvusvahelise Kaitseuringute keskuse publikatsioonid, 2009 [www.icds.ee/index.php?id=73&tx_ttnews\[tt_news\]=552&tx_ttnews\[backPid\]=190&cHash=b6cd518829](http://www.icds.ee/index.php?id=73&tx_ttnews[tt_news]=552&tx_ttnews[backPid]=190&cHash=b6cd518829) (25.03.2012)
- Kotšinev, J. „Antiikaja Euroopa sõjamehed Rooma, Kreeka, Makedoonia“ (Tallinn: Koolibri, 2007)
- Kotšinev, J. „Kahe Keisri kaardivägi“ (Tallinn: Koolibri, 2007)
- Krikk, M. „Eesti politsei loomine ja areng 1918 – 1940“ (Tallinn: Kirjastus Olion, 2001)
- Krikk, M. „Tallinna ja Harjumaa politsei 1918-1940“ Tallinn: kirjastus Olion, 2008)
- Laherand, M-L., 2008. „Kvalitatiivne uurimisviis“. Tallinn OÜ Infotrükk
- Leimann, J., Skärvad, P.H. ja Teder, J. Strateegiline juhtimine (Tallinn: Külim, 2003)
- Lentsman, L. ja Sõgel, E. „Eesti rahvas Suures Isamaasõjas“ (Tallinn: Kirjastus Eesti Raamat, 1971)
- Lucas, J.R. „Kaks ei ole valik“ Postimees 28.04.2012 arvamus.postimees.ee/823832/john-randolph-lucas-kaks-ei-ole-valik (28.04.2012)
- Lätte, M. „Eestlaste sõjalised kohustused keskajal“ Eesti sõjamuuseumi - Kindral Laidoneri Muuseumi aastaraamat (Tallinna Ülikooli Kirjastus 2011)
- Malva, T. „Vorm muudab kandjat“ Radar (Tallinn: Kroonpress, 2010 nr 2, märts- aprill)
- Maslow, A.H. Motivatsioon ja isiksus (Tallinn: Mantra kirjastus, 2007), Tõlgitud Motivation and personality 3rd edition Pearson Education Inc,
- Naan, G. „Eesti Nõukogude Entsüklopeedia“ (Tallinn: Kirjastus Valgus 1972), lk 572, 1973
- Naz, K. and Epps, H.H. „Relationship between color and emotions. A study of college students“. Dawson Hall College Student Journal (The University of Georgia, 2004), pp 396- 405
- Nickels, E. “Good guys wear black: uniform color and citizen impressions of police”. An International Journal of Police Strategies & Management Vol. 31 No. 1, 2008 pp. 77-92,
- Niitsoo, V. „Kodakondsus- ja Migratsiooniamet institutsiooni ajalugu aastail 1989-2008“ (Tallinn: Kodakondsuse- ja Migratsiooniamet, 2008)
- Peaministri 22.01.1936 kinnitatud Kaitseministri käsukirja nr 15 lisa Kaitseväevormi kirjeldus 1936 kättesaadav Rahvusraamatukogu digiarhiivis digar.nlib.ee/otsing/avaleht?pid=nlib-digar:13848&file_id=VAATAMINE_2_1 (28.03.2012)

- Pedak, M., „Eesti Vabariigi piirivalve vormirõiva tööstusnäidise tehnilise dokumentatsiooni loomine“, diplomitöö Tallinna Tehnikaülikooli Keemiateaduskond tekstiiltehnoloogia õppetool (1997)
- Piirivalveameti peadirektori 05. 06. 1993 korraldus nr 2-615 „Suvise teenistusvormi kehtestamisest“ (korraldus kehtetu)
- Piirivalveameti peadirektori 1.12.1993 korraldus nr 151 „Piirivalve töövormi täiendamisest vormiriietuse tabelnimekirja mittekuuluvate lühikeste talvejopedega ning nende soetamise ja kandmise kord“ (korraldus kehtetu)
- Piirivalveameti peadirektori 18.05.1998 käskkiri nr 109 Vabariigi Valitsuse 7.06.1996 määruse nr 157 juurde
- Piirivalveameti peadirektori 19.10.1992 korraldus nr 2-1040 „Piirivalve sümbolika kasutamisest sviitril“ (korraldus kehtetu)
- Piirivalveameti peadirektori 30.11.1992 korraldus nr 2- 1235 „Vormiriietuse kandmise ajutise korra kehtestamisest“ (korraldus kehtetu)
- Piirivalveameti peadirektori juuni 1994 käskkirja lisa 1“Piirivalve vormiriietuse kandmise kord“ (käskkiri kehtetu)
- Piirivalveseadus 30.06.1994 jõustunud 13.07.1994 RT I 1994, 54, 903 (kehtetu)
- Politsei ja piirivalve seaduse eelnõu seletuskiri, saadaval siseministeeriumi veebilehel www.siseministeerium.ee/37644 (22.03.2012)
- Politsei- ja Piirivalveameti kodulehekülg Organisatsiooni tutvustus www.politsei.ee/et/organisatsioon/politsei-ja-piirivalveamet (28.03.2012)
- Politsei- ja Piirivalveameti siseveebi pildigalerii
- Politsei- ja Piirivalveseadus 06.05.2009 jõustunud 01.01.2010, osaliselt 01.01.2012- RT I 2009, 26, 159
- Politsei Juubeliraamat 90 juubeli puhul (Tallinn 2008)
- PPA koduleht elanike hinnang Eesti Politseile <http://www.politsei.ee/dotAsset/211949.pdf> (02.04.2013)
- Pramann Salu, M.. Ettevõtluse alused (Tallinn: ILO 2005)
- Прохоров. А.М. Большая Советская Энциклопедия 30 томная (Советская энциклопедия Москва 1974) 17- том
- Pruunmaa, L. Politseileht nr 21/22 (Tallinn, 1938) saadaval Rahvusraamatukogu digiarhiivis <http://digar.nlib.ee/digar/show?id=15069>
- Roots, H. Organisatsioonikultuuri tüübid (Tallinn: SKA, 2002)

- Schultz, M. On Studying Organizational Cultures. Diagnosis and Understanding (New York, 1995)
- Schwenke-Martin, S. „Uniform Color: The Effects on Officer Morale and Public Recognition“ The Bill Blackwood Law Enforcement Management Institute of Texas 2000
- Shein, E.H. Organizational Culture and Leadership (San Francisco Jossey-Bass Inc. Publishers, 1992), p 3-4 ja Üksvärav R. Organisatsioon ja üksikisik (Tallinn: TEA, 2010)
- Singer, M.S. and Singer A.E. “The Effect of Police Uniform on Intepersonal Perception” New Zealand The Journal of Psychology 2001, vol 119 (2) pp157-161
- Siseministeeriumi valitsemisala arengukava aastateks 2012-2015
www.siseministeerium.ee/public/VAAK_2012-2015_sisejulgeolek.rtf (01.04.2012)
- Siseminister Eenpalu, K. 24.04.1935.a kinnitatud „Politsei vormikandmise eeskiri“
- Siseministri 17.02.209 määrus nr 19 jõustunud 23.02.2009 - RTL 2009, 19, 243
- Siseministri 25.05.2006 määrus nr 31 „Kodakondsus- ja Migratsiooni ameti väljasaatmiskeskuse ametnike vormiriietuse ja eraldusmärkide kirjeldus ning vormiriietuse ja eraldusmärkide kandmise kord“ jõustunud 04.06.2006 RTL 2006, 45, 796 (määrus kehtetu)
- Siseministri 27.06.2007 määrus nr 48 jõustunud 09.07.2007- RTL 2007, 56, 1006
- Szvircev, T.T. „The Transformation of Switzerland’s Militia Armed Forces and the Role of the Citizen in Uniform“ Armed Forces & Society 37 (Sage Publications, Inc, 2011), 239-261
- Stanfordi filosoofia entsüklopeedia, saadaval internetis plato.stanford.edu/entries/concepts/ (10.05.2013)
- Tajfel, H. „ Differentiation between social groups“ European Monographs in Social Psychology (1978), no 14
- Trice, H.M. and Beyer, J.M. The Cultures of Work Organizations (New Jersey: Prentice Hall, 1993)
- Vabariigi valitsuse 07.06.1996 vastu võetud määrus nr 157 „Piirivalveametnike vormiriietuse kirjelduse kinnitamine“ RT I 1996, 46, 884 (määrus kehtetu)
- Vabariigi Valitsuse 1.11.2007 vastu võetud määrus nr 227 „Politseivormiriietuse kirjeldus“ jõustunud 08.11.2007 RTI 2007,57,379 (määrus kehtetu)
- Vabariigi Valitsuse 13.07.2006 vastu võetud määrus nr 160 „Politseivormiriietuse“ jõustunud 29.07.2006 RTI 2006,34,261 (määrus kehtetu)

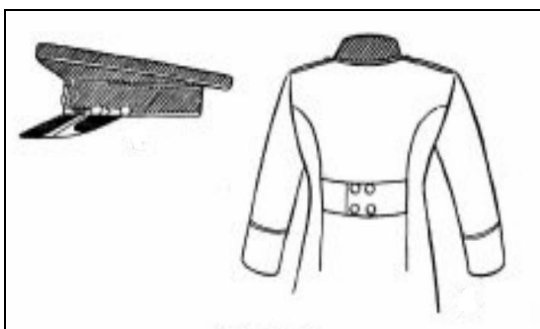
- Vabariigi Valitsuse 13.12.2005 määrus nr 302 „Strateegiliste arengukavade liigid ning nende koostamise, täiendamise, elluviimise, hindamise ja aruandluse kord“ RT I 2005, 67, 522 (28.04.2012)
- Vabariigi Valitsuse 13.12.2007 vastu võetud määrus nr 242 „Politseivormiriietuse kirjeldus“ jõustunud 01.01.2008 RTI 2007,67,415 (määrus kehtetu)
- Vabariigi Valitsuse 14.02.2001 määrus nr 64, „Politseiametnike vormiriietuse kirjeldus ja esemete kandmise tähtajad“ jõustunud 01.06.2002 RTI 2001,19,100 (määrus kehtetu)
- Vabariigi valitsuse 15.10.1990 korraldus nr 305-k „Eesti Vabariigi majanduspiiri kaitseks kaitseteenistuse moodustamise kohta“ punkt 1 saadaval riigiteatajas <https://www.riigiteataja.ee/akt/28403> (korraldus kehtetu)
- Vabariigi Valitsuse 19.12.2003 vastu võetud määrus nr 332 „Politseiametnike vormiriietuse kirjeldus ja esemete kandmise tähtajad“ jõustunud 01.01.2004 RTI 2003,85,574 (määrus kehtetu)
- Vabariigi valitsuse 22.12.1990 määrus nr 260 „Eesti Vabariigi riigiasutuste, ettevõtete ja organisatsioonide mõne kategooria töötajate vormiriietuse kohta“ RT 1991, 3, 53 (määrus kehtetu)
- Vabariigi valitsuse 28.02.1992 määrus nr 61 „Eesti Vabariigi Riigi- ja Piirikaitseameti reorganiseerimise kohta“ RT 1992, 10, 152 (määrus kehtetu)
- Vabariigi Valitsuse 29.04.1997 vastu võetud määrus nr 93 „Politseiametnike vormiriietuse kirjelduse kinnitamine“ RT I 1997, 39, 607 ja Vabariigi Valitsuse 23.10.1997 vastu võetud määrus nr 202 „Politseiametnike vormiriietuse kirjelduse kinnitamine“ muutmise ja täiendamine RT I 1997, 75, 1271 (määrused kehtetud)
- Vabariigi Valitsuse 29.07.1994 vastu võetud määrus nr 274 „Kõrgemate ja juhtivate politseiametnike vormiriietuse kirjelduse kinnitamine“ RT I 1994, 57, 968 ja Vabariigi Valitsuse 16.05.1995 vastu võetud määrus nr 210 „Kõrgemate politseiametnike vormiriietuse kirjelduse kinnitamine“ RT I 1995,49, 752 (määrused kehtetud)
- Vabariigi Valitsuse 29.09.1998 vastu võetud määrus nr 217 „Politseivormiriietuse kirjelduse ja vormiriietuse esemete kandmise tähtaegade kinnitamine“ RT I 1998, 86, 1415 (määrus kehtetu)
- Vabariigi Valitsuse 30.12.2008 vastu võetud määrus nr 191 „Politseivormiriietuse kirjeldus“ jõustunud 19.01.2009 RTI 2009,4,28 (määrus kehtetu)
- Vabariigi Valitsuse määrus „Politseiametnike vormiriietuse kirjelduse“ kinnitamise kohta, kinnitatud 14.06.1992 jõustunud 02.10.1992 RT 1992, 38, 488 (määrus kehtetu)

- Vabariigi Valitsuse poolt 28.12.1923 ja sõjanõukogu poolt 26.01.1924 kinnitatud Sõjainistri käsukirja nr 65-24 lisa Kaitseväe vormiriide, terarelvade, sõjalise varustuse ning rakmete joonistused saadaval rahvusraamatukogu digiarhiivist digar.nlib.ee/otsing/avaleht?pid=nlib-digar:23281 (28.03.2012)
- Vadi, M. Grupid organisatsioonis (Tartu Ülikooli kirjastus, 2001)
- Vadi, M. ja Siimon, A. Organisatsioon ja organisatsioonikultuur (Tartu Ülikooli kirjastus, 1999)
- Vanari, K. ja Beljajev, R. Õppimine ja õppimisoskuste arendamine täiskasvanuna (Tallinn: SKA 2005)
- Webster sõnaraamat internetis. websters-online-dictionary.org/credits/wordnet.html (10.4.2013)
- VII Riigikogu stenogramm IV istungjärk p 12 piirivalveseaduse eelnõu esimene lugemine. www.riigikogu.ee/?op=steno&stcommand=stenogramm&date=766839660&pkpkaupa=1&paevakord=1900001505 (08.04.2012)
- Wijka C. H, and Finchilescu, G. "Symbols of organizational culture: describing and prescribing gender integration of navy ships", Vol. 17 Journal of Gender Studies, September 2008 No. 3, 237–249
- Võime, L. „Eesti Piirivalvest 1918-1940“ Verbis Aut Re (Tallinn: SKA, 2007)
- Üksvärav R. Organisatsioon ja üksikisik (Tallinn: TEA, 2010)
- Üksvärav, R. Organisatsioon ja juhtimine (Tallinn: Valgus, 1992)
- Yeung, R. „Are School Uniforms a Good Fit? Good Fit?: Results From the ECLS-K and the NELS“ Educational Policy 2009 vol 23, pp 847- 875

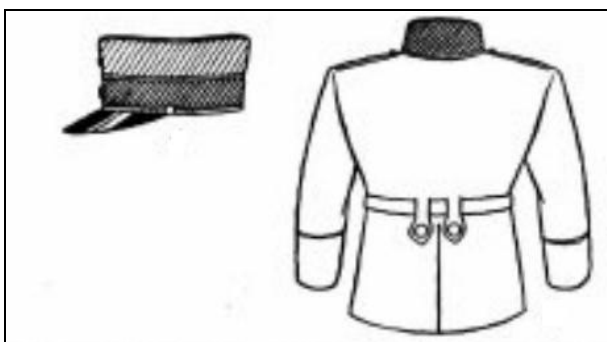
LISA 1 POLITSEI VORMIRIETUSE KUJUNEMINE PILDIS

Joonis 1. Esimene politsei vormiriietus 1919¹⁷⁹

Joonis 2. Politsei vormiriietus 1920¹⁸⁰

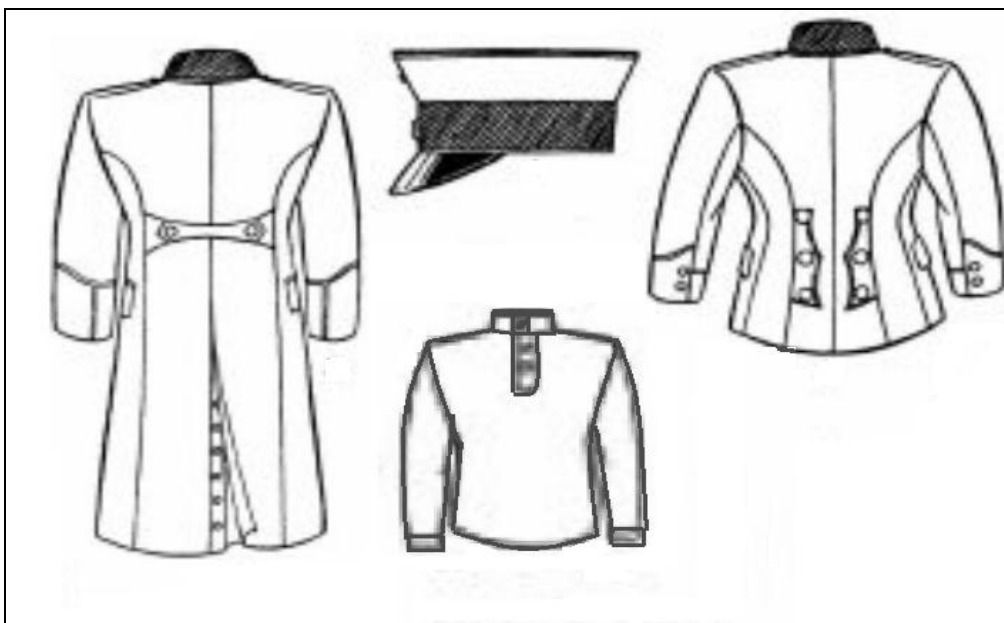

Joonis 3. Politsei vormiriietus 1922¹⁸¹

¹⁷⁹ *Supra nota* Pruunmaa, L. Politseileht nr 21/22, lk 558.

¹⁸⁰ *Supra nota* Pruunmaa, L. Politseileht nr 21/22, lk 590.

¹⁸¹ *Supra nota* Pruunmaa, L. Politseileht nr 21/22, lk 560.

Joonis 4. Politsei vormiriietus 1925¹⁸².

Joonis 5. Politsei vormipluus 1931.¹⁸³

¹⁸² *Supra nota* Pruunmaa, L. Politseileht nr 21/22, lk 563.

¹⁸³ *ibid*

Joonis 6. Politsei vormiriietuse 1935- 1940.¹⁸⁴

Joonis 7. Koertejuhid koos teenistuskoertega 1990. aastate keskel.¹⁸⁵

¹⁸⁴ *ibid*

¹⁸⁵ Politsei Juubeliraamat 90 juubeli puhul (Tallinn, 2008), lk 23.

Joonis 8. Politseiametniku teenistusvorm aastast 2000.¹⁸⁶

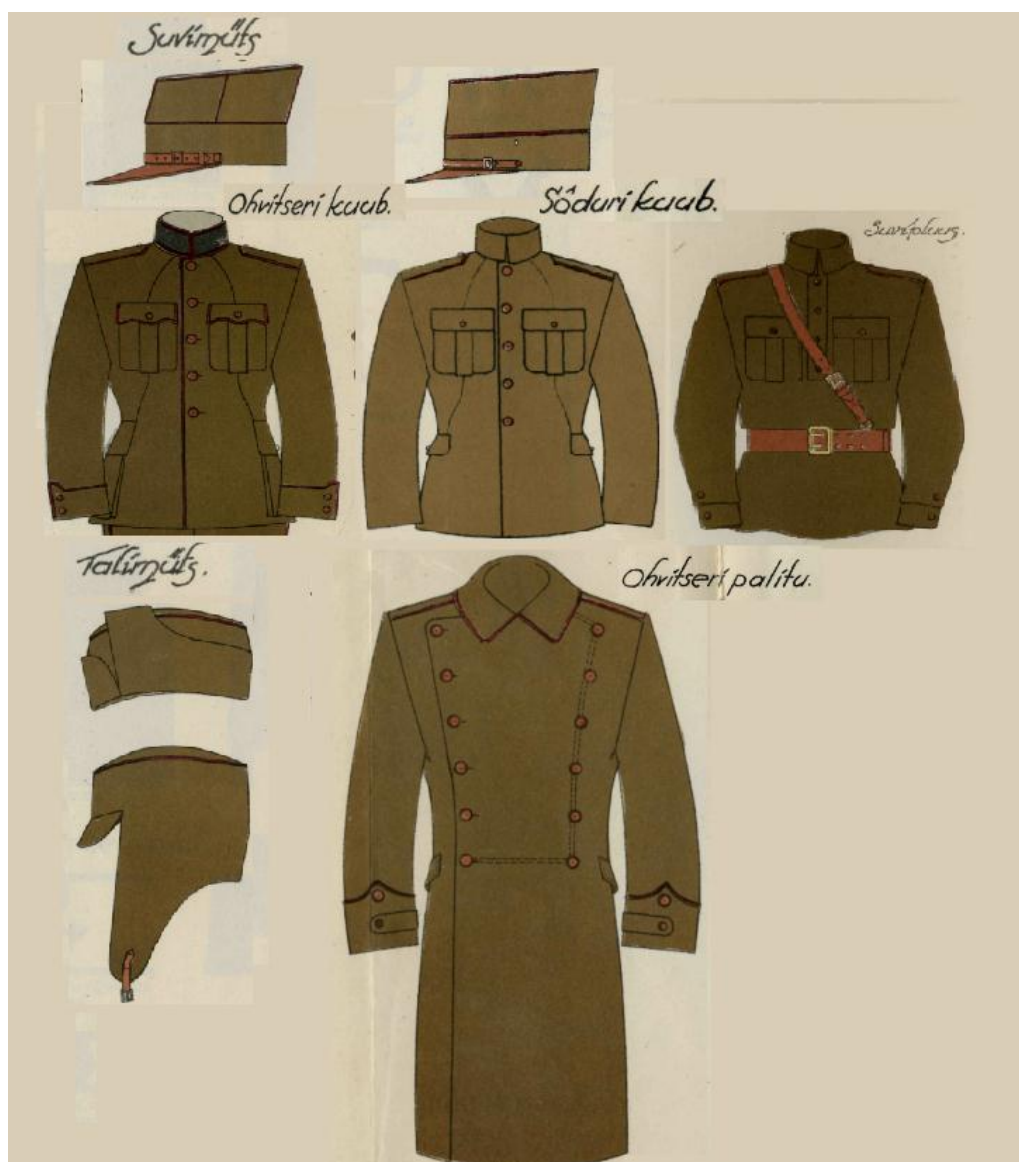

Joonis 9. Politseiametnike välivormiriietus aastast 2000.¹⁸⁷

¹⁸⁶ Politsei- ja Piirivalveameti siseveebi pildigalerii

¹⁸⁷ *ibid*

LISA 2 PIIRIVALVE VORMIRIIE TUSE KUJUNEMINE PILDIS

Joonis 1. Maaväe ohvitseride ja sõdurite teenistusvorm 1924¹⁸⁸.

¹⁸⁸ Vabariigi Valitsuse poolt 28.12.1923 ja sõjanõukogu poolt 26.01.1924 kinnitatud Sõjainistri käsukirja nr 65-24 lisa Kaitseväe vormiriide, terarelvade, sõjalise varustuse ning rakmete joonistused saadaval rahvusraamatukogu digiarhiivist <digar.nlib.ee/otsing/avaleht?pid=nlib-digar:23281> (28.03.2012)

Joonis 2. Maaväe ohvitseride ja sõdurite välivorm 1924¹⁸⁹.

¹⁸⁹ Kaitseväge vormiriide, terarelvade, sõjalise varustuse ning rakmete joonistused saadaval rahvusraamatukogu digiarhiivist </digar.nlib.ee/otsing/avaleht?pid=nlib-digar:23279> (28.03.2012)

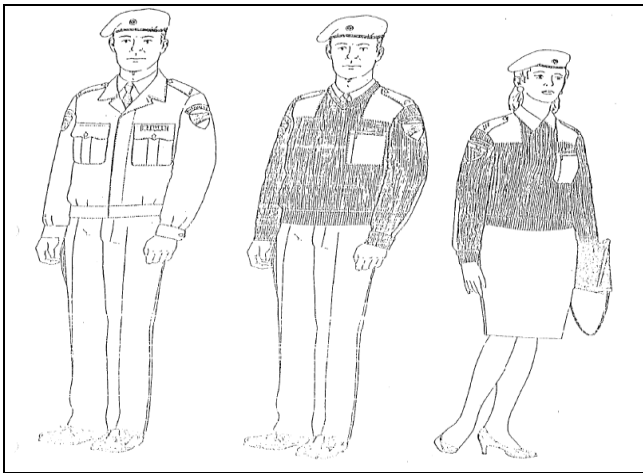
Joonis 3. Sõdurite ehk üleajateenijate vormiriietus 1936.¹⁹⁰

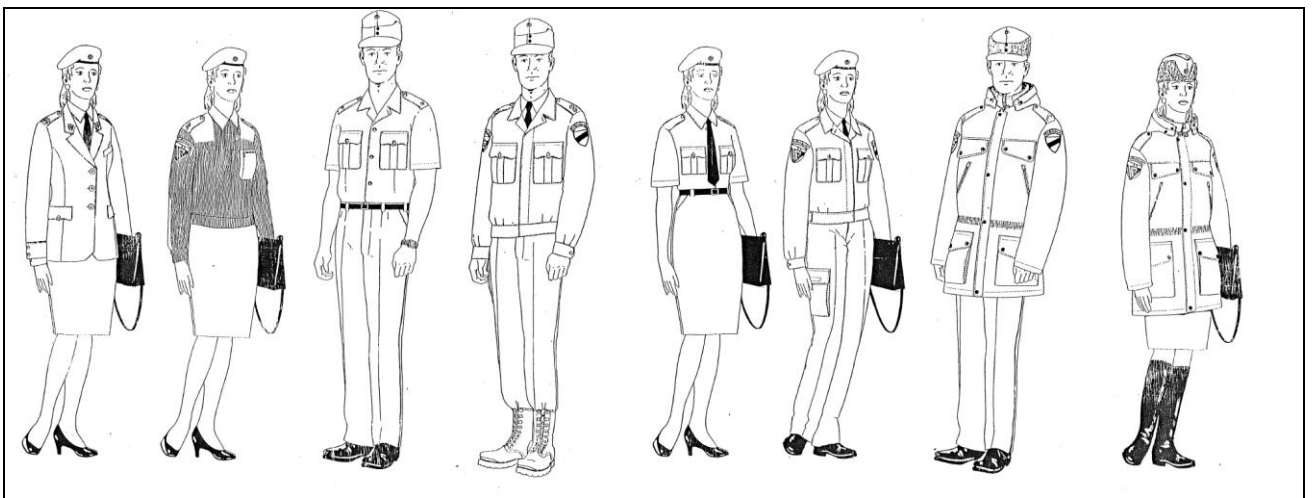
Joonis 4. Maaväe ohvitseride vormiriietus 1936.¹⁹¹

¹⁹⁰ Peaministri 22.01.1936 kinnitatud Kaitseministri käsukirja nr 15 lisa Kaitseväevormi kirjeldus 1936 kättesaadav Rahvusraamatukogu digiarhiivis <digar.nlib.ee/otsing/avaleht?pid=nlib-digar:13848&file_id=VAATAMINE_2_1> (28.03.2012)

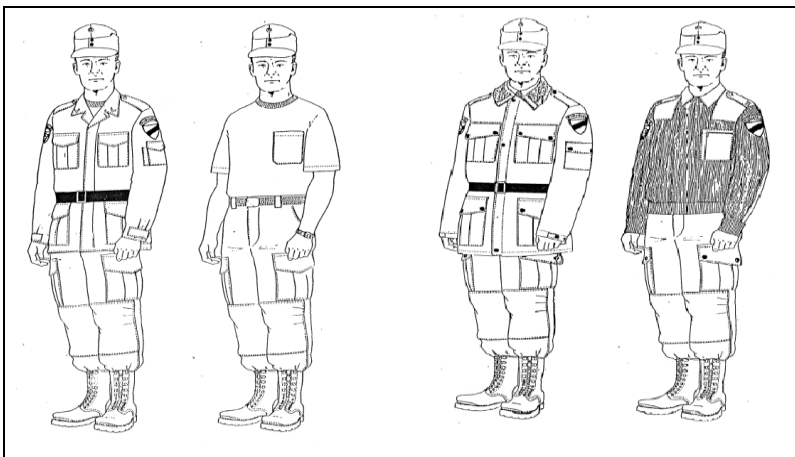
¹⁹¹ *ibid*

Joonis 5. Piirivalve teenistusvormid 1993.¹⁹²

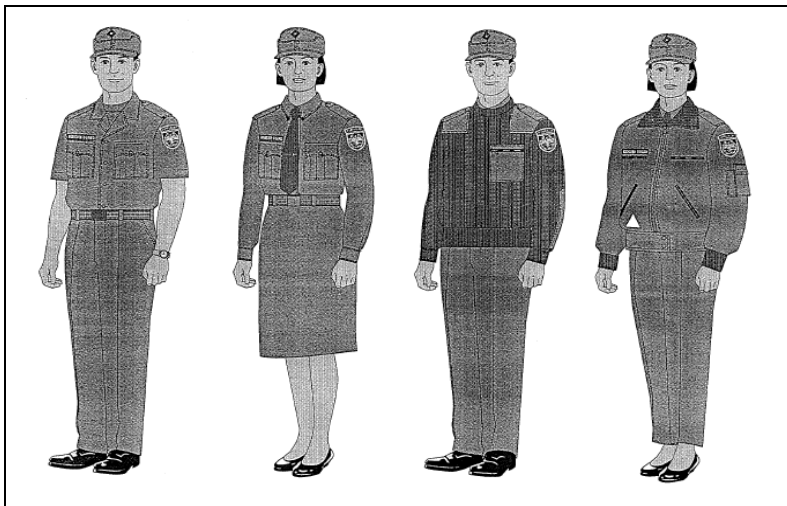
Joonis 6. Piirivalve teenistusvorm 1994.¹⁹³

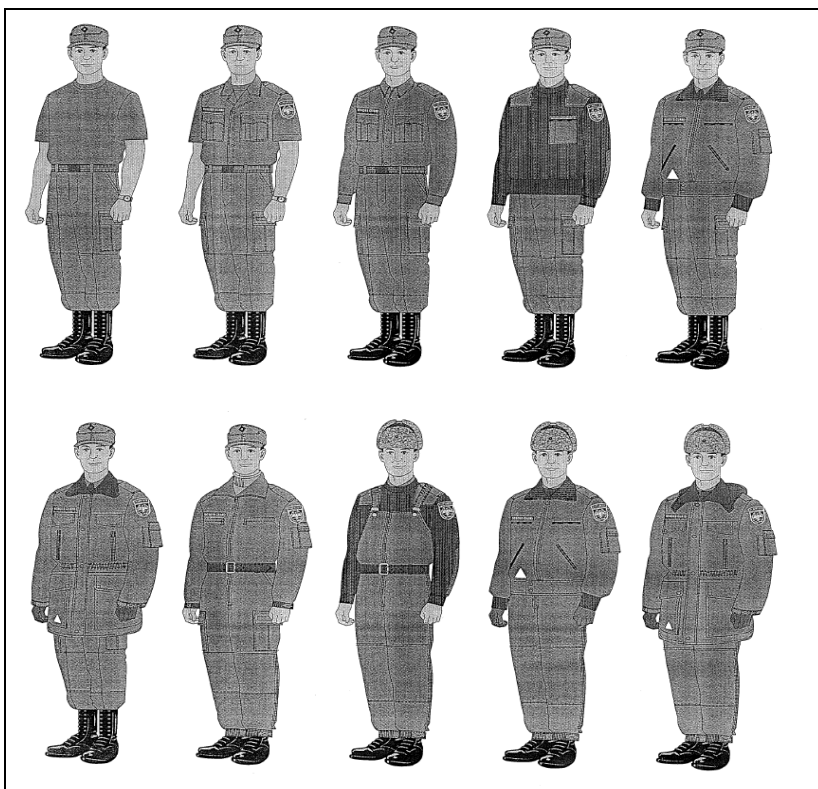
¹⁹² *supra nota* Kaitseväge vormiriide, terarelvade, sõjalise varustuse ning rakmete joonistused

¹⁹³ *supra nota* Eesti Vabariigi riigiasutuste, ettevõtete ja organisatsioonide mõne kategooria töötajate vormiriietuse kohta“

Joonis 7. Piirivalve välivorm 1994.¹⁹⁴

Joonis 8. Piirivalve teenistusvormid alates 1996.¹⁹⁵

Joonis 9. Piirivalve välivormid alates 1996.¹⁹⁶

¹⁹⁴ *supra nota* Vormirietuse kandmise ajutise korra kehtestamisest

¹⁹⁵ *ibid*

¹⁹⁶ *ibid*

8-nurkne	tumesinine			tumesinine, kõrgematel ametnikel tormirihma asemel kuldsest metallniidist punutud nõör		kõrgemate ametnike asemel määrati ära, et kuldseid esemeid võib kanda politsei peadirektor ja tema asetäitja	peadirektori ja tema asetäitja vormimütsi nokk on ääristatud kuldsete tammelehtedega, tormirihma asemel kuldsetest metallniitidest punutud nõör. Politseidirektori ja politseiprefektil on tormirihma asemel kuldsetest metallniitidest punutud nõör.	sama kuid politseiprefektid on saanud kaherealise tammelehepärja mütsinokale	sama	sama	KEKK direktorit ei ole enam määruses	sama
suvemüts	tumesinine											
talvemüts	tumesinine			tumesinine villane, naisametnik talvemüts on ilma nokata, kõrgemate politseiameetnike talvemütsi alaservas on 2mm laiune sinine kant		kõrgemate ametnike asemel määrati ära, et kuldseid esemeid võib kanda politsei peadirektor ja tema asetäitja	PD ja tema asetäitja talvemütsi ülaservas on sinine kant, nokk kuldsete tammelehtedega	sama kuid politseiprefektid on saanud kaherealise tammelehepärja mütsinokale	sama	sama	KEKK direktorit ei ole enam määruses	
kootud müts												tumesinine, pööratud äärega, mütsi äärel esikõmbluse kohal sõna POLITSEI, vasakul küljel tikitud vapilõvi
suvine nokamüts							tumesinine, kuue siiluga, esikeskõmbluse peal sõna POLITSEI,	sama	sama	sama	sama	sama

							vasakul küljel on tikitud vapilõvi					
talvine nokkmüts							tumesinine, sooja voodri ja allalastavate kõrvaklappidega, kuue siiluga, esikeskõmbluse peal sõna POLITSEI, vasakul küljel on tikitud vapilõvi	sama	sama	sama	sama	sama
eriüksuse talvemüts							villane, kootud ja nokkmüts on must	sama	sama	sama	sama	sama
jalgratturi kiiver							tumesinine	tumesinist või musta värvi	sama	sama	sama	tumesinist värvi
mootorratturi kiiver							valge	sama	sama	sama	sama	sama
kiivrisukk								kiivri lisandus kiivri sukkmüts	sama	sama	sama	
naiste suvemüts							tumesinine piloodimütsi tüüpi	sama				
talvine välimüts							tumesinine poolvillane, karusnahast allalastava käänisega	sama				
barett							tumesinine villasest materjalist kunstnahast või nahast kandiga	sama				
vormikübar							tumesinine, peadirektori ja tema asetäitja kübara rant on ääristatud kuldsete tammelehtedega	sama kuid politseiprefektid on saanud kaherealise tammelehepärga mütsinokale		sama	KEKK direktorit ei ole enam määruses	
mütsimärk	8-nurksele ja suve ja talvemütsile						eraldi pildina välja toodud	sama	sama	sama	sama	sama

mütsimärk 2	suve ja talvemütsile											
pluus	tumesinine											
blusoon	tumesinine			tumesinine poolvillane ulatub puusani		sama						
püksid	tumesinine											
viigipüksid				tumesinine poolvillane, naistele ja meestele kirjelduses püksid eraldi välja toodud		muidu meestel naistel sama, aga lampassid sinised on ainult politsei peadirektori ja tema asetäitjal	sama	sama	sama, kuid lampassikandjate hulka lisandusid erinevate valdkondade direktorid	sama	sama	sama
ratsapüksid				tumesinises t elastaanis aldavast riidest								
jalgratturi vorm						jakk on poolpikk tumesinine pikkade varrukate ja kapuutsiga, kapuutsi servas ja jaki alääres helkurpael jaki vasakul esihõlmal ja seljaosal sõna POLITSEI. Lühikesed püksid on tumesinised põlveni, pükste all on puuvillasest riidest tugevdusega jalgratturi retuusid. pikad püksid on tumesinised, altpoolt avanev tõmbelukk ja sisse õmmeldud helkurpael			jalgratturi särk on kollane ja lühikeste varrukatega, jakk on kollane ja pikkade varrukatega, püksid on tumesinised äravõetava sääreosaga	sama	sama	sama
pintsak	tumesinine											

vormikuub				tumesinises t poolvillase st riidest üherealine kuub. Meestel ja naistel on erineva suurusega rinnataskud		muidu meestel naistel sama, kuid politseipeadirektor ja tema asetäitja vormikuue krael ilustustused (mõõgaga tammelehed) politseidirektor ja politseiprefekti l tammelehed, politseiorkestri politseiametniku kuuekrael lüürakujuline ilustus	sama	Kadus ära naiste ja meeste kuue eraldatus	sama	sama	sama	sama
kriminalisti vest							tumesinine seljaosal sõna POLITSEI	sama	võib eeldada, et tegemist on kriminalisti vestiga, kuid määrusest seda välja ei loe	sama	sama	sama
naiste vest							naistele tumesinine, lahtise nurkaelusega, õlakutega	sama	sama	sama	sama	sama
välivorm								tekkis eraldi välivorm				
suvised välivormi püksid								tumesinine, pükste sääseosal helkurpaal	sama	sama	sama	sama
suvised välivormi jakk								tumesinine õlakutega, varrukatel helkurpaal, vasakul esihõlmal ja seljaosal sõna POLITSEI	sama	sama	sama	sama
talvised välivormi tunkepüksid								tumesinine, pükste sääseosal helkurpaal	sama	sama	sama	sama

talvine välivormi jope							tumesinine õlakutega, varrukatel helkurpael, vasakul esihõlmal ja seljaosal sõna POLITSEI	sama	sama	sama	kapuutsi enam ei ole
eriüksuse välivorm								sama mis välivormil, kuid musta värvi, varrukaembleemi kantakse paremal varrukal ja välivormil on äravõetav kapuuts	sama	sama	sama
mootorratturi välivorm								tumesinisest tunkedest ja jakist, mis on tugevdatud küünarnuki, põlve ja seljakaitsmetega Seljal ja rinnal sõna POLITSEI	sama	sama	tumesinine kombinesoon või jakk ja tunked või püksid
kombinesoon				tumesinises t impregneer ist pükste küljeõmblu ses lukk- kinnis, sääreosa alääres on ümbritsev helendusri b a		sama	eraldi suvine ja talvine ja eriüksuse kombinesoon, mis on must				
jope	tumesinine			tumesinises t impregneer ist lukuga, samast materjalist õlakud, võib olla äravõetav kunstkarus nahast krae		sama					

				ja kapuuts								
kriminaalpolitseiniku jope							tumesinine, vasakul esihõlmal ja seljaosal sõna POLITSEI	tumesinine, võib arvata et tegu on hoopis kriminaalametniku jopega, kuid määrusest seda välja ei loe				
maskeerimisülikond							eriüksuse politseiametniku suvine maskeerimisülikond on kolmevärvilisest kamuflaažist ja kaheosaline, talvine maskeerimisülikond on kaheosaline ja valget värvi	sama	sama	sama	sama	sama
villane mantel				tumesinises t villasest riidest kaherealine pandlavööga, õlakud, mantliriidest sinise villasest riidest kandiga karusnahast kraega	politsei direktori ja politseiprefekti mantlikrae mõlemal otsal kantakse ilustusi. Politseiorkestri ametniku mantlikrae mõlemal otsal kantakse lüürakululist ilustust	sama	sama, kuid politseiprefekt sai kanda krael mõõgaga tammelehti ja tavalisi tammelehti hakkasid kandma direktorid, aseprefektid nõunikud, ülemkomissarid ja komissarid	sama, kuid kraeilustuste kandjate hulka kuuluvad ka keskkriminaalpolitsei direktor, julgestuspolitseidirektor, KEKK direktor, politseikolledži direktor ja politseidirektor	sama	sama	sama	

mantel				tumesinises t impregneerist vööpannal on mantliga samas toonis, võib olla samas toonis kunstkarus nahast kare		politsei direktori ja politseiprefekti mantlikrae mõlemal otsal kantakse ilustusi. Politseiorkestri ametniku mantlikrae mõlemal otsal kantakse lüürakululist ilustust	sama	sama, kuid politseiprefekt sai kanda krael mõõgaga tammelehti ja tavalisi tammelehti hakkasid kandma direktorid, aseprefektid nõunikud, ülemkomissarid ja komissarid	ei ole enam välja toodud mantli materjali	sama	sama	sama
päevasärk	särk ja suvesärk helesinine ja valge			helesinisest või valgest puuvillasest ega kiudu sisaldavast materjalist	sama	sama	sama	sama	valgel päevasärgil ei ole varrukaembleemi	valgel särgil ei ole embleemi, taskuid ega õlakuid	sama	sama
suvesärk				helesinisest või valgest puuvillasest ega kiudu sisaldavast materjalist lühikeste varrukatega	sama	sama	sama	sama	sama	sama	sama	sama
T-särk						puuvillane, tumesinine, lühikeste varrukatega vasaku rinna piirkonnas sõna POLITSEI						muudeti spordisärgiks tumesinist värvi ümmarguse kaeluse ja lühikeste varrukatega vasaku rinna piirkonnas on sõna POLITSEI
pikeesärk						tumesinine, kraega, esikinnis kolme nõõbiga vasaku rinna piirkonnas sõna POLITSEI		lisatud, et võib olla nii pikkade kui lühikeste varrukatega	lisati taskud tumesinine või valge	sama	sama	sama

seelik	tumesinine naised kandsid sama riietust mis mehed, kuid pükste asemele võis kasutada seelikut			tumesinises t poolvillase st põlvesilmani ulatuva pikkusega		sama	seelikule tekkisid kaks taskut ja pikkus põlveõndlani	sama	sama	sama	sama	sama
lips	tumesinine elastikriie			tumesinises t riidest		lipsule on trükitud politseilogo	lipsule on sissekootud politseivapi kujutis	sama	sama	sama	sama	sama
sokid	mustad, tumesinine või tumehall			tumesinise d või mustad puuvillased või poolvillase d poolpika soonikust sääreosaga		sama	musta värvi	sama	sama	sama	sama	sama
jalgratturi sokid							valget värvi poolpikad	sama	sama	sama	sama	
eriüksuse sokid							eriosttarbelised ja musta värvi	sama	sama	sama	sama	
sukad või sukkpüksid				helehallid või beežid, puuvillases t, poolvillase st või tehiskiust		sama	beeži värvi ja kaunistusteta	sama	sama	sama	sama	sama
kingad	mustad nahast täistallaga või kontsaga											
meeste kingad				mustast nahast paksema tallaga ümara ninaosaga		sama	sama	madala kontsaga	sama	sama	sama	sama

naiste kingad				mustast nahast paksema talla, madala või poolkõrge kontsaga		sama	sama	sama	sama	sama	sama	sama
ratsasaapad				mustast nahast õhukese tallaga, pika kitsa säärega								
nöörsaapad				mustast paksust nahast roomiktallaga, madala säärega		samad	sama	musta värvi, paksema tallaga eest nõrkinnisega, saabaste soojustus ja ergonoomilisus võimaldavad täita politseile pandud ülesandeid välitingimustes	sama	sama	sama	sama
saapad	mustad nahast nõõritavad											
meeste saapad				mustast nahast paksu tallaja madala säärega, lukkinnitus		sama	sama					
naiste saapad				mustast nahast poolpika säärega lukkinnisega		sama	sama					
kummisaapad				paksust mustast kummist paksu tallaga			sama	sama	sama	sama	sama	sama

jalgratturi jalatsid							mustad, poolkõrged, tugevama tallaga	sama	sama	sama	sama	
mootorratturi saapad							mustast nahast paksu tallaga pika säärega	sama	sama	sama	sama	sama
eriüksuse saapad							spetsiaalsaapad poolkõrged paeltega, eriotstarbelised	sama	sama	sama	sama	sama
kindad	hallid kootud, mustad, või tumehallid nahast			tumesinised või mustast kootud või nahast sõrmikud		sama	sama	sama	tumesinist või musta värvi, võivad olla eriotstarbelised (sh tule- ja löikekindlast materjalist, vetthülgavad, niiskuskindlad, jalgratturi või mootorratturi kindad)	sama	sama	sama
veepolitsei saapad										veekogude politsei ülesannete täitmiseks on musta värvi heleda tallaga ja niiskuskindlad jalanõud	sama	
jalgratturi ja mootorratturi kindad							eriotstarbelised	sama				
eriüksuse kindad							eriotstarbelised tule ja löikekindlast materjalist	sama				
kootud jakk				tumesinises t villasest lõngast sügava kolmnurkk aelusega eest nelja suure vorminööbiga								

sviiter	tumehall villane kõrge kaelusega			tumesinise t villasest lõngast kolmnurk kaelusega puusani ulatuv, varruka tagaosal tugevuslapid	sama	kootud tumesinine õlakutega	kootud tumesinine kaeluse äär, varrukaotsad soonikkoes	lisati tasku	sama	sama	sama
pullover					kõrge kaelusega tumesinine villasest lõngast						
sall	hall poolvillane			tumesinise t riidest või poolvillasest lõngast	lisandus valge sall	sama	sama	sama	sama	sama	sama
kaelus						kootud tumesinine					
soe pesu						tumesinine kaheosaline	sama	värvi ei ole enam kehtestatud	sama	sama	sama
vihmakeep				tumesinise t impregneerist või muust vettpidavast materjalist kapuutsiga	seljaosale sinisel põhjal hõbedane kiri POLITSEI ja vasakul esihõlmal sama kiri						
vihmamantel						Vihmamantel tumesinine, puusa kohal klappidega käeavad ja vasakul esihõlmal ja seljaosas on sõna POLITSEI, varrukate alaosas ja esihõlmal on helkurpael	sama	sama	sama	sama	sama

ohutusvest				erkkollasest impregneeritud vasakul rinnaesisel sinisel põhjal hõbedane kiri POLITSEI, seljaosal turja kõrgusel hõbedane kiri POLITSEI			erkkollane helkurpaelttega, sügava kolmnurkkaelusega, eest lukuga ning vastab isikukaitsevahenditele kehtestatud nõuetele, vasaku rinna piirkonnas ja seljaosal on sõna POLITSEI		sama	sama	sama	sama
rihm	must kollasest metallist pandlaga			must kollasest metallist ühe keelega pandlaga	sama		kuldsest metallist pandlaga	sama	metallist pandlaga	sama	sama	sama
mask							tavaline lõike ja tulekindlast materjalist	sama	eriüksuse politseiametniku mask lõike ja tulekindlast materjalist	sama	sama	sama
sukkmüts							kootud poolvillasest materjalist näoosa avatud					
vöörihm	must, liikluspolitsei nooremispektor ja inspektor valge vöörihm koos õlarihmaga			mustast paksust nahast kollasest metallist kahe keelega pandlaga	sama		tekkis vöörihma komplekt, mustast või valgest paksust nahast					
lipsunõel				kollasest metallist, klambri peal politseivapi või väikese riigivapi	sama		kuldne, politsei vapiga või sõnaga POLITSEI	sama	sama	sama	sama	sama

				kujund								
küünarnuki, põlve ja seljakaitsmed							mootorratturile elastik materjalist	sama				
kabuur	must või valge nahast pealt lahtine											
embleem	sinisel taustal kirjaga EESTI POLITSEI			sinisel taustal kirjaga POLITSEI määruses eraldi pildina välja toodud								
kraeilustused				politseiprefekti mantli ja vormikuue krae mõlemal otsal kantakse kahe ristatud tammelehe kujutist, määruses eraldi pildina välja toodud								
pagunid	musta värvi			määrusega täpsustati, et mütsimärk, tärnid, vapikujutis ja ilustused on eraldusmärgid ja	õlakul kantakse vormikuue või mantliriidest õlakukatet							

					ametikohta auastmete hierarhia							
eraldusmärgid						lisandus pilt lüürast	kirjeldatud väga põhjalikult					
nööbid	kolme leopardi kujutisega, nii hõbedased kui kuldsed			kolme lövi kujutisega kuldsed								
nimesilt								sinisel taustal hõbedase niidiga tikitud ametniku ees- ja perekonnanimi, kinnitub takjapaelaga	sama	sama		
identifitseerimis silt									lisandus identifitseerimis silt kus on kajastatud žetooni number	lisandus eriüksuse identifitseerimis silt	sama	
ÕHTUVORM												
õhtuvormi kuub							musta värvi esindusõlakutega sabata fraki lõikega, kuuehõlmu hoiavad kaks suurt vorminööpi, mis on omavahel ühendatud kuldset värvi ketiga	sama	sama			
õhtuvormi püksid							taskuteta frakipüksid PD, PD asetäitjal ja prefektil sinised lampassid	sama	sama			

õhtuvormi seelik								sirgelõikeline ja kaetud lõhikuga, allääre kõrgus maast 15-20 cm	sama	sama		
õhtuvormi vest								musta värvi kahe taskuga ilma kraeta	sama	musta või valget värvi		
õhtuvormi särk								frakisärk	sama	sama		
kikilips								musta värvi	musta või valget värvi	sama		

Tabel 2. Kõrgemate politseiametnike vormielemendid

KÕREMAD JA JUHTIVAD POLISTSEIAMTNIKUD

vormielemendid	1992	1994	1995	1997	1997 muutmine	1998	2002	2004	2006	2007	2008	2009
kõrgempolitseiametniku sügis-talve mantel		Hall villane kaherealine, pagunid on bordoopunased kuldse servaga, mantli juurde kuulub mustast karusnahast krae										
müts		karusnahkne nokaga müts, mütsinoka kohal on kuldnööpidega kinnitatud kuldne palmik	hallist villasest riidest ümmarguse põhjaga, sinisest kalevist rummuga, kollasest metallist tammelehtedega ääristatud must lakknahast nokk									
kõrgempolitseiniku mantel		hallist impregneerist kahe reaga mantel pagunid bordoopunased kuldse servaga										
pintsak			hallist villasest riidest kaherealine, taskuklapi ühendusõmbluses rukkilille sinine kant, pagunid pintsaku materjalist	tumesinisest poolvillasest riidest kaherealine								
püksid			hallist villasest riidest ja küljeõmblusel lai rukkilille sinine kant	vormipükste küljeõmblusel sinised lampassid								

särk			helesinine või valge, suvesärk on lühikeste käistega									
seelik			hallist villasest riidest									
sokid			puuvillased või poolvillased tumehallid									
sukad			hallist või helebeežist puuvillasest, poolvillasest või tehiskiust materjalist									
kingad			mustad, naispolitseinikul võib kingakontsa kõrgus olla kuni 50 mm									
kõrgema politseiametniku paraadmunder		Bordoopunased pintsakud ja hallid püksid, valge päevasärk, bordoopunane lips ja vormimüts, kraerevääril on kaetud siidlameega, pükste küljeõmblusel kuldne lampass										
vormimüts		pintsakuga samas toonis										
lips		kullaga tikitud Eesti väike riigivapp	rukkiillesinisest riidest, alaosas kollase metallniidiga väikese riigivapi kujutis									
kõrgema politseiametniku munder		bordoopunane ja hallid püksid, muu sama nagu paraadmunderil,										

		kuid reväärid ei ole siidja lameega										
juhtivpolitseiametniku sügis-talve mantel		hallist impregneerriidest pagunid bordoopunased, pagunid bordoopunased, parema hõlma rinnaosas on bordoopunane tikand POLITSEI										
müts		karusnahkne nokaga müts, mütsinoka kohal on hõbenööpidega kinnitatud hõbedane palmik										
kraeilustus				mõõgaga tammelehe kujutis, määruses eraldi pildina välja toodud								
juhtiva politseiametniku mantel		Hallist impregneerist kaherealine vööga mantel, parema hõlma rinnaosas on bordoopunane tikand POLITSEI. Pagunid on bordoopunased ja mantli juurde kuulub nööpide või tõmblukuga kinnitatav kapuuts										

juhtiva politseiametniku munder	hall pintsak ja hallid püksid, helehalla päevasärk, hall lips ja vormimüts, taskuklapi ühendusõmblustes on bordoopunane kant, parema hõlma rinnaosas on bordoopunane tikand POLITSEI, varruka alaosas on auastet tähistavad hõbepaelad, pagunid on bordoopunased, pükste küljeõmbluses on bordoopunane kant										
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Tabel 3. Piirivalve vormirietuse areng 1992-2009.

vormielemendid	kinnitamise aasta					
	1992	1993	1994	1996	2007	2009
sinine kodukaitse vorm						
sviiter	sinine, must ja hall koos välivormiga					
jakk	sinine lõõtstaskutega					
püksid	reietaskutega sinine					
vormisärk	lühike ja pikk varrukas					
nokkmüts	sinine					
lips	musta värvi					
kingad	mustad või tumepruunid ainult ohvitseridele					
jope	sinine talvine ja suvine					
tunkepüksid	sinine					
nöörsaapad						
vöörihm						
kaitseväge välivorm						
jakk	lõõtstaskutega kamufleeritud kangast		kamufleeritud			
püksid	lõõtstaskutega kamufleeritud kangast		kamufleeritud			
barett	must, reservkompanii jaoks					
nöörsaapad	x		sama			
jope	lõõtstaskutega kamufleeritud kangast		lisatava sooja voodriga			
tunkepüksid	lõõtstaskutega kamufleeritud kangast		lisatava sooja voodriga			
sviiter	hall		hall			
nokkmüts	jäägrimüts		kamufleeritud			
talvine nokkmüts			kamufleeritud			
sooja voodriga saapad	x					
vormisärk	sinine		kaiteevärvi			
lips	must		must			
spordisärk	kaitsevärvi		roheline T-särk			
vöörihm	ohvitseridel portupeerihm		sama			
kindad			sõrmkindad või soojad labakindad			
muud vormid						
NA vorm	töö- ja välivormina NA roheline või dessantvägede kamufleeritud vorm lubatud kanda sinise talvejopega					
Rootsi Kuningriigi rannavalve vorm	mustjassinine mereosakonna ja laevade meeskonna					

	töötajatele					
PV vorm			Kehtestati vormielementide kandmistähtajad.	kehtestati uus rohelist värvi vormiriietus		
vormijakk/blusoon		hall	sama	naistele		
lühike talvejope		lülitati nimekirja ning selle soetamine toimus kandja enda kulul. Jope maksis 600 EEKi ja PVA maksis sellest pool kinni.	kunstkarusnahkse voodriga	meeste ja naiste joped olid eraldi		
pikk jope				meeste ja naiste joped olid eraldi		
lühike jope			halli värvi kunstkarusnahkse voodriga	meeste ja naiste joped olid eraldi		
mantel				ainult vanemohvitseridele		
viigipüksid		hall	sama	naistele ja meestele		
seelik		hall	sama	roheline		
vormikuub			halli värvi ja ainult naistel			
nokkmüts				roheline		
kübar				roheline	viltmaterjalist	must õhtuvormi kübar
panama/skautmüts					lisandus skautmüts	
suvine nokkmüts/välimüts			kamufleeritud kangast	naistele ja meestele		
talvine nokkmüts/välimüts			kamufleeritud kangast, vateeritud voodriga	naistele ja meestele		
talvemüts			kunstkarusnahkse äärisega hall	riidest		
sukkmüts				roheline, kootud		
barett		hall	roheline (ajateenijatel ja naispiirivalvuritel)			
vormisärk		hall	helehall, lühikeste ja pikkade varrukatega	roheline naistele ja meestele erinevad	helerohelised	
välivormi särk			kaitsevärvi			
sviiter	sinine	hall	sama	roheline		
fliisjakk					lisandus fliisjakk	
jope	sinine ja kaitseväe		kamufleeritud kangast ja lisavoodriga			
välipüksid	sinine ja kaitseväe	hall	kamufleeritud kangast	roheline		
tunkepüksid			kamufleeritud kangast ja lisavoodriga	roheline		
jakk			kamufleeritud kangast			
kombinesoon				roheline		
T-särk			roheline			
lips			must	roheline		

kindad			hallid või mustad, villased või nahast	mustad		
vormikuub			hall, naispiirivalvuritele	roheline		
kingad		mustad	mustad			
nöörsaapad		mustad	mustad	maaväe ja mereväe saapad		
talvesaapad			mustad kõrge säärega naispiirivalvuritele	meestele ja naistele		
kummisaapad				mustad		
vihmakeep				roheline		
püksirihm				roheline		
vöörihm			must	must		

LISA 4 VAATLUS

Aeg: 05.01.2012 – 11.04.2012

Asukoht: Politsei- ja Piirivalveamet

Vaatlust teostati erinevates PPA struktuuriüksustes, ruumides sees ja välitingimustes. PPAs puudub kehtiv vormiriietuse kandmise eeskiri. Politseiametnikud peaksid järgima Politseiametis kehtinud heade kommete ja tavade eeskirja ning Piirivalveametis kehtinud vormikandmise eeskirja. Vaatluses jälgiti kolme aspekti:

- Staabiametnike vormiriietuse kandmist igapäevases töös
- Välitöötajate vormiriietuse kandmist tööülesannete täitmisel
- Vormiriietuse kandmist lõunapausidel ja erakorralistel koosolekutel

VAATLUSPROTOKOLL

05.01.2012 Peadirektori nõupidamine - Osalesid prefektid, põhivaldkondade osakondade juhid, KKPO ametnikud. Kokku 9 politseiametnikku, kellel vormikandmise õigus.

Tähelepanekud: Vormiriietust kandsid KKPO juht, 2 ametnikku ja 1 prefekt. Nõupidamise lõppedes panid ametnikud sisevormile peale isiklikud üleriided.

05.01.2012 Põhja prefektuuri Pärnu mnt 139 4. korrus staabiametnike külastus - Korruse peal töötab ca 30 piirivalve- ja korrakaitsebüroo ametnikku.

Tähelepanekud: Vormi kannab 3 korrakaitsebüroo ametnikku ja piirivalvebüroo talituse juht. Lõunale minnes pani korrakaitseametnik vormiriietusele peale isikliku jope.

25.01.2012 Põhja prefektuuri juhtkonna nõupidamine. - Osalesid prefekt, büroode juhid, talituste ja teenistuste juhid ning ametnikud, kokku 11 inimest (sh 2 inimest kellele vormiriietust pole ette nähtud).

Tähelepanekud: Vormiriietust kandis korrakaitsebüroo, koordinatsioonibüroo ja piirivalvebüroo juht ning 1 koordinatsioonibüroo ametnik, kokku 4.

15.03.2012 evakuatsiooniõppus Tartu arestimajas - Õppusel osalesid Lõuna prefektuuri korrakaitsebüroo territoriaalsete ja funktsionaalsete struktuuriüksuste ametnikud.

Tähelepanekud: Õppusel osalejatest pooled ei kandnud välitingimustes mütsi, üks ametnik kasutas mütsi asemel kapuutsi, sisetingimustes kanti sviitri all vormipluusi ilma lipsuta ning lahtiste kraenööpidega.

11.04.2012 peadirektori nõupidamine - Osalesid 1 prefekt, põhivaldkondade osakondade juhid ja erinevate valdkondade ametnikud. Kokku 11 politseiametnikku, kellel on vormikandmise õigus.

Tähelepanekud: Vormiriietust kandsid korrakaitsepolitseiosakonna juht ja 3 ametnikku. Nõupidamise lõppedes pani üks ametnik selga vormijope, kuid mütsi ei pannud, 2 ametnikku panid selga erariided.

Kokkuvõtte: Kuigi PPAs puudub ühtne vormikandmise eeskiri jätkatakse osaliselt vormikandmise eeskirja ning heade kommete ja tavade järgimist. Vormikandmise motivatsioon ikkagi nõrk. Ligi 60 vormikandjast (kelle on vorm ette nähtud) kandis seda vaid 16 ning 5 neist kandsid koos isiklike riietega. Välivormi kanti ilma mütsita.

LISA 5 EKSPERTINTERVJUUDE KÜSIMUSTIK JA TULEMUSED

1. Milleks on Teie arvates vaja politsei vormiriietust?

Tabel 1. Vormiriietuse roll politseitöös (allikas: ekspertintervjuud, autori koostatud)

Valdkond	Vastused	Tunnussõna
Kriminaalvaldkond	Et täita organisatsioonile ettenähtud ülesandeid, eriüksuse puhul kaitseriietus, eriüksused peavad erinema tavapolitseinikust Politseivormil on riiki esindav visiitkaart. Tavakodanikule, kes ei puutu politseiga kokku, on vormiriietus kui preventatsioon, see kutsub korrale ja distsiplineerib. Politseiametnikule on see kui mugav tööriietus.	kaitseriietus, tööriietus, preventatsioon, distsiplineeriv, eristuv, visiitkaart
Korraldusvaldkond	Eristumiseks, tööd tehes on vaja selgelt ja visuaalselt eristust, et tõhusalt tööd teha. Teistest eristatav, näitab, et tegu on ametnikuga, jõu näitamine organisatsioon kui selline, kuuluvust organisatsiooni. Inimestega erariietes suhtlemine ei anna seda mõju. Vorm muudab inimese välimuse ametlikuks esinduslikuks. Et eristuda ja et näidata, et on tegemist teatud asutusega.	eristuv, organisatsiooni kuuluvus, jõudu demonstreeriv, ametlik
Piirivaldkond	Ennekõike korda tagav eesmärk, olgu ta sinine või mis iganes värvi aga ta toob inimesed maapeale tagasi ta on nõuetav tegevus ja rahustav tegevus, kodanike mõistes nad peaksid tundma turvalisust, et üks vormis ametnik liigub kuskil ringi. Esiteks organisatsiooni kuuluvus, nii kuidas me välja paistame. Ja tänaval olles peame olema eristatavad, kui inimese aitajad ja kogukonnakeskne politsei, et inimene teaks kes on politseinik. Ja teiseks tekitab ka sisemise side ja ühendab inimesi ühes struktuuris. Inimene kes selle selga paneb juba ise muutub asjalikumaks, kontrollib, mida ta räägib ja ta muutub ametnikuks, kui ta vormi selga paneb. Oma noorkadetina esimese vormiga oli uhke tunne, olin hingega asja kallal - vorm oli oluline. See sisemine side, kui inimene ise, kui ka need erinevad meeleolud mida tunnend kui vormi kannad. Et rahvas näeks, et on võimuesindaja, et olla nähtav, alati ei pea olema füüsiline jõud, vaid see kutsub korrale, ei pea sekkuma. Teine asi on mugav teenistuses kasutada vormi. Mugav tööriietus, annab	korda tagav, preventatsioon, organisatsiooni kuuluvus, eristav, tööriietus, distsiplineeriv

	märku ja kustub inimese korrale see on kõige õigustatum.	
Kodakondsuse- ja migratsiooni valdkond	<p>Leian, et vorm tähendab sissepoole ühtekuuluvustunnet ja väljapoole tähendab ta ühtset visuaalset identiteeti ja seost konkreetse organisatsiooniga. 1 funktsioon peame olema rahvale tuvastav ja kaugele ära tuntav. Kupud enam ei loe, kuppudega on kõik sassis. Korrakaitse peab kuidagi erinev - vorm peab olema ühtne, sealt ei tohi kajastuda, kes on millisel järjel. Peab tagama ka selle, et tööriietuses ühtlustada klienditeenindajate väljanägemist.</p> <p>Vanasti püüdsime ühetaolist riietust, see oli raske. Vormiga on väljanägemine väga soliidne ja kliendid saab korrale kutsutud.</p>	<p>ühtne identiteet, organisatsiooni kuuluvus, tuvastatav, äratuntav, korralekutsuv</p>
Kaitsevägi	<p>Et eristuda kõigist muudest üksustest ja esindada organisatsiooni. Inimesed tahavad kuuluda gruppidesse ja neid gruppe saab identifitseerida mingite väliste tunnustega, nagu vorm. Politseivorm distsiplineerib (teisi) ja tuvastab politseid. Ilma vormiriietusega ei ole võimalik seda tööd teha.</p>	<p>eristuv, organisatsiooni kuuluvus, distsiplineeriv</p>

2. Politsei on prestiižikas asutus ja tema usaldusväärsus rahvaküsitluste andmetel kasvab. Kas politseimundril on Teie arvates selles oma osa ja kui siis milline?

Tabel 2. Vormiriietuse mõju usaldusväärsele (allikas: ekspertintervjuud, autori koostatud)

Valdkond	Vastused	Tunnussõna
Kriminaalvaldkond	<p>Kindlasti on, ta peab välja nägema väga korrektne, et ta tooks kaasa ainult positiivseid emotsioone, pluss lahendeid. Ta peab nägema hea välja, kes tahab rääkida kortsus politseinikega. On, välimus. Igapäevases riietuses tuleb ka vaadata korrektsust, tööriietusest vastavas keskkonnas ja vastav riietus. Kunagi öeldi politseivormi kohta koolivorm, täna enam ei öelda. Saksa kolleegid tundsid huvi meie vormi kohta, kui neil oli plaanis sinisele vormile üle minna. Võrrelduna ärimaailmaga – kui sinuga suhtleb kenas ülikonnas inimene, siis see äratav usaldust. Lohakas või kortsus riietusega inimesega, olgu ta ükskõik kui jõukas või kui austusväärne, tema peale ei vaata keegi.</p>	<p>JAH, korrektsus, vastav riietus, usaldus, austusväärne</p>

Korraldusvaldkond	<p>On, kindlasti on - näide, kutsemeistrivõistlustel alustas Peeter Oja oma esitlust politseimaine analüüsiga, tema esimene ütlus oli, et teil on ilus vorm ja te näete selles väga head välja - ilmselgelt politseivormi välimus annab politsei usaldusele väga palju kaasa. Kindlasti on - korraliku vormirietusega ametnik on usaldusväärsem ja austust tekitav jne. On küll, välimus on hästi oluline, kui ma rääpalt riides olen, siis see vähendaks mu usaldusväärset. Loomulikult - kui inimene näeb siis saab usaldada, erariietuses või muus riietuses ei oleks usaldusväärne ja nähtav</p>	JAH, austus, välimus oluline.
Piirivalvevaldkond	<p>Loodan, et on, aga roll on selles, kui hea üks politseinik välja näeb. Inimene peab vormis ka hea välja nägema, talle peab see vorm sobima. Neli numbrit suurem jope ja lühikesed püksid ei tekita usaldust. Kui ta on rääpakas, siis sellel on hoopis vastupidine ja hoopis naeruväärne roll. Kindlasti on. Eesti politseivorm on ilus, ta on läbi aja muutunud, kunagi oli ta lihtsatest vahenditest tehtud, tal ei olnud efektset välimust. Kui ta on ilusasti disainitud, siis saab ta näidata oma jõudu ja olemasolekut, siis on vormil oma mõjus. Kui vorm on ilus ja mõjus siis see tekitab usaldust. Kindlasti, kui ta on viigitud ja korrektne. Aga piirivalve oli ikka parem. Kindlasti on, ta jätab korrektse mulje - ta annab ühtse vaate organisatsioonile, oleme siis ühte nägu ja ühiste eesmärkidega, et tagada siseriiklik julgeolek. Vormi mõjul näeme ühtsed välja ja see tingib usalduse. Loob ühtset muljet, me ei pea inimesega otse suhtlema, aga inimesel on meist mingi teatud mulje, kui on politseinik, ju on korralik ja annab kindlustunnet.</p>	sobivus, efektsus, jõud ja olemasolek, mõjus, vaade organisatsioonile, ühised eesmärgid, sisejulgeolek, ühtne mulje, kindlustunne
Kodakondsuse- ja migratsiooni valdkond	<p>On. Meie usaldusküsitlused on küsitud kõiki inimesi, teadmata kas tal on konkreetne kontakt politseiga või ta on lihtsalt politseinikku eemalt näinud. Minu arvates on politseivorm üks ilusamaid vorme Eestis ja inimene näeb tänaval politseiniku ilusas vormis. Ilusat inimest vormis näha (enamus meie politseinikke on ju heas füüsilises vormis), miks usaldus ei peaks tekkima, see on suur ja oluline osa. Mulle ei meeldi, kui riigiesindaja kannab teatud olukordades näiteks fliise ja läbides lennujaamas piirikontroll ja minu arvates need inimesed fliisides ei esinda Eesti riiki nii nagu peaks. See on nagu kodune riietus, see ei ole see, mida ma kodanikuna ootan. Ma ootan naeratust ja ka muud head teenindust, aga fliis segab.</p> <p>Mundril on seos, kindlasti - süvendab inimeses usaldust. Politseinik vormis ja erariides on kaks täiesti erinevat asja.</p> <p>Inimese jaoks on oluline, et see kes minuga suhtleb on politsei, kes äratav usaldust.</p>	JAH, riigi esindus, hea füüsiline vorm.

Kaitsevägi	<p>Ei. Ikka on, ootuse sümbol, sellest inimesest on oodata seda, et ta on abivalmis aga range, heatahtlik aga nõudlik. Ehk siis tunnused, mida me ootame sellest organisatsioonilt, väljenduvad tema välimuses ja see tõstab õigustatud ootust, et sa saad abi nendele probleemidele, mis seda ametnikku puudutavad on. Milline vorm on, kui vorm on korras, viisakas ja istub hästi, siis jääb viks ja viisakas mulje. Mõjub. Väga vajalik.</p>	<p>JAH, EI</p> <p>õigustatud ootus, nõudlikkus, organisatsiooni väljendus, mõjus.</p>
------------	--	---

3. Politseivorm peab täitma mitut funktsiooni: olema organisatsiooni ja riigi tunnus, tagama kandjale maksimaalse kandmismugavuse, kaitsma ametnikku teenistuskohustustest tulenevatest ohtudest ja omama esteetilist väärtust. Millist funktsiooni täidab Teie arvates politsei vormiriietus täna paremini ja miks?

Tabel 3. Vormiriietuse juures kõige enam arvestatud funktsioon (allikas: ekspertintervjuud, autori koostatud)

Valdkond	Vastused	Tunnussõna
Kriminaalvaldkond	<p>1 kaitsma ohtude eest, 2 riigitunnus, 3 mugavus 4 esteetilisus.</p> <p>Patrullvormil on kandmismugavus. Juhtkonna ja klienditeenindajate osas - organisatsiooni ja riigitunnus. Aga riigitunnus võiks olla sümboolikana rohkem näha. See annab ametnikule lisaväärtust, ta esindab siis riiki ja tunneb et ta on riigile vajalik, see motiveerib. Kindlasti kõiki tunnuseid, aga korrakaitse hindab oma nurga alt jne. Oleneb valdkonnast. Vormi koostavad ja arenduse panevad kokku need, kes asjaga kokku ei puutu. Praegu on see juba parem, aga iga valdkond teab ise milline funktsioon olulisim on.</p>	<p>riigitunnus, oleneb valdkonnast</p>
Korrakaitsev aldkond	<p>Kindlasti eristumine, oled ju riigi esindaja selles vormis. Organisatsioonitunnus ja esteetilisus, teistega 100 % nõus ei ole. Ohutus, esteetilisus ja riigitunnus on samaväärsed.</p>	<p>riigitunnus, esteetilisus, organisatsiooni tunnus.</p>
Piirivalvevaldkond	<p>Riigitunnust ta täidab: On olemas politseivapp, riigitunnust küll ei ole, aga vapp on. Oleme selle teel, et sinine vorm oleks sama mugav kanda kui oli seda PV vorm. Välivormi puhul täidab mugavust, sisevormi puhul esteetilisust. Esteetilisus minu vaatevinklist - hea et on vest. Organisatsiooni tunnus, esteetilisus, kandmismugavus ja siis ohutus. Esmalt ikkagi tuvastatakse, et tegemist on politseiametnikuga, siis ohutus on sisse delegeeritud. Mugavus on erinev igas valdkonnas.</p>	<p>riigitunnus, mugavus, ohutus</p>

Kodakondsuse- ja migratsiooni valdkond	Raske on diskuteerida mugavuse ja ohutuse osas, seda saavad konkreetselt öelda kandjad, kuid ma arvan et riigifunktsiooni ja esteetilisust ta täidab küll. Organisatsioonitunnus ja esteetilisus. Riigitunnus, esteetilisus, välipolitsei on ohutus, mugavus on istujatele ka oluline	esteetilisus, riigitunnus.
Kaitseväge	Organisatsiooni kuuluvust. Ma ei oska organisatsiooni siseselt seda hinnata aga väljast vaadates, tundub, et organisatsiooni kuuluvus on kõige esimene. Staatuse sümbolina on ta ennast õigustanud väga hästi. Oma riigi politsei see kõlas algusaastatel väga hästi. Staatuse sümbol, ka kaitseb ametnikku. On siis täielikult sobilik töötegemiseks, tali- ja suvivorm olemas.	organisatsioonikuuluvus, staatuse sümbol, mugav tööriietus

4. Praegune politsei vormiriietuse arendustegevus toetab politsei funktsioonipõhist tegevust. Kas Teie ametikohal praegust politsei vormiriietust on Teie arvates mugav kanda?

Tabel 4. Vormiriietuse mugavus (allikas: ekspertintervjuud, autori koostatud)

Valdkond	Vastused	Tunnussõna
Kriminaalvaldkond	Mina ei kannan, ja raske on midagi arvata, aga ma arvan et on mugav vorm. Meil on kõik hästi, meie saame oma üksusele valida tööeripärast ja töökeskkonnast. Me ei saa ühe vormiga kõiki ülesandeid täita ja me ei kannan seda, mis meil seljas ei ole mugav, sest see takistaks meie ülesande täitmist. Ei, jube palav sisevorm on. Vorm on ilusamaks ja kaasaegsemaks läinud. Mulle väga meeldib vorm. Kui lasin õmmelda vormi ja ma tundsin selles ennast hästi, aga materjal on palav ja torgib.	eriüksuse riietus mugav, tööeripära, sisevorm palav, torgib.
Korraldusvaldkond	Jah, muidugi, loomulikult - suuresti olen kontoritöötaja ja see riietus mida ma vajan kontoritöö tegemiseks, see politseivormi näol täidab oma eesmärgi, ehki ega ta ei anna ka midagi juurde. Minu ametikohast tulenevalt ei anna midagi juurde. Ta eristab mind kui riigi esindajat, aga muus osas ei anna, ei peagi andma. On küll, olen mugav inimene ja ei meeldi ülikonda kanda. On mugav on küll jah, kui iga päev ei pea pintsakus olema siis on ok. On tehtud mugavamaks aga teha on veel, üldiselt kiidan heaks.	sisevorm mugav, pintsak ebamugav.

Piirivalvevaldkond	pole sinist vormi veel selga pannud ja ma ei tea. Mina loen küll mugavaks, jah pintsak mitte aga muidu küll. On küll jah.	pintsak ebamugav
Kodakondsuse- ja migratsiooni valdkond	Võib-olla igas olukorras ei ole. Vahest tundub, et vorm matab seda õblukest naisterahvast patrullis. Jah, ma ei vingu - niikaua kuni ei kasuta ballistikat niikaua on kõik ok. Materjalid on ajale jalgu jäänud. Villane müts jätab koleda mulje kiri vajub viltu ja tekitab allergiat On jah mugav.	suured riided, materjalid vanad ja karedad, sisevorm mugav.

5. Kaitseväelastelt küsiti - Kas saate aru politsei teenistusastmete hierarhiast ja kas see on teie jaoks oluline aru saada?

Tabel 5. Teenistusastme tunnuste tähenduse mõistmine (allikas: ekspertintervjuud, autori koostatud)

	Kaitseväelane majori auastmes	Kaitseväelane vanem-leitnanti auastmes	Kaitseväelane kapteni auastmes
Kas saate aru?	Ei ole kursis organisatsiooni välise inimesena.	Saan aru küll, ülesehitus on loogiline.	Ei saa.
Kas on oluline aru saada?	Oleks oluline - väliselt võiks olla arusaadav, et kas tegemist on kogemustega inimesega või mitte.	Ei ole oluline	Ei ole oluline. Politsei on politsei (peab olema) mis sisemiselt see nende enda asi. Tsiviilile peab politsei olema üldine mõiste.

6. Suur tähtsus on politseiorganisatsiooni ametnike väljanägemisel. Selle järgi kuidas vormi kantakse kujuneb välja organisatsiooni stiil. Millised stiilelemendid vormiriietusel vajaksid Teie arvates täiustamist ja kas kandmise eripärad vajaksid regulatsiooni täpsustamist?

Tabel 6. vormiriietuse ja regulatsioonide arendusvajadused (allikas: ekspertintervjuud, autori koostatud)

Valdkond	Vastused	Tunnussõna
Kriminaalvaldkond	<p>Täiustada pole suurt vaja, jätame päris hea mulje, aga reguleerida oleks vaja - kes seda kannab ja kes ei kannab.</p> <p>Tavavormi kandmisel peaks ära määratlema millisel ajal mida kantakse, Hooajalisus plakatina välja tuua. Oluline on näha välja korrektne ja olla eeskujuks teistele, see ei võta üldse palju ressursi.</p> <p>Õeldakse, et kübar on ilus paraadvormi juurde, minu arvates see ei sobi, see on kübara mõnitamine, sest kübar on daamidele, mitte sõjaväelastele (oleme ju poolmilitaarsed). Mugavuse küsimus ka, väga noortepäraseks ei tohiks minna. Kõige tähtsam on hingavus ja materjal, peab olema hingavus kehale, jalanõud on läinud väga heaks.</p>	<p>regulatsioon, millal kantakse, mida kantakse,</p> <p>kes kannab, eeskuju, kübar välja.</p>
Korraldusvaldkond	<p>Väljanägemine on väga okei, on vaja arendada kandmismugavust, riidematerjali osas. Vihmases tingimuses, märgub väga kiiresti ja regulatsioonipoolt selles mõttes, et kuidas seda vormi üldse kanda tohib. Tänavapildis kantakse vormi erinevalt, võib-olla on meil neid elemente liiga palju, et on võimalik liiga paljude elementide vahel valida. Regulatsiooni ei peakski täiustama kõike ei suuda kirja panna, materjali peaks täiustama ei muudaks midagi, võrreldes algusaastatega välimuselt kenamaks ja kasutaja sõbralikumaks.</p> <p>Kandmine vajaks täpsustamist.</p> <p>Regulatsioon on suhteliselt paigas, suurused peaks olema täpsemad, vastavalt kandja suurusele.</p>	<p>liiga palju elemente, täiustama materjali, kes kanda tohib, kuidas kanda tohib, suurusnumbrid vastavalt kandja mõõtudele.</p>
Piirivaldkond	<p>Sinine vorm peab õmmeldama igale inimesele selga, see teeb lõpuks vormi ja taga inimesele selle mugavuse. Aga kindlasti on regulatsiooni vaja kandmise eeskirja, kuna inimesed võtavad vormikandmist suvana. Rohelise poole pealt tulijatel on distsipliin, politseipoole peal kantakse vormiriietust segamini erariietusega. Peab olema ette antud, sinna minnes oled sellises vormis, teise kohta teine vorm. See peab olema reguleeritud. Puudu on regulatsioon, siis saab arutada millised erinevad elemendid vajaksid muutmist või arendamist.</p> <p>Regulatsioon tuleks paika panna, püksid tõmbavad mustust külge, pintsak sutsu lühem.</p>	<p>individuaalõmblus, kandmise eeskiri, erariietusega koos kandmine, vormikandmise distsipliin.</p>

	<p>Pigem mõned vormielemendid, jopede osas ehk. Piirivalves oli kindlalt paigas, mida millega kanda, politseis ei ole, hulle konflikte ka näinud ei ole.</p> <p>Pikk jope sisevormi peal on kohmakas.</p>	
Kodakondus- ja migratsiooni valdkond	<p>Teenindajatel peaks olema täiesti oma vorm ja ma leian, et regulatsioon peab igal juhul olema, see on hädavajalik. Migratsiooni valdkonnas, kus ei ole vormikandmise traditsiooni, tahaks me väga teada kuidas vormi kanda, kuidas välja näha vormis.</p> <p>Oleme täna ajateenija tasemel, saame selle, mis on ja ei oska eriti kasutada. Selleks, et kanda tänast vormi välja, pead olema VÄGA heas füüsilises vormis. Ülakeha katvaid elemente võiks täiustada. Politseivormi funktsionaalsus peitub selles, et seal on palju taskuid, ükski politseivorm ei saa olla aga multifunktsionaalne. Ta peaks võimaldama ka ballistilisuse, mistõttu tuleks taskuid vähendada või pigem viima taskud varrukatele, püksisäärtele. Medbacki tasku ei ole halb mõte. Ballistiline varustus peaks olema peal, mitte all. Materjaliturg on läinud teistsuguseks, politseivorm ei pea olema libe. Vorm peaks olema võimalikult militaarne ehk taljes või ümber ja kasutada tuleb kihilisust. Alumine kiht hästi vastu ihu, pealmised kihid õhuvahedega. Kombineerida T-särki pikkade varrukatega. Võõrihma ja politseivormi peaks arendama koos.</p> <p>Regulatsioon on väga oluline, klienditeenindaja seisukohalt ei ole muret.</p>	<p>regulatsioon, kuidas vormi kanda, kihilisus, taskud varrukatele ja püksisäärtele, vormiesemete koos arendamine.</p>
Kaitsevägi	<p>Praegu on päris hästi, vormikohast peakatet võiks kanda. Ma ei tea kas peavad või ei pea kandma, aga ilma mütsita on nilbe. Kindlasti täpsustada kandmisregulatsiooni.</p> <p>Tundub et kujunduselemente on liiga palju, see teeb tavakodaniku jaoks asja keeruliseks ei teagi, kas on naistel mantlid ja muu?</p> <p>Jah. Ka kaitseväes on vaja täiustada, materjalid mõned ei sobi, näiteks villane.</p>	<p>müts peas, regulatsioon, liiga palju elemente, materjalid.</p>

7. Kadestate Te mõnda organisatsiooni (Eestis või välismaal) nende mundri praktilisuse pärast, nende mundri atraktiivsuse pärast või nende mundri imidži pärast? Miks?

Tabel 7. Kas mõne teise organisatsiooni või riigi vormirietusest on midagi üle võtta? (allikas: ekspertintervjuud, autori koostatud)

Valdkond	Vastused	Tunnussõna
Kriminaalvaldkond	<p>Ei. Meie vorm on täitsa tasemel, iga vorm eeldab funktsiooni täitmist. Päästeametnikelt võiks üle võtta lampasside hierarhia, kuna kui politseivormi puhul võtta kuub ära, siis jääb järele sinised püksid aja valge särk ehk nagu koolilõpetaja. Väljanägemine on väga tähtis, patrullvorm peab olema praktiline, klienditeenindajal ja passikontrollis ei ole vaja patrullvormi.</p> <p>Meie oma noore riigina oleme piisavalt atraktiivsed võrreldes teiste militaarstruktuuridega. Pigem rõõmustan, et me nii tublid oleme.</p>	Oleme atraktiivsed, lampasside hierarhia.
Korraldusvaldkond	<p>Kaitsevägi - erinevaid vormielemente, mida annaks kombineerida ei ole väga palju ja samas piisavalt, et oma funktsiooni väga hästi täita. Kaitsevälased näevad vormi kandes ühesugused välja, nad ei ole erinevad ja nad on praktilised. Selles mõttes on vormiarendus läbi mõeldud ja selle vormi praktilisus on hästi läbi mõeldud.</p> <p>Meil on suhteliselt hea vorm, me elame päris hästi. Meeldib Soome politsei paraadvorm, mis on nagu natuke vanamoodne, natuke retro hõngu.</p> <p>Ei oska kedagi kadestada. Päästjatel on ilus valge pluus.</p> <p>Lipsud võiks naistel olla ristlipsud.</p> <p>Eesti politseivorm on suht silmapaistev näeb parem välja kui mõne teise riigiasutuse vorm.</p>	Kaitseväge praktilisus, Päästeameti ristlipsud
Piirivalvevaldkond	<p>Sinisena kadestan neid, kes saavad kanda rohelist vormi, kuna see on selga õmmeldud ja see kukkus paremini välja kui politseil. USA armee ja politseivorm on atraktiivsed. Püksi viik löikab näpu pooleks ja kandmise kord ja distsipliin on range. Piloodid õhuväes, lendurite vorm. Ei kadesta, Vorm on meil täitsa normaalne.</p>	USA politsei ja armee distsipliin ja korrektsus

Kodakondsuse- ja migratsiooni valdkond	<p>Ei kadesta, ma leian tõesti, et meil on kõige ilusam vorm. Võibolla selle pärast, et mulle meeldib sinine värv.</p> <p>Võiksime kasutada kaitseväe vormi näitel USA armee riietuse kihilisust, taskud! Nad näevad head välja, tootearendus, testitud.</p> <p>Meeldis piirivalve vorm mereväelased, roheline mõjub silmale rahustavalt.</p>	USA armee kihilisus ja tootearendus
Kaitsevägi	<p>Suuremate riikide armeedes, ma mõtlen britid ja USA, vormi arendus on läbimõeldum. Meil jääb aegajalt mulje, et vormi arendavad need, kes istuvad kontoris ja kes seda vormi pärast ise ei kannu. Et vorm on tehtud mitte neile inimestele kes seda peavad kandma.</p> <p>Kõige funktsionaalsem vorm oli II Maailmasõja lenduritel, sest neil oli vorm vajadusepõhiselt ja alles siis vaadati, et vorm oleks esteetiline. Politsei põhiülesanne on preventatsioon, seega peab ta olema esteetiline.</p> <p>Ei kadesta kedagi, USAs on ehk suvisele perioodile rohkem mõeldud, Eesti laiguline ei lase õhku läbi. Meie materjalid -villane, kinnised saapad kontoris, need vajavad muutmist.</p>	USA armee vorm ja suvised materjalid, funktsioonipõhine

8. Miks on Teie arvates Eesti politseivorm sinist värvi, mitte, mõnda muud värvi?

Tabel 8. Miks on politsei vormiriietus sinist värvi? (allikas: ekspertintervjuud, autori koostatud)

Valdkond	Vastused	Tunnussõna
Kriminaalvaldkond	<p>Sinine on kõige ilusam, värv täidab kõige rohkem seda funktsiooni mida politseilt oodatakse.</p> <p>Sinine värv on ELis kõige rohkem tuntud politseivormi värv. Tulevikus minnakse ilmselt sinna suunda, et kõik Euroopas hakkavad välja nägema sinised. See võiks küll olla ehk veidi tumedam. Et inimene, kes liigub EL-is ringi saab aru, et tegemist on politseinikuga.</p> <p>Praktilisus ehk, see tumesinine, äkki midagi ajaloost, selline preventiivne pool viisakas korrektne ja vormis aga mitte neonroosas, et silma paista. Selline viisakas kontori värv, pigem neutraalne ei ärrita, roheline värv on veel</p>	täidab funktsiooni, EL ühtne politsei värv, praktilisus, korrektsus, soliidus.

	mahedam aga mittesobilik politseis.	
Korraldusvaldkond	<p>Ma arvan, et see on tulnud naabritelt – soomlastelt.</p> <p>Ei tea, äkki Euroopast tulenev nõue, sest ka Saksamaa läheb üle sinisele. Soomlastelt üle võetud autod on ka sinivalge, embleem ka sinivalge see sobib kõik kokku sini-must valge.</p> <p>Väljakujunenud praktilisus, või mingi muu.</p>	EL ühtne politsei värv, praktilisus.
Piirivaldkond	<p>Eesti aegsetest traditsioonidest ehk, võib-olla on see kuskilt üle võetud. Ehk on selline üldlevinud värv. Ma ei usu et see on mere või kellegi silmade värv. Ma arvan, et see on võetud üldstandard, enamuse naaberriikidel on sinine politsei vormiriietus.</p> <p>Et kõige ilusam värv, Eesti sini-must valge, pole päris lipuvärv aga Ajaloost võib-olla ja mõned mõjutused meie eelkäijatega.</p>	enamlevinud politsei värv
Kodakondsuse- ja migratsiooni valdkond	<p>Kindlasti on mingi mõistlik seletus, aga ma ei usu, et seal on mingi ajalooline külg. See sinine toon on minu arvates väga hästi õnnestunud. Võib-olla sellepärast, et tumesinine on piisavalt praktiline aga samas ka sellist tooni, et olla piisavalt erk, et olla esteetiliselt ilus ja märgatav. Psühholoogiline aspekt, sinine kui rahu värv, punane ei saa olla ja must liiga agressiivne.</p> <p>Ma ei tea. Äkki on mingi ajalooline põhjus, aga ma ei kujuta ka ette, et mis värvi ta siis veel võiks olla, kui mitte sinine. Sinine on hea valik.</p>	praktilisus, esteetilisus, märgatavus, psühholoogiline rahulikkus.
Kaitsevägi	<p>Eks ta põhineb mingitel traditsioonidel.</p> <p>Sinine on ilmselt soliidne, funktsionaalne ja prestiižikas ning hakkab hästi silma.</p> <p>Sinine rahulik, normaalne ja hakkab silma, eristav väljas.</p>	solidsus, funktsionaalsus, prestiižikus, rahulikkus, eristavus.

9. Eesti politseil on mitmeid erinevaid funktsioone ning paljud neist funktsioonipõhistest gruppidest kannavad tavavormiriietusest erinevaid vormielemente nii värvi, kui tegumoe poolest. On see Teie arvates õige või saaks enamust neist funktsioonidest täita ka tavalises politsei sinises vormiriietuses?

Tabel 9. Kas politsei ja eririietuse vormielemente võib kombineerida? (allikas: ekspertintervjuud, autori koostatud)

Valdkond	Vastused	Tunnussõna
Kriminaalvaldkond	<p>Mitmeid funktsioone saab täita sinises politseivormis. Enamust saab täita sinises patrullvormis. Piiripunktides ei pea olema roheline vorm. Piiripunktide vahelisel alal võiks olla roheline. Kiirreageerijatel ja eriüksusel on kindlasti muud vaja. Piiril on vaja eristuda, mootorratturitel on vaja teist riietust. Kõigil on õigustatud.</p>	<p>piiril eristuda, funktsioonist lähtuv riietus</p>
Korraldusvaldkond	<p>Arvan, et enamuse funktsioonidest saab täita politseivormis, erisused ainult kiired, künoloogid, piirivalvurid maastikul.</p> <p>Õige on, et on erinevat vormi. Eriüksus ka tumedas vormis, aga siis ainult eriüksus, mitte mingi järeletehtud. Piiril on ülemaailma roheline, võiks jääda roheline - kes spetsiifilise tööga ei tegele võiks eristuda varrukaembleemiga, et oleks teada, millise struktuuriüksusega tegemist on.</p> <p>Kiiretel ei anna midagi muuta vahetada.</p>	<p>varrukaembleemid, vähendada erigruppe</p>
Piirivalvevaldkond	<p>On õige, need erigrupid on niipalju spetsiifilised, riie peab olema vastupidavam ja mingil hetkel peavad nad eristuma tavapolitseinikest. Võib-olla mitte kõik aga rohelised on rohelised, mootorratturid on mootorratturid, ja eriüksus ja kiired on ilmselt maailma tava, et nad on mustas, seda pole mõtet muuta.</p> <p>Kindlasti ei pea olema ühesugune. Peab vaatama ülesandeid, jõulisematel üksustel, kes peavad oma jõudu demonstreerima ja kodanikke distsiplineerima, peabki olema erinev. Et kui sellist politseiametnikku näed, siis mingit lollust tänaval teha ei taha. Samas, see peab olema mugav, et oma funktsiooni täita ja kõik pudinad küljes kanda, peab olema praktiline, seda ei saa teha tavavormis.</p> <p>Peaks ikka eristuma. Gruppide arv võiks väiksem olla, aga erirühmad mustas, ei näe mõtet. Organisatsiooni sees ei peaks nii palju eristama. See must värv ei anna juurde. Piirivalvur, toll jne aetakse segamini, kui meil on organisatsiooni sees palju erinevaid gruppe, siis see teeb asja veel keerulisemaks.</p>	<p>funktsioonist lähtuv riietus, vähendada erigruppe, segadust tekitav</p>

Kodakondsuse- ja migratsiooni valdkond	<p>Värvile võib-olla ei ole olulisust võib-olla piiril ainult. Olulisem on tegumood või kuidas ta on tehtud, tegumood peab lähtuma tööülesannetest. Eriüksuse vorm peab olema teistsugune, kuid tulevikus erineb vaid kaitsevarustus. Võiks olla vorm nr 1, vorm nr 2.</p> <p>Väga õige on, igal funktsioonil oma vorm.</p>	muutub kaitsevarustus, funktsioonist lähtuv riietus
Kaitseväge	<p>Kindlasti on mingi ühisosa, mis võiks olla kõigil ühine, see oleks majanduslikult mõistlik. Teisest küljest mingi osa peaks olema vormielementidel erinev. Võib-olla on näiteks kiiretel vaja mingit tilu-lilu vesti. Oleneb ka millisest materjalist on patrull vorm, et kas selles saab kõiki ülesandeid täita.</p> <p>Ei saa, Kui töö spetsiifika on kontoris või suhtlemine avalikkusega, siis on ühed nõuded, siin funktsioonipõhisus võiks varieeruda materjalide valikul.</p> <p>Olgu talvevorm soe ja suvevorm õhku läbilaskev ja tegelikult kõik toodi ühe mütsi alla? Kui tööd organisatsioonis erinevad, siis eri värvid siiski eraldi, et eristada.</p>	funktsioonist lähtuv riietus, eristatavus.

10. Tänapäevases organisatsioonis on näha mitmeid politseiametnikke, kelle tööülesanded seda võimaldaks, kuid, kes ei kannu tööülesannete täitmisel vormiriietust. Millest see Teie arvates tingitud on ja kas see on Teie arvates õige?

Tabel 10. Vormiriietuse igapäevane kandmine. (allikas: ekspertintervjuud, autori koostatud)

Valdkond	Vastused	Tunnussõna
Kriminaalvaldkond	<p>Ma arvan, et see ei ole õige, aga kõik ei peaks kandma. Need, kes teevad karjääri neil oleks vaja. Ma arvan, et see on mõtlemises kinni.</p> <p>Keskriminaalpolitseil ei oleks kõigil vormi vaja aga osasid kasutatakse või kaasatakse ka patrulltegevusse.</p> <p>Normi ei ole kehtestatud, selle pärast ei kannu ja materjal ei sobi.</p>	normi ei ole, kõigil ei ole vaja

Korraldusvaldkond	<p>Politseiametnik peaks vormi kandma, see on ehk laiskusest, on lubatud vormi mitte kanda ja siis ei kantagi ja mis seal salata ka häbenetakse. Näide, töölaua taga on vormis, kuid sööma minnes või avalikku asutusse asju ajama minnes, kiputakse vormi vahetama erariietuse vastu. See on ehk tingitud sellest, et vormis saadakse rohkem tähelepanu ja inimesed ei soovi palju tähelepanu.</p> <p>Ei pea õigeks et ei kanta, kes peaksid kandma. Mugavusest ei kanta, kui tal ei ole selliseid ülesandeid, kus ta puutuks kokku klientidega.</p> <p>Ikkagi mugavus, aga tegelikult ikkagi peaks.</p> <p>Päris õige ei ole, peaks ka maja siseselt ise kanda vormi, mugavus võib-olla.</p>	normi ei ole, häbi, mugavus,
Päriivaldkond	<p>Reaalelus, kontoris ja staabis, ei ole inimesel vaja olla vormis, see ei anna midagi juurde. Kui sa lähed nõupidamisele, siis küll, aga oma tööd laua taga tehes ei ole vaja. Kui on vaja reageerida, siis on see vorm sul kapis ja saabki välja joosta.</p> <p>Kui ametnik ei suhtle kodanikega, siis seda ma ei pane pahaks. Kui vaadata välimist sidet, siis peaksid kõik inimesed ikkagi olema vormis, aga kindlasti peavad olema need ametnikud vormis, kes inimestega suhtlevad.</p> <p>Ei ole õige. Raha kokkuhoid isikule. Mugavusest - oma riietes tunded mugavamalt ja paremini</p> <p>Peaks kandma küll, kui ei kanta, siis on see laiskus. Mugavuse asi ja tööloogiline, kas sa tuled kodust vormiga vms.</p>	iga päev pole vaja, mugavus,
Kodakondsuse- ja migratsiooni valdkond	<p>Kui ametnik ei esinda avalikku võimu suhtlemisel kliendiga või talle ei ole asutuse esindusfunktsiooni, siis ei tohiks olla see vormi kandmine väga kohustuslik. Aga samas ametnikud, kes suhtlevad inimestega ja esindavad meie organisatsiooni ja meie riiki, siis nende puhul on see vormikandmine väga oluline.</p> <p>Avalikul suhtlemisel peab olema mingi vormielement või tunnus, et inimesel tekib arusaam, et mina räägin selle asutuse esindajaga ja tema esindab riiki.</p> <p>Meil on praegu selline „sigri-migri“ ja see aitaks need erinevad valdkonnad kokku liita. See, et mindi politseivormiga üks ühele üle, võibolla tõesti tegi mõnele valdkonnale haiget.</p> <p>Kui inimene otseselt ei puutu kokku kodanikega, siis ei ole see rikkumine. Saapa ja välipüksiga ei taha kogu aeg käia.</p>	ühtlustamine, kõigil ei ole vaja, mugavus,

	Mugavus ehk. Piirivalvurid võivad olla veel vanas kinni.	
Kaitsevägi	<p>Distsipliini küsimus ja juhtide nõudmise küsimus ja ei pea õigeks, et ei kanta. Kui on vorm ette nähtud, siis tuleb seda kanda.</p> <p>Ma arvan, et neil on häbi ja ma arvan, et see ei ole õige. On inimesi kellel on munder vastuvõetamatu, paraku satub neid inimesi tänasel kehvadel tööjõuturul ka politseisse ja nad ei tunne end selles organisatsioonis hästi ja siis nad ei kanna vormi. See kelle põhimõtted ühtivad selle organisatsiooniga, see kannab vormi. Salajasi operatsioone teostades ei ole vajalik, kui igapäev, siis vajalik. Isegi politsei asutuses ühtlustab nii mehed naised, et mingid „tibid“ ei käiks lühikeses seelikus.</p>	<p>peab kandma, distsipliin, häbi, ühtlustamine</p>

11. Millisena kujutate ette politseivormi 10-15 aasta pärast?

Tabel 11. milline on politsei vormiriietus 15 aasta pärast? (allikas: ekspertintervjuud, autori koostatud)

Valdkond	Vastused	Tunnussõna
Kriminaalvaldkond	<p>Oluliselt väljanägemiselt ei muutu, aga kandjale on ehk mugavam ja ratsionaalsem ja sinine.</p> <p>See on seotud EL- tuleb ühesugused vormid nii tava, patrull ja erisused. Eristav vaid riigitunnuste järele. Need suudab siis eristada „vaenlase“ seast.</p> <p>Materjali muutus.</p>	mugavam, materjal muutub, sinine
Korraldusvaldkond	<p>Suures plaanis ei tohiks muutuda. Kindlasti peaks muutuma materjal. Sisevormi materjalile ei heida midagi ette, välivormi materjal ei ole kasutajasõbralik, see peaks muutuma. 10 aasta jooksul muutub kõik ja politseivorm peaks käima arendusega kaasas, kui kuskil muutub materjal, siis võiks politseivormi materjal ka ajaga kaasas käia.</p> <p>Võiks minna praktilisemaks - tänane välivorm suuresti ei ole praktiline. Näide kaheosaline politseivorm ei ole väga hästi läbi mõeldud. Talvevormi pikk jope läheb varustusvööle peale ja ta ei ole turvaline, politseinikud on viga saanud just nimelt seetõttu, et pikk jope tõmmati üle pea ja politseinik muudeti tegevusvõimetuks.</p> <p>Mugavana, ilusana, tegelikult on ju päris hea vorm.</p> <p>Praktilisem, mugavam, nägusam, tegusam.</p>	materjal muutub, praktilisem, mugavam, ilusam,
Piirivaldkond	<p>Kandjale kindlasti kasutajasõbralikum materjalilt kui olemuselt, hingavad ja võimalikult vähe allergiat tekitav aga värv on ilmselt ikka sama, väheusutav et seda keegi muutma hakkab, võib-olla elemente juures aga politseinik näeb kindlasti parem välja, kui ta seda täna teeb.</p> <p>Suures plaanis ehk ei muutu, pidulik vorm ja pintsak jääb ikka samaks, materjalid ja tegumood muutuvad välivormi elementides, aga üldpildis jääb ikka samaks tumesinisena - kihilised suve-talvejoped.</p> <p>Vorm on olemas, näide ka eliitkoolid omavad vormi, see näitab organisatsiooni ühtsust ja ma arvan, et see jääb.</p> <p>Elab oma elu mugavusmaterjalidega. See on organisatsiooni märk.</p>	materjal muutub, kihilisus, sinine, organisatsiooni märk, ühtsus,

<p>Kodakondsuse- ja migratsiooni valdkond</p>	<p>Käib ajaga nii kaasas ja inimese järgi, väga kähku väga kiiresti riietumisvõimalus, Inimesega arvestades ja meie asutuse üks tunnusmärk, Inimesel peab olema arusaam kellega ta suhtleb.</p> <p>Pikkade pükstega, materjal hingav, leegi kindlusega, vormi püksid peaks olema kuue taskuga, <i>velcro</i> kinnitusi, säärel <i>medback</i>, võõrihm on fikseeritud pükste külge, politseivormis 3 erinevat särki - T-särk spordi tegemiseks, polosärk, <i>velcro</i> kinnitus mõlemal varrukal ja patrullisärk, kehaosa on vastu ihu kõrge kaelusega, varrukad ripstock kangast selja või rinnapealt ühendatud, torsoosa võrgust, diagonaalis lukuga tasku, varrukad suletavad vasakul käel pastaka tasku, küünarnuki alused topelt materjalist. Politseiväljope taljes eraldatava fliismaterjalist voodriga. Nimesildid varruka peale, mitte rinnale. Materjal stretš. mütsid - suvemüts, talvemüts, fliisist „bibo“, mis võimaldaks ka kiivri kandmist. Mõõdud võiks minna tähemõõtu (L, M XL/R). Vest ei peaks olema kollane helkurriba aitab.</p> <p>Politseiniku funktsioonipõhine, mugav, sinine, hea materjal.</p>	<p>kiirelt rietatav, organisatsiooni märk, funktsioonipõhine, uued materjalid, taskud varrukatel, kihilisus.</p>
<p>Kaitsevägi</p>	<p>Samasugune nagu täna, aga vaadates ühiskondliku arengut, tundub et musta või tumesinist värvi peetakse politseile liiga agressiivseks ja politseinikud peaksid rohkem „<i>treehuger</i>“-id ja lillelapsed olema. Ikkagi loodan, et samasugune nagu täna.</p> <p>Arvan, et 10 aasta pärast on kuritegevus tunduvalt väiksem ja pole enam vaja nii palju preventiooni. Vorm ei ole enam välivorm, ta on midagi muud, kui tekib vajadus järelevalve järgi, siis on selleks vorm, aga igapäevaselt mitte. Me parandame vormi ja organisatsiooni eelnevate kogemuste baasil, aga tulemused on midagi muud. Kes oleks arvanud 10 aastat tagasi, et PV ja politsei ühte heidavad.</p> <p>Tegelikult lihtsamad ja elemente vähem, võimalusi optimeerida, kuid edaspidi ikka sinine, vahetus keeruline.</p>	<p>sama, sinine, vähem elemente, vähem vormikandmist.</p>

LISA 6 KÜSITLUSE ANKEET

Politsei- ja Piirivalveameti vormiriietus

Täna, et oled nõus panustama oma aega ning kaasa mõtlema vormiriietuse arendamisele.

Vormiriietus on politsei kui institutsiooni märgiline osa, seda nii politsei organisatsioonikultuuri osana kui ka politseiametniku identiteedi kandjana. Organisatsiooni vajadus vormiriietuse järele tuleneb tema tegevuse eripärast ning vajadusest eristuda ülejäänud elualade esindajatest oma funktsiooni täitmisel.

Ametnike vormidega varustamine ja vormikandmise kord olid eraldiseisvates asutustes täiesti erinevad. Praegune politsei vormiriietus on välja arendatud politseifunktsioonide jaoks 2000. aastal ning piirivalve vormi arendati viimati aastatel 1995-1996. Kodakondsuse- ja migratsioonivaldkonna töötajad hakkasid vormiriietust kandma alates 2006. aastast, kuid sedagi vaid vähestel, järelevalvega seotud ametikohtadel.

Organisatsioonikultuuri seisukohast on oluline ühtne väljanägemine, mis annab organisatsioonist selge pildi.

Seetõttu olen koostanud SKA magistriõpingutel valmiva magistritöö raames uuringu, et analüüsida PPA vormiriietuse üldist kontseptsiooni ning esitada lähtekohad PPA ühtse vormiriietuse arengukava koostamiseks.

Uuringu on heaks kiitnud PPA uurimistöode kooskõlastamise komisjon ja SKA.

There are 25 questions in this survey

KÜSITLUS POLITSEI- JA PIIRIVALVEAMETI VORMIRIETUSE ARENGUKAVA KOOSTAMISEKS

1. Töötan PPA-s *

Valige **ainult üks** järgnevatest:

- politseiametnikuna
- avaliku teenistujana (k.a. lepingulisena)

2. Valdkondlikult kuulun PPA-s *

Valige **ainult üks** järgnevatest:

- kriminaalvaldkonda
- korrakaitsevaldkonda

- piirivalvevaldkonda
- kodakondsuse- ja migratsioonivaldkonda
- administratsiooni valdkonda
- siseaudit/sisekontroll

3. Ametikohalt töötan PPA-s *

Valige **ainult üks** järgnevatest:

- juhi ametikohal
- spetsialisti ametikohal

4. Teen oma põhitööd *

Valige **ainult üks** järgnevatest:

- välitööl (patrull, arestimajad, väljasaatmiskeskus, kordonid jne)
- sisetööl (kontoritöö, valvelaud, klienditeenindaja jne)
- erigrupp (märul, koerajuht, eriuksus, mootorrattur, ATV, laeva meeskonnas jne)
- administratsioonis

5. Kannan vormiriietust *

[Vasta ainult sellele küsimusele kui te vastasite 'politseiametnikuna' küsimusele '1']

Valige **ainult üks** järgnevatest:

- igapäevaselt tööülesannete täitmisel
- väga harva nõupidamistel, aktustel jt erandjuhtudel
- ebaregulaarselt, siis kui tunnen vajadust
- eririietusena spetsiifiliste ülesannete täitmisel
- muul juhul (palun kommenteerige kõrvalolevasse kasti)

Kommenteerige oma valikut siin:

6. Tööajal kannan põhiliselt *

[Vasta ainult sellele küsimusele kui te vastasite 'politseiametnikuna' küsimusele '1']

Palun valige kõige sobivaim vastus:

1 2 3 4 5

	1	2	3	4	5
sisevormi	☐	☐	☐	☐	☐
välivormi	☐	☐	☐	☐	☐
eririietus	☐	☐	☐	☐	☐
isiklikke riideid	☐	☐	☐	☐	☐

5 - kogu aeg

1 - ei kanna üldse

7. Vormiriietus on minu arvates eelkõige (esita oma arvamus) *

Palun nummerdage kõik kastid alustades 1-st kuni 7

- riigi tunnus
- organisatsiooni tunnus
- võimu sümbol
- tööriietus
- ametiga kaasnev motivaator
- ametiga kaasnev hüve
- töövahend

8. Sisevorm peab olema minu jaoks eelkõige (esita oma arvamus) *

Palun nummerdage kõik kastid alustades 1-st kuni 8

- mugav
- ilus
- kaasaegne
- funktsionaalne (minu tööülesannete täitmiseks loodud)
- ilmastiku tingimuste eest kaitsev
- tööst tulenevate ohtude eest kaitsev
- silma paistev (kaugele nähtav)
- võimu/autoriteeti suurendav

9. Välivorm peab olema minu jaoks eelkõige *

Palun nummerdage kõik kastid pingereas alustades 1-st kuni 8

- mugav
- ilus
- kaasaegne
- funktsionaalne (minu tööülesannete täitmiseks loodud)
- ilmastiku tingimuste eest kaitsev
- tööst tulenevate ohtude eest kaitsev
- silma paistev (kaugele nähtav)

- võimu/autoriteeti suurendav

10. Eririietus peab olema minu arvates eelkõige (esita oma arvamus) *

Palun nummerdage kõik kastid alustades 1-st kuni 8

- mugav
- ilus
- kaasaegne
- funktsionaalne (minu tööülesannete täitmiseks loodud)
- ilmastiku tingimuste eest kaitsev
- tööst tulenevate ohtude eest kaitsev
- silma paistev (kaugele nähtav)
- võimu/autoriteeti suurendav

11. Palun vastata väidetele *

Palun valige kõige sobivaim vastus:

	Jah	Pole kindel	Ei
Politsei välivormiriietust võiks kanda koos tsiviilriietusega	☐	☐	☐
Politsei välivormi esemeid saab kasutada ka erigrupi funktsioonide täitmisel	☐	☐	☐
Usaldusväärsusel politsei vastu on välivormiriietusega seos	☐	☐	☐
Politsei välivormi esemeid on kerge hooldada	☐	☐	☐
Politsei välivormi esemeid on mugav kanda	☐	☐	☐
Politsei välivormi esemeid on vaja arendada/muuta	☐	☐	☐
Politsei sisevormi esemeid saab kasutada ka erigrupi funktsioonide täitmisel	☐	☐	☐
Usaldusväärsusel politsei vastu on sisevormiriietusega seos	☐	☐	☐
Politsei sisevormivormi esemeid on kerge hooldada	☐	☐	☐
Politsei sisevormi esemeid on mugav kanda	☐	☐	☐
Politsei sisevormi esemeid on vaja arendada/muuta	☐	☐	☐
Politsei sisevormiriietust võiks kanda koos tsiviilriietusega	☐	☐	☐
Eririietust (sh piirivalveriietust) võiks kanda koos tsiviilriietusega	☐	☐	☐
Usaldusväärsusel erigruppide (sh piirivalve) vastu on vormiriietusega seos	☐	☐	☐
Eririietuse (sh piirivalveriietuse) esemeid on kerge hooldada	☐	☐	☐

	Jah	Pole kindel	Ei
Eririietuse (sh piirivalveriietuse) esemeid on mugav kanda	☐	☐	☐
Eririietuse (sh piirivalveriietuse) esemeid on vaja arendada	☐	☐	☐

12. Minu arvates on sisevormi esemetest mugav kanda *

[Vasta ainult sellele küsimusele kui te vastasite 'politseiametnikuna' küsimusele '1']

Palun valige kõige sobivaim vastus:

	Üldse mitte	Väga harva	Mõnikord	Sageli	Jah, täiel määral
vormikuub	☐	☐	☐	☐	☐
vormipüksid	☐	☐	☐	☐	☐
vormiseelik	☐	☐	☐	☐	☐
vormivest	☐	☐	☐	☐	☐
vormisärk	☐	☐	☐	☐	☐
lips	☐	☐	☐	☐	☐
8-nurkne müts/kübar	☐	☐	☐	☐	☐
kingad	☐	☐	☐	☐	☐
V - kaelusega sviiter	☐	☐	☐	☐	☐
fliis	☐	☐	☐	☐	☐
mantel	☐	☐	☐	☐	☐

13. Minu arvates on välivormi esemetest mugav kanda *

[Vasta ainult sellele küsimusele kui te vastasite 'politseiametnikuna' küsimusele '1']

Palun valige kõige sobivaim vastus:

	Üldse mitte	Väga harva	Mõnikord	Sageli	Jah, täiel määral
sviiter	☐	☐	☐	☐	☐
välivormi talvejope (pikk)	☐	☐	☐	☐	☐
välivormi talvejope (lühike)	☐	☐	☐	☐	☐
välivormi suvejope	☐	☐	☐	☐	☐
välivormi püksid	☐	☐	☐	☐	☐
puuvillased välivormi püksid	☐	☐	☐	☐	☐
nokamüts	☐	☐	☐	☐	☐
kootud müts	☐	☐	☐	☐	☐
pikesärk	☐	☐	☐	☐	☐
saapad	☐	☐	☐	☐	☐
kindad	☐	☐	☐	☐	☐

14. Minu arvates on piirivalve esemetest mugav kanda *

[Vasta ainult sellele küsimusele kui te vastasite 'politseiametnikuna' küsimusele '1' ja kui te vastasite 'piirivalvevaldkonda' küsimusele '2']

Palun valige kõige sobivaim vastus:

	Üldse mitte	Väga harva	Mõnikord	Sageli	Jah, täiel määral
fliis	☐	☐	☐	☐	☐
sviiter	☐	☐	☐	☐	☐
jope (pikk)	☐	☐	☐	☐	☐

	Üldse mitte	Väga harva	Mõnikord	Sageli	Jah, täiel määral
jope (lühike)	☐	☐	☐	☐	☐
suvised välivormi püksid	☐	☐	☐	☐	☐
talvised välivormi püksid	☐	☐	☐	☐	☐
puuvillased välivormi püksid	☐	☐	☐	☐	☐
nokamüts	☐	☐	☐	☐	☐
kootud müts	☐	☐	☐	☐	☐
pikeesärk	☐	☐	☐	☐	☐
saapad	☐	☐	☐	☐	☐
kombinesoon	☐	☐	☐	☐	☐

15. Minu arvates peaks politsei vormiriietuse juures muutma (esita oma arvamus) *

Palun valige kõige sobivaim vastus:

	0- vale	1- pigem vale	2- raske õelda	3- pigem õige	4- õige
materjali	☐	☐	☐	☐	☐
tegumoodi	☐	☐	☐	☐	☐
universaalsust	☐	☐	☐	☐	☐
lisama uusi täiendavaid vormiesemeid	☐	☐	☐	☐	☐
vähendada olemasolevat vormiesemeid	☐	☐	☐	☐	☐
kaitseomadusi, et vältida traumasid ja tervisehäireid	☐	☐	☐	☐	☐

16. Tegumoe poolest peaks minu arvates arendama sisevormi esemetest (esita oma arvamus) *

Palun valige kõik, mis sobivad ja lisage kommentaar:

- vormikuub
- vormipüksid
- vormiseelik
- vormivest
- vormisärk
- lips
- 8-nurkne müts/kübar
- kingad
- V-kaelusega sviiter
- fliis
- mõni muu ese

Palun valige kõik, mis sobib ja lisage kommentaar.

17. Tegumoe poolest peaks minu arvates arendama välivormi esemetest (esita oma arvamus) *

Palun valige kõik, mis sobivad ja lisage kommentaar:

- sviiter
- välivormi talvejope (pikk)
- välivormi talvejope (lühike)
- välivormi suvejope
- välivormi püksid
- puuvillased välivormi püksid
- nokamüts
- kootud müts
- pikesärk
- saapad
- mõni muu ese
- ei pea muutma

Palun valige kõik, mis sobib ja lisage kommentaar.

18. Tegumoe poolest peaks minu arvates arendama piirivalvevormi esemetes *

[Vasta ainult sellele küsimusele kui te vastasite 'piirivalvevaldkonda' küsimusele '2']

Palun valige kõik, mis sobivad ja lisage kommentaar:

- fliis
- sviiter
- jope (pikk)
- jope (lühike)
- suvised välivormi püksid
- talvised välivormi püksid
- puuvillased välivormi püksid
- nokamüts
- kootud müts
- pikesärk
- saapad
- mõni muu ese
- ei kanna eririietust
- ei pea muutma

Palun valige kõik, mis sobib ja lisage kommentaar.

19. Materjali, kaitseomaduste, funktsionaalsuse poolest peaks minu arvates muutma sisevormi esemetest *

[Vasta ainult sellele küsimusele kui te vastasite 'politseiametnikuna' küsimusele '1']

Palun valige kõik, mis sobivad ja lisage kommentaar:

- vormikuub
- vormipüksid
- vormiseelik
- vormivest
- vormisärk
- lips
- 8-nurkne müts/kübar
- kingad
- V-kaelusega sviiter
- fliis

- mõni mu ese
 ei pea muutma

Palun valige kõik, mis sobib ja lisage kommentaar.

20. Materjali, kaitseomaduste, funktsionaalsuse poolest peaks minu arvates muutma välivormi esemetest *

[Vasta ainult sellele küsimusele kui te vastasite 'politseiametnikuna' küsimusele '1']

Valige **ainult üks** järgnevatest:

- sviiter
 välivormi talvejope (pikk)
 välivormi talvejope (lühike)
 välivormi suvejope
 välivormi püksid
 puuvillased välivormi püksid
 nokamüts
 kootud müts
 pikeesärk
 saapad
 mõni muu ese
 ei pea muutma

Kommenteerige oma valikut siin:

21. Materjali, kaitseomaduste, funktsionaalsuse poolest peaks minu arvates muutma piirivaljevormi esemetest *[Vasta ainult sellele küsimusele kui te vastasite 'politseiametnikuna' küsimusele '1' ja kui te vastasite 'piirivalvevaldkonda' küsimusele '2']

Palun valige kõik, mis sobivad ja lisage kommentaar:

- fliis
 sviiter
 jope (pikk)
 jope (lühike)
 suvised välivormi püksid
 talvised välivormi püksid
 puuvillased välivormi püksid

- nokamüts
- kootud müts
- pikeesärk
- saapad
- mõni muu ese
- ei kanna eririietust
- ei pea muutma

Palun valige kõik, mis sobib ja lisage kommentaar.

22. Minu arvates võiks politseivormi värv olla tulevikus *

Valige **ainult üks** järgnevatest:

- sama mis praegu
- tumedam (tumesinine, must)
- heledam (beež, hall)
- muu Kommenteerige oma valikut siin:

23. Olen töötanud politseis/piirivalves/migratsiooniametis*

*valige **ainult üks** järgnevatest:

- kuni 5 aastat
- 5-10 aastat
- 10-15 aastat
- üle 15 aasta

24 Minu vanus on *

Valige **ainult üks** järgnevatest:

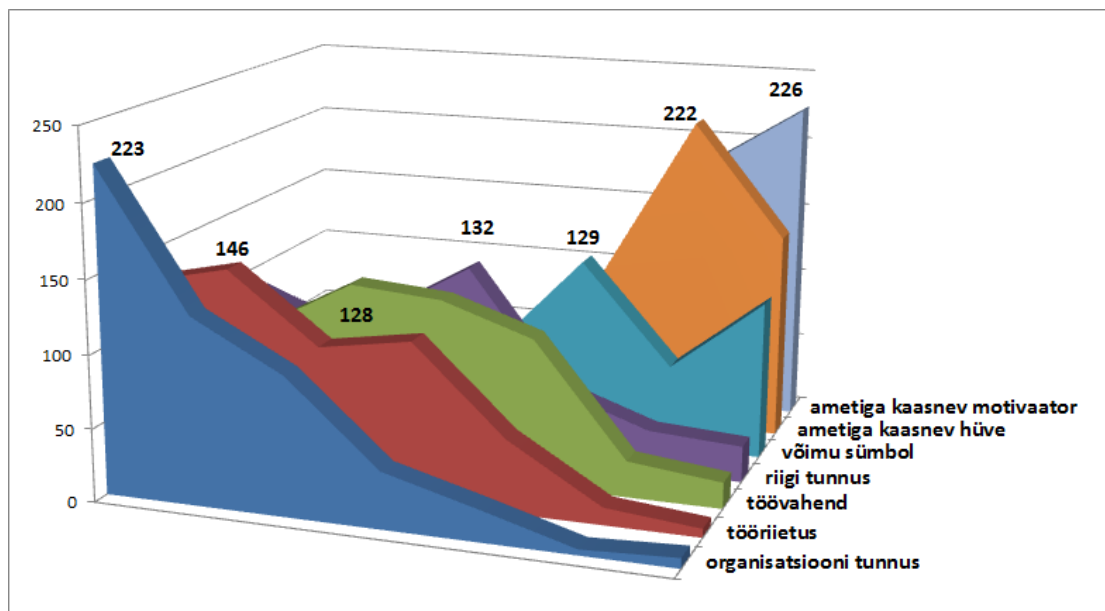
- 18-25
- 26-35
- 36-42
- 43-50
- üle 50 aasta

25 Ma olen *

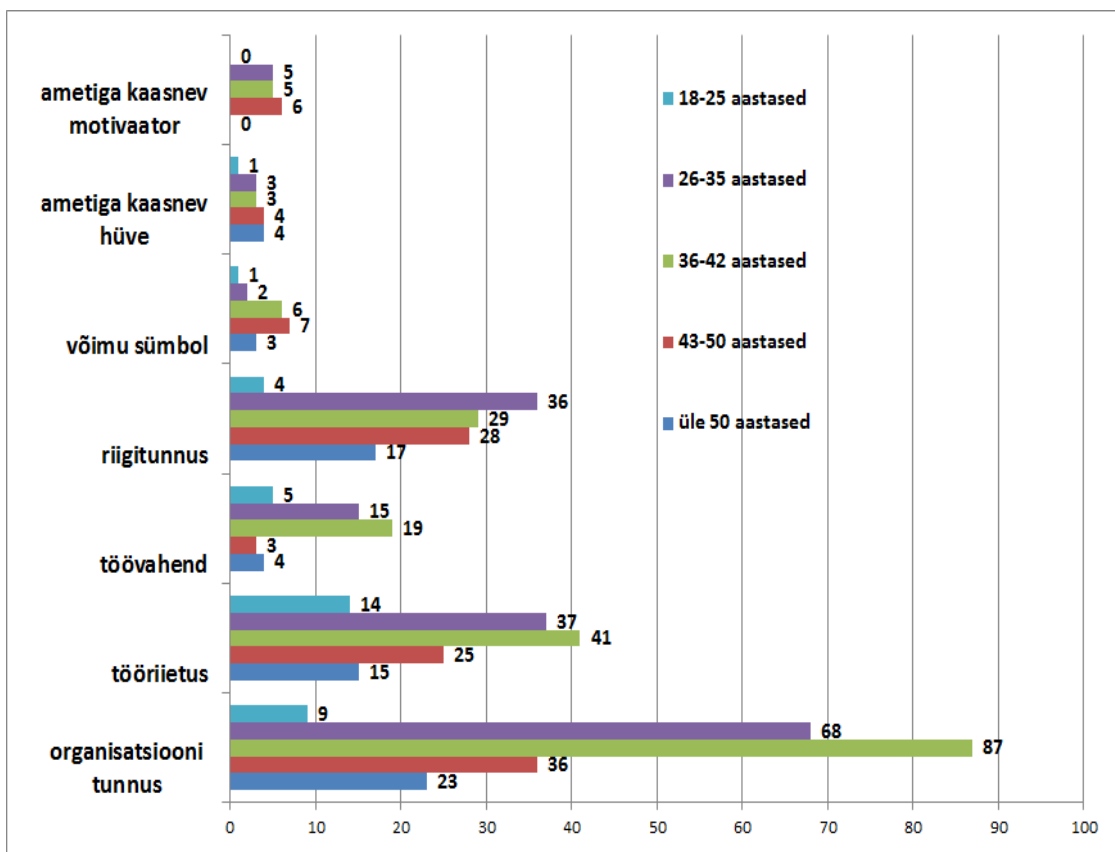
Valige **ainult üks** järgnevatest:

- Naine
- Mees

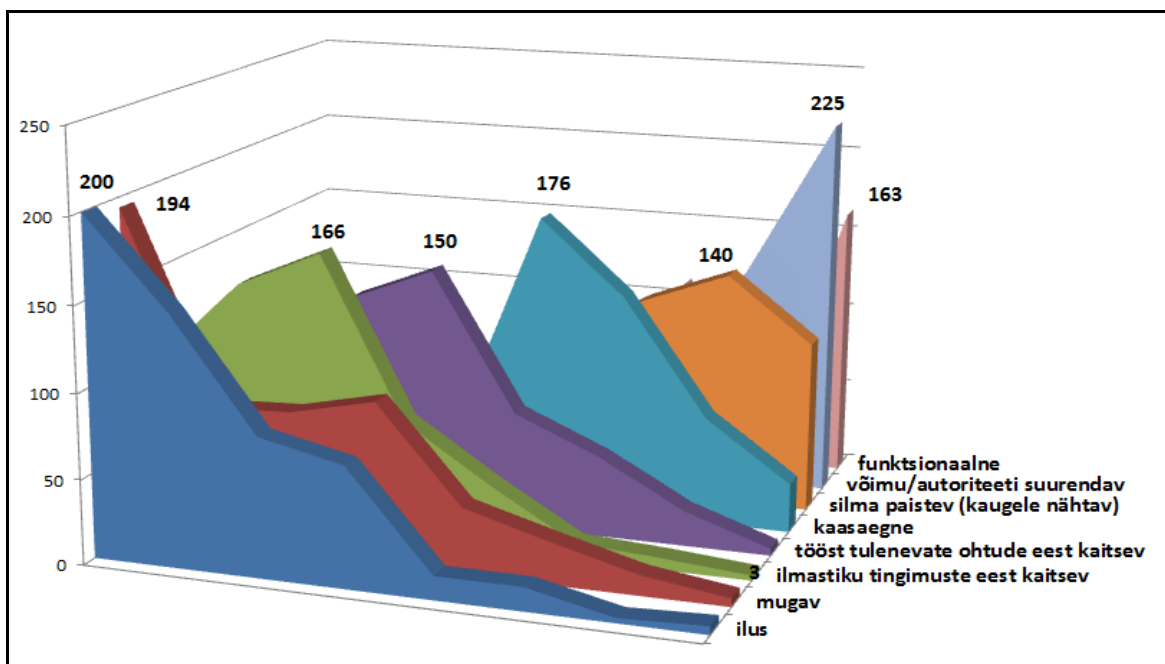
LISA 7 ANKEETKÜSITLUSE TULEMUSED

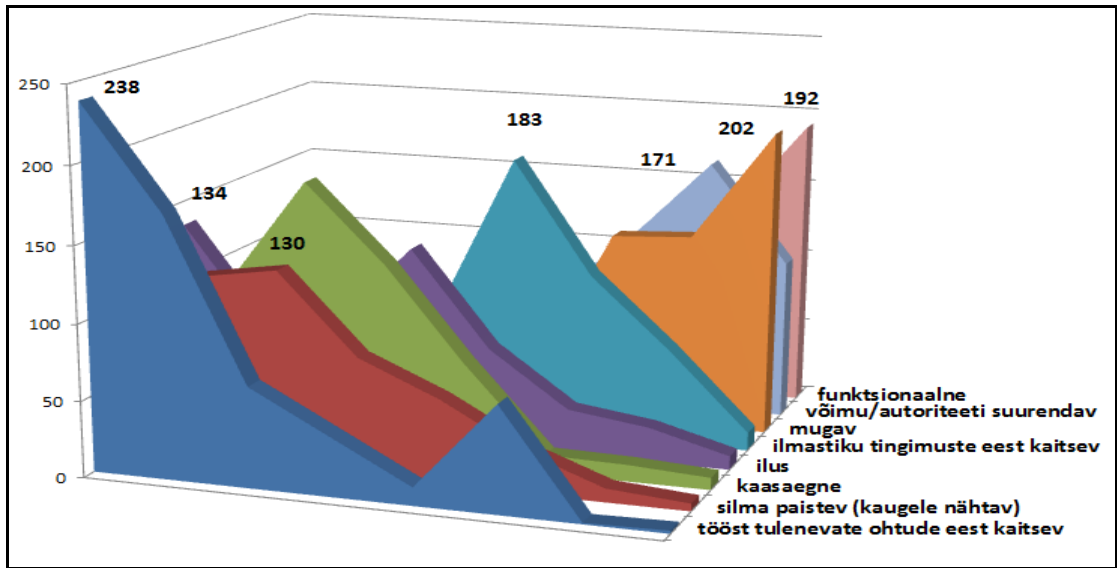
Joonis 1. Vormiriietuse põhifunktsioonid

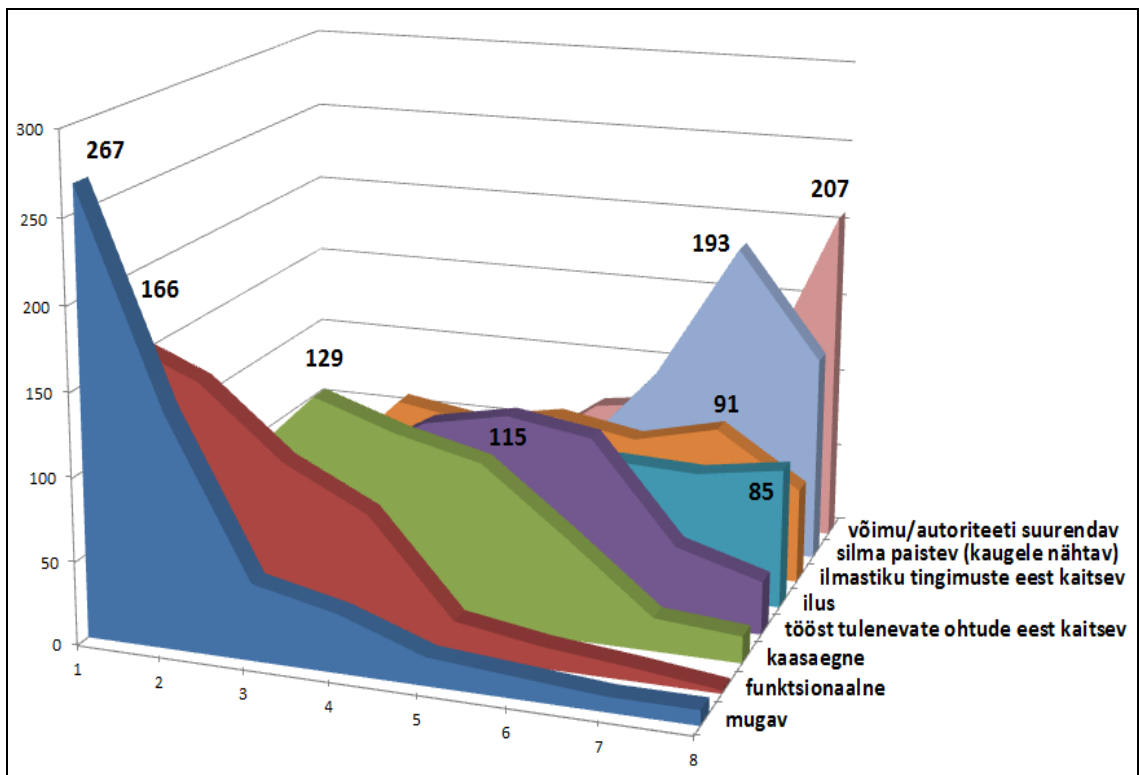
Joonis 2. Vormiriietuse põhifunktsioonide arvamus vanuselisel

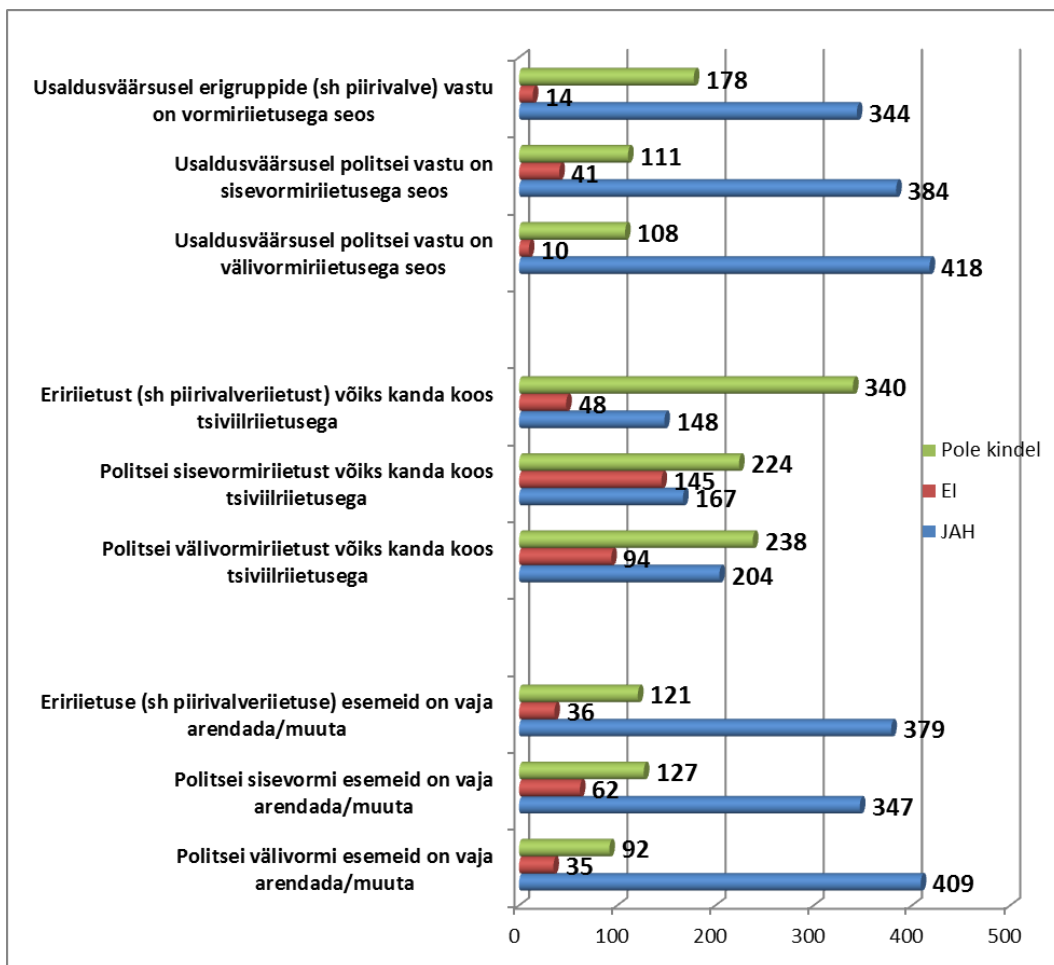
Joonis 3. Sisevormi funktsioonide pingerida

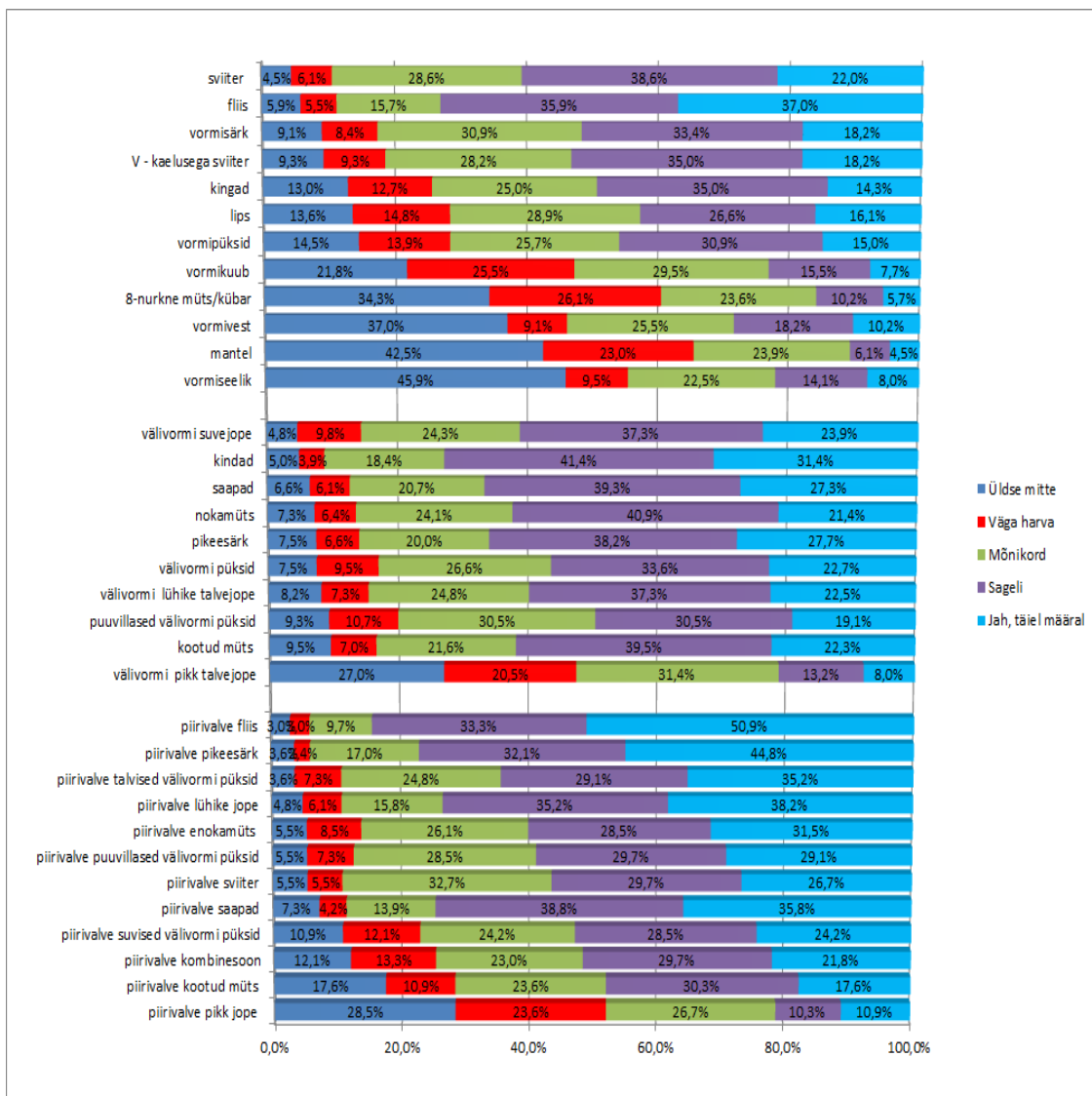
Joonis 4. Välivormi funktsioonide pingerida

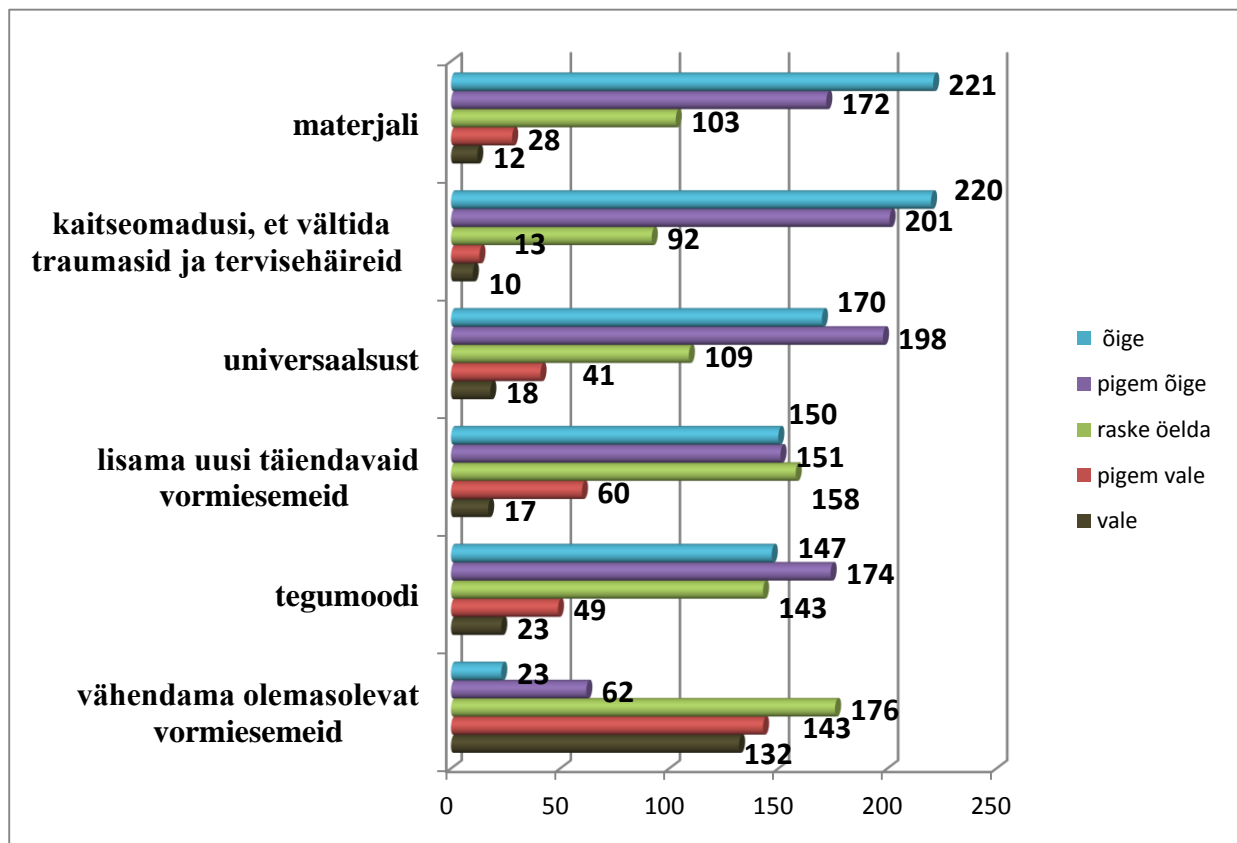
Joonis 5. eriietuse funktsioonide pingerida

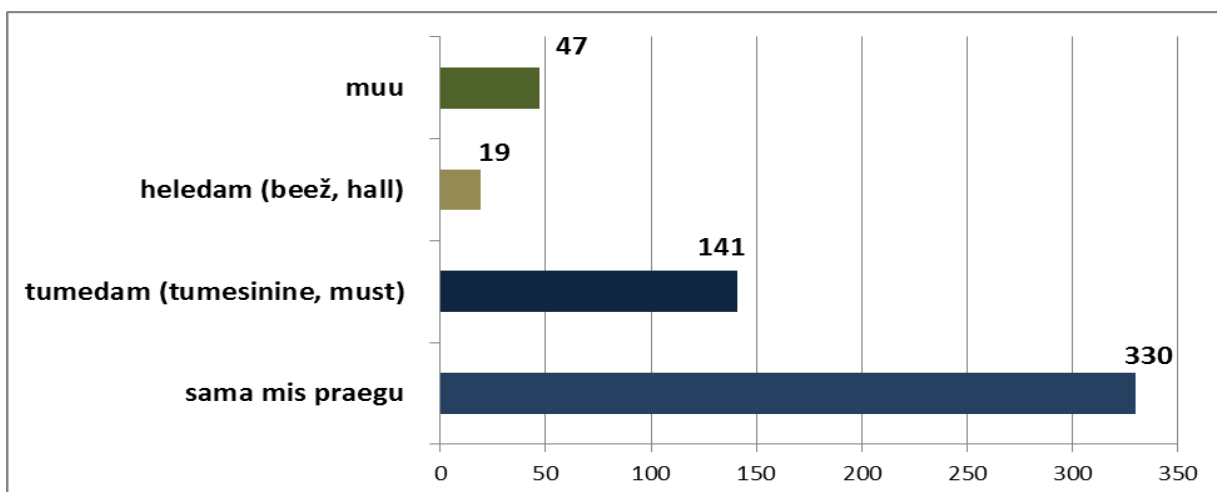
Joonis 6. Vormirrietus usaldusväärsus, arendusvajadus ja kandmine koos erarrietussega.

Joonis 7. Vormiriietuse mugavus

Joonis 8. Vormiriietuse muutmisvajadus

Joonis 9. Politsei vormiriietuse värvi muutmisvajadus

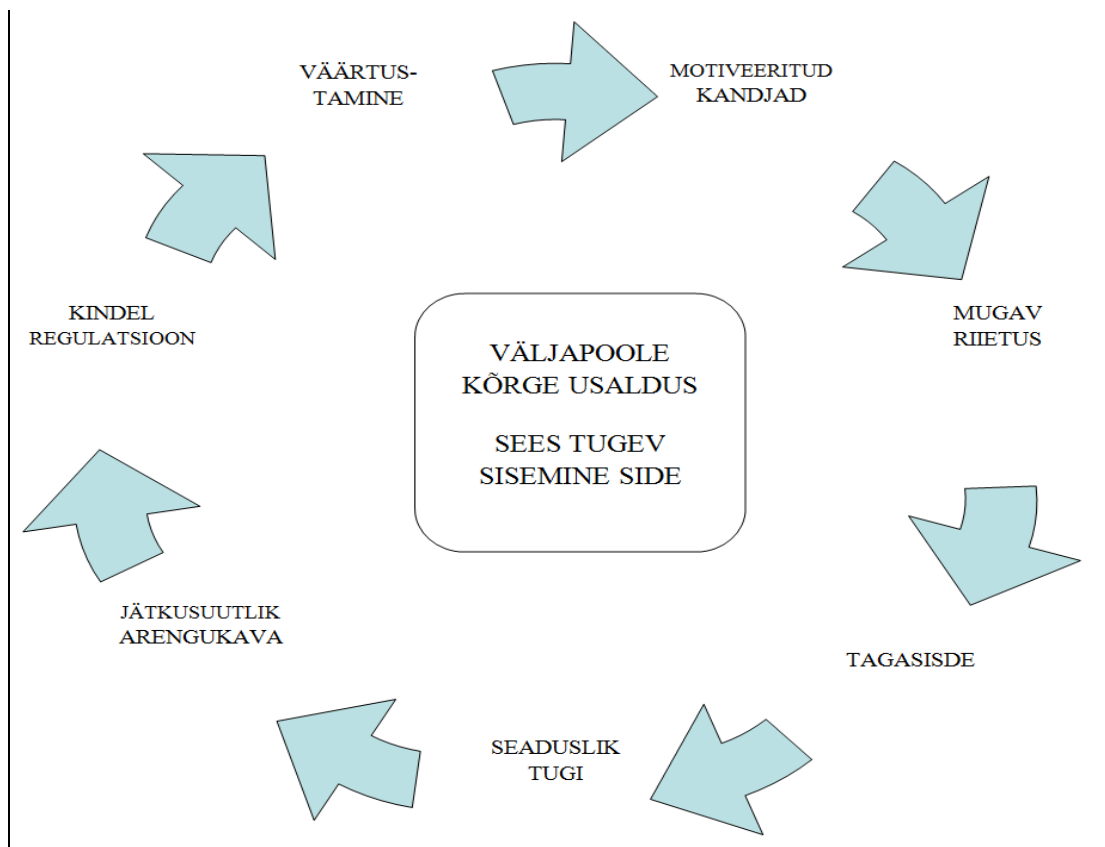
LISA 8 PPA VORMIRIETUSE KONTSEPTSIOON

Käesoleva töö eesmärk oli teha PPA vormirietuse kontseptsioon ja ettepanekud sellise vormirietuse arendamiseks, mis toetaks organisatsioonikultuuri, -identiteeti, täidaks oma funktsiooni ja motiveeriks kandjaid.

PPA vormirietuse kontseptsioon on dokument, mis kajastab vormirietuse arenduse põhimõtted, näitab võimalikud arendusmeetmed ja püüab minimeerida riskid arenduse eesmärgipärasel suunamisel.

Kontseptsioonis on kokku võetud magistr töö teoreetilise osa ja empiirilise uuringu tulemusena sünteesitud järeldused ning välja töötatud meetmed, mida kasutatakse vormirietuse arenduse initsieerimiseks ja rakendamiseks. Samuti jätkusuutlikuks organisatsioonikultuuri tõhustamiseks ja vormikandjate motiveerimiseks.

Töö järeldusena on politsei vormirietuse üheks eesmärgiks see, et vormirietus peab väärtustama kandjat, kes esindab riigivõimu ja teadvustama ametniku funktsiooni ühiskonna ülejäänud liikmetele. Vormirietus peab looma tugeva sisemise ühtsuse ning garanteerima usalduse organisatsiooni vastu, et sellega oleks tagatud tema preventiivse toime. (vt joonis 1)

Joonis 1. Kontseptsiooni illustatsioon (autori koostatud)

Oluline on kajastada vormiriietuse arendustegevus riiklikes õigusaktides, tuues välja vormiriietuse eesmärgi ja selle finantseerimise allikad, ehk fikseerida vormiriietuse eesmärk ja arengusuunad VAAK-is.

Nagu tööst selgub on vormiriietusel PPA eesmärkide saavutamisel ja organisatsioonikultuuri toetamisel oluline osa. Organisatsiooni ühiseid väärtusi ja visiooni jagavaid liikmeid kaasava organisatsioonikultuuriga organisatsioon on edukas organisatsioon. Vanadel organisatsioonidel tuleneb edukus sellest, et teatud eeliseid ja soodustusi võetakse enesest mõistetavalt. Uutes organisatsioonides, kus väärtused on leidmisel koos kollektiiviga, on olukord lihtsam.

Autor ei sea eesmärgiks olemasoleva õigusruumi kritiseerimist, vaid juhib tähelepanu eksisteerivatele lünkadele muidu toimivas õigusruumis.

Seadusandlusesse tuleb sisse viia vormiriietuse eesmärk ning selle arendamise vajadus. Seda ei saa fikseerida enne, kui on sõnastatud selged arengusuunad.

Uues olukorras, liidetud PPA organisatsioonis, tuleb leida sünergia erinevate identiteetidega väljakujunenud organisatsioonide ja nende ajaliselt kujunenud vormiimidžite vahel. Keerulises ühendamisprotsessis lasti kaotsi minna siiani iseseisvalt tegutsenud ametkondade olemasolev aktsepteeritud ühiskondlik staatus.

Meede kindlustab laiapõhjalise ja jätkusuutliku teadvustumise ja kokkulepped arendussuundade kujundamiseks ja rahaliste vahendite pikaajaliseks planeerimiseks. Neid suundi tuleb arvestada iga tootelemendi arendamisel. Tooteid arendades tuleb lähtuda juba tehtud uuringutest ja nende analüüsist. Ilma analüüsita ei anna tootearendus oodatavat tulemust.

Koostada vormiriietuse arengukava vähemalt viieks aastaks.

Organisatsiooni sisemise tugevuse ja välise preventiivse prestiiži kindlustamise eesmärgil on esmatähtis suunata ressursid arengukava teostamisele ja selle rakenduskava juurutamisele.

Vormiriietuse arendamine peab toimuma kokkulepitud põhimõtetega arengukava kohaselt. Protsessi kaasataks võimalikult lai vormi kasutajate, kehtestajate ja eelarve kujundajate ring, mis kindlustab organisatsioonile maksimaalse tulemuse. PPA vormiriietuse arengukava väljatöötamine on vajalik organisatsioonikultuuri toetava vormiriietuse maine säilitamiseks ja arendamiseks ning riigi ressursside otstarbekama kasutamise huvides.

Politseid hinnatakse eelkõige välimuse ja kohaloleku alusel. See seab vormiriietusele ka arenduseesmärgi kui prioriteedi. PPA organisatsiooni sisemiste eesmärkide juurutamine vormiriietuses (nagu mugavus ja materjali kaasaegsus) on tähtsusest järgmine.

Vormiriietuse tasakaalustatud arengut organisatsioonis on võimalik saavutada kaasates Rahandusministeeriumi spetsialiste juba arengukava väljatöötamisele, et

tekiks ühtne arusaam PPA prioriteetsustest ja optimaalsetest vajadustest. Vormiriietuse arengukava kokkulepete kinnitamine ja kooskõlastamine eri ametkondade vahel tekitab vajaliku järjepidevuse organisatsioonikultuuri toetamiseks.

Vähese rahastuse korral analüüsida käesoleva töö organisatsiooniteooria põhimõtteid ning arendada politsei vormiriietuse kõige vähem rahulolu pälvinud esemeid ja ohutust tõstvaid vormielemente.

Meede kindlustab arengukava, kui strateegilise dokumendi, laiapõhjalise võimekuse ja otseste vajaduste arvestamise riiklikul tasandil ning tagab PPA vormiriietuse arendusvajaduste arvestamise organisatsiooni eelarvepoliitikas.

Kaasata PPA vormiriietuse arengukava koostamisse võimalikult lai ametkondade ring.

Kaasata arengukava koostamisse erinevate ametkondade esindajad (Kaitsevägi, Päästeamet jt), samuti Rahandusministeeriumi osalus, kuni selles instantsis vastava kompetentsi tekkimiseni. Eesmärgiks seada eelkõige organisatsiooni pikaajaliste sisemiste eesmärkide saavutamise meetmete ja vahendite vajaduse planeerimine, tuginedes uuendustele tehnoloogia ja materjalide vallas.

Erinevate PPA valdkondade esindajate ehk vastutajate hulka kaasata ka finantsbüroo esindaja. Eesmärgiks seada optimeeritud kandmistähtaegade korralduse eelnõu ettevalmistamine, mille alusel oleks võimalik planeerida suurem osa vormiriietuse hooldus- ja mahakandmisvälpa.

Meede kindlustab arendussuundade, muudatuste planeerimise ning arendustegevuse jätkusuutlikkuse.

Arengukava kootamisel arvestada ajaloolisi mõjutegureid.

Selleks, et rakendada ajaloolist positiivset kogumust ühe või teise mõjuteguri osakaalust teatud ajaperioodil ja mitte korrata vormivarustuse arendamisel tehtud

vigu, tuleb arengukava koostamisel võtta SWOT analüüsil arvesse käesolevas töös toodud ajaloolise kogemuse järeldused.

Meede aitab ära hoida tahtmatuid arendusvigu ning põhjendada vormirietuse arendamisel erinevate elementide otstarbekust.

Keskendada vormirietuse sümbolina väärtustamise tähtsustamisele.

Arengukava koostamise SWOT analüüsis arvestada ohufaktorina tänaste vormikandjate vähest motivatsiooni.

Arengukava tegevuskavas määratleda tegevused vormirietuse väärtustamiseks nii organisatsiooni siseselt kui ka juba Sisekaitseakadeemia organisatsiooni-kasvatuses.

Meede aitab ka vormikandmise eeskirja puudumisel vormirietust korrektselt ja organisatsioonikultuuri väärtustavalt kanda.

Kaasajastada vormirietuse kandmise kord.

. Regulatsioonis tuua välja hooajalise kandmise lubatavus, vormielementide kombineerimise võimalus ja/või keeld ning tseremoniaalsed erisused.

Meede lihtsustab konkreetse regulatsiooni järgmise korral organisatsioonikultuuri ja selle sümbolika esitlemise väljapoole organisatsiooni ning organisatsiooni siseselt tugevdab motivatsiooni, sisemist sidet ja gruppikuuluvust.

Rakendada tagasiside süsteem.

Rakendada võimalikult laiapõhine, perioodiliselt toimiv, vormirietuse kasutusotstarbekuse hindamisel põhinev tagasiside süsteem. Erinevate vormi kasutajagruppide funktsioonipõhiste vajaduste seire annab vajalikku teavet materjalide valikuks, muudatuste aluse fikseerimiseks ja vormi unifitseerimise väljatöötamiseks. Maailmaturul spetsiifiliste vormielementide uuendusi ja arenguid jälgiv süsteem annab võrdlusmaterjali töögruppide liikmetele täiustuste sisseviimiseks ning optimaalset kasutust leidvate lahenduste rakendamiseks.

Meede toetab vormikandja motivatsiooni tõstmist läbi tema protsessi kaasamise ja tema tähtsuse arvestamise. Meede aitab väljatöötatud indikaatorite abil hinnata kontseptsiooni ja arengukava tulemusi.

Kontseptsioonis toodud meetmed on PPA vormiriietuse arengukava väljatöötamise aluseks. Nende kasutamata jätmine toob kaasa vormiriietuse ühe eesmärgi, ehk preventiooni kulutuste suurendamise muude meetmetega ning võib kaasa tuua jätkuva usalduse languse.